



Zdeňka Králíčková, Martin Kornel,
Michal Janovec (eds.)

COFOLA 2019

Část VI. Řízení ve věcech manželských a souvisejících

Sborník z konference

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

COFOLA 2019

Část VI. – Řízení ve věcech manželských a souvisejících

Zdeňka Králíčková, Martin Kornel, Michal Janovec (eds.)



Masarykova univerzita
Brno 2019

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „COFOLA 2019“ číslo MUNI/B/1268/2018 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2019.

Recenzenti:

Mgr. Martin Kornel, Ph.D.

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9397-3 (online ; pdf)

Obsah

Konanie o rozvod manželstva a úpravu pomerov manželov k ich maloletým det'om na čas po rozvode manželstva s cudzím prvkom a Brexit	7
<i>Katarína Burdová</i>	
Řízení ve věcech manželského bydlení a bydlení po zániku manželství	28
<i>Petra Kotková</i>	
Veřejný pořádek při vybraných řízeních ve věcech manželských a partnerských s mezinárodním prvkom	44
<i>Radovan Malachta</i>	
Řízení o rozvod a rozluku manželství v letech 1918 až 1938 v Československu	66
<i>Martina Pospíšilová</i>	
Specifika řízení o rozvod manželství v české a libanonské právní úpravě	85
<i>Kristina Sedláková Salibová</i>	

Konanie o rozvod manželstva a úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva s cudzím prvkom a Brexit

Katarína Burdová

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok analyzuje otázku vplyvu tzv. tvrdého Brexitu na prístup manželov, štátnych príslušníkov Spojeného kráľovstva s obvyklým pobytom v ostatných členských štátoch Európskej únie a manželov, štátnych príslušníkov ostatných členských štátov Európskej únie s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve k slovenským súdom v konaniach o rozvod manželstva a úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode.

Keywords in original language

Brexit; medzinárodná právomoc; uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí; rozvod; rodičovské práva a povinnosti; vyživovacia povinnosť; cudzí prvok.

Abstract

The paper analyzes the impact of hard Brexit on the access of spouses who are UK nationals habitually resident in other EU Member States and spouses who are nationals of other EU Member States habitually resident in the United Kingdom to Slovak courts in divorce, parental responsibility and maintenance proceeding.

Keywords

Brexit; International Jurisdiction; Recognition and Enforcement of Foreign Judgements; Divorce; Parental Responsibility; Maintenance; Cross Border Element.

1 ÚVOD

Rozvod manželstva rodičov maloletého dieťaťa vykazuje v porovnaní s rozvodom manželstva bez maloletých detí špecifiká, ktoré sú dané potrebou chrániť maloleté dieťa, a ktoré sa môžu v právnych poriadkoch štátov prejavovať napríklad obligatórnym spojením konania o rozvod manželstva s úpravou práv a povinností k maloletým deťom na čas po rozvode¹ či nemožnosťou konštatovania rozvodu manželstva bez predchádzajúcej právnej úpravy pomerov maloletého dieťaťa na čas po rozvode manželstva.² V situáciách, ktoré presahujú hranice jedného štátu a jeho právneho poriadku sa takéto konania komplikujú nielen potrebou aplikovať normy medzinárodného práva súkromného a procesného štátu konajúceho súdu, ale nezriedka aj potrebou posúdenia aplikačnej prednosti prameňov medzinárodného práva súkromného rôzneho pôvodu zo strany konajúceho súdu.³ Európska únia, od prijatia Amsterdamskej zmluvy, výrazne prispela k zjednoteniu noriem medzinárodného práva súkromného v skúmanej oblasti a tým nepochybne aj k zvýšeniu právnej istoty účastníkov konaní o rozvod manželstva a úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode, keďže súdy všetkých členských štátov Európskej únie s výnimkou Dánska posudzujú právomoc na konania v manželských veciach, vo veciach rodičovských práv a povinností a vo veciach vyživovacej povinnosti a rozhodné právo vo veciach rodičovských práv a povinností na základe jednotných pravidiel a viaceré z nich určujú rozhodné právo vo veciach rozvodu manželstva a vyživovacej povinnosti na základe unifikovaných kolíznych noriem.

¹ Napríklad ustanovenie § 100 slovenského zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporný poriadok (ďalej len „CMP“) stanovuje, že „s konaním o rozvod manželstva je spojené konanie o úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode“.

² Napr. ustanovenie § 755 ods. 3 českého zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník v znení neskorších predpisov stanovuje, že „má-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.“

³ Blížšie k problematike konfliktov prameňov MPS pozri napr. LYSINA, Peter. Vzájomný vzťah medzinárodných zmlúv, komunitárneho práva a vnútroštátneho práva v oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach - vybrané otázky. In: *Teória aplikácie medzinárodnej zmluvy ako nástroja právnej regulácie na národnej, medzinárodnej a komunitárnej úrovni*. Trnava: Trnavská univerzita, Právnická fakulta, 2009, s. 88–98; ZÁTHURECKÝ, Michal. Formálne pramene medzinárodného práva súkromného so zameraním na stret Nariadenia a Dohovor. In: *Aktuálne otázky medzinárodného práva: zborník príspevkov vydaný pri príležitosti 70. narodenín doc. JUDr. Petra Vršanského, CSc.* 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2019, s. 466–475.

Pozitívne je tiež potrebné hodnotiť jednotné pravidlá „medzinárodnej“ litispendencie či jednotné pravidlá pre uznávanie a výkon rozhodnutí, dohôd a verejných listín v týchto veciach, ktoré nariadenia Európskej únie zakotvujú.

Spojené kráľovstvo aj napriek osobitnému postaveniu v tejto oblasti, ktoré je dané jeho Protokolom o prístupí k Európskej únii sa, s výnimkou Nariadenia Rím III⁴, aktívne podieľa na uplatňovaní ostatných nariadení relevantných pre skúmanú oblasť, čo je napr. pre manželov slovenských štátnych príslušníkov s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve alebo pre manželov – štátnych príslušníkov Spojeného kráľovstva s obvyklým pobytom v inom členskom štáte Európskej únie zárukou aplikácie unifikovaných a tým aj predvídateľných pravidiel (s výnimkou nariadenia Rím III a Haagskeho protokolu o rozhodnom práve⁵) právomoci a uznávania a výkonu rozhodnutí v týchto veciach naprieč členskými štátmi Európskej únie s výnimkou Dánska.

Ako túto situáciu zmení budúce vystúpenie Spojeného kráľovstva z Európskej únie (ďalej len „Brexit“), ktoré bolo zo strany Spojeného kráľovstva oficiálne notifikované dňa 29. 3. 2017?⁶

S ohľadom na nejasnosti, ktoré v súčasnosti panujú nielen v otázkach ku ktorému dátumu⁷ k Brexitu dôjde, ale aj v otázke, či pôjde o tzv. tvrdý Brexit

⁴ Nariadenie Rady (EÚ) č. 1259/2010 z 20. decembra 2010, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

⁵ Protokol o rozhodnom práve pre vyživovaciu povinnosť, ktorý bol uzavretý Európskym spoločenstvom na základe rozhodnutia Rady z 30. novembra 2009 o uzavretí Haagskeho protokolu z 23. novembra 2007 o rozhodnom práve pre vyživovaciu povinnosť Európskym spoločenstvom (2009/941/ES). V zmysle recitálu 11 preambuly uvedeného rozhodnutia v súlade s článkami 1 a 2 Protokolu o postavení spojeného kráľovstva, ktorý je pripojený k Zmluve o Európskej únii a Zmluve o založení Európskeho spoločenstva, sa Spojené kráľovstvo nezúčastňuje na prijímaní a uplatňovaní tohoto rozhodnutia.

⁶ Bližšie k problematike Brexitu pozri napr.: ŽITNÁ, Zuzana. Právne aspekty vystúpenia členského štátu EÚ s osobitným zameraním na vplyv na medzinárodné zmluvy. In: *Ústavnoprávny rámec uzavierania medzinárodných zmlúv. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 22.–23. februára 2018*. Bratislavské právnické fórum 2018, s. 161–168. ISBN 9788071604792; CIRCOLO, Andrea, Ondrej HAMULÁK a Ondrej BLAŽO. Article 50 of the Treaty on European Union: how to understand the „right“ of the member state to withdraw the European Union? In: TROTTINO, David Ramiro, Tanel KERIKMAE a Archil CHOCHIA (eds.). *Brexit: history, reasoning and perspectives*. Cham: Springer International Publishing AG, 2018, s. 199–214. ISBN 9783319734149.

⁷ Nateraz je stanovený dátum odchodu Spojeného kráľovstva z EÚ na 31 október 2019, ak Spojené kráľovstvo neschváli Dohodu o vystúpení Spojeného kráľovstva z Európskej únie ani nepožiada o ďalšie predĺženie. Dostupné z: <https://www.mzv.sk/brexit-vseobecne-info>

alebo Brexit s dohodou,⁸ je hľadanie odpovede na položenú otázku problematické. Avšak je možné sa zamerať na dôsledky prípadného budúceho tvrdého Brexitu na možnosť prístupu manželov, ktorí sú štátnymi príslušníkmi Spojeného kráľovstva s obvyklým pobytom v ostatných členských štátoch Európskej únie okrem Dánska a prístupu manželov, ktorí sú občanmi Európskej únie s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve k súdom členských štátov Európskej únie s výnimkou Dánska a Spojeného kráľovstva v prípade konaní o rozvod manželstva a úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva.

Ďalšou nepochybne dôležitou otázkou, z pohľadu manželov – občanov Európskej únie je, či v prípade rozvodu ich manželstva súdom Spojeného kráľovstva po tvrdom Brexite bude možné takéto rozhodnutie uznať v ostatných členských štátoch Európskej únie a ak áno, za akých podmienok a akým spôsobom.

Za účelom dosiahnutia vyššej prehľadnosti tohto príspevku sa pri posudzovaní prístupu manželov zameriame výlučne na prístup k slovenským súdom a tiež na uznávanie a výkon rozhodnutí vydaných orgánmi Spojeného kráľovstva v Slovenskej republike.

Na tomto mieste je preto vhodné poukázať na ustanovenie § 100 slovenského Civilného mimosporového poriadku⁹, ktoré stanovuje, že „**s konaním o rozvod manželstva je spojené konanie o úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode**“ a teda „*je potrebné vždy upraviť zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti niektorého z rodičov, určiť, kto bude dieťa zastupovať a spravovať jeho majetok a tiež upraviť vyživovaciu povinnosť toho z rodičov, ktorému nebolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti.*“¹⁰ V prípade rozvodu

⁸ Tzv. deal scenár predstavuje situáciu, že by bol návrh Dohody o vystúpení odsúhlasený Parlamentom Spojeného kráľovstva. Tzv. scenár NO DEAL, Brexit bez dohody alebo tvrdý Brexit predstavuje situáciu, že návrh Dohody definitívne neodsúhlasí Parlament Spojeného kráľovstva a ani nepríde k predĺženiu lehoty notifikácie čl. 50 za horizont 31. októbra 2019 v dôsledku čoho Spojené kráľovstvo prestane byť členským štátom Európskej únie od 31. októbra 2019 bez vysporiadania vzťahov s ostatnými členskými štátmi Európskej únie a ich vzťahy sa začnú riadiť len platným medzinárodným právom a platnými medzinárodnými dohovormi. Dostupné z: <https://www.mzv.sk/brexit-vseobecne-info>

⁹ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok.

¹⁰ SMYČKOVÁ, Romana, Marek ŠTEVČEK, Marek TOMAŠOVIČ, A. KOTRECOVÁ a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 335. ISBN 9788089603541.

manželstva s cudzím prvkom však judikatúra slovenských súdov zaujala odlišné stanovisko, a to že „*vzhladom na skutočnosť, že Nariadenie Brusel IIa^{11,12} má prednosť pred vnútroštátnou právnou úpravou a toto nariadenie predpokladá iba možnosť, nie však povinnosť, aby konanie o rozvod manželstva a konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností prebiehalo v tom istom štáte, nemožno pri určovaní právomoci v danom prípade vychádzať z § 24 ods. 1 zákona o rodine a tiež § 113 ods. 1 O.s.p.*¹³ (pozn. autora – súčasné ustanovenie § 100 CMP), ktoré rozvodovému súdu ukladajú povinnosť v rámci jedného konania rozhodnúť zároveň o úprave výkonu rodičovských práv a povinností na čas po rozvode...“¹⁴

Z hľadiska uvedenej slovenskej procesnej úpravy sú zaujímavé viaceré rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie, napríklad rozhodnutie vo veci PM¹⁵, v ktorom Súdny dvor Európskej únie konštatoval, že „*Nariadenie Brusel IIa sa má vykladať v tom zmysle, že súd členského štátu, ktorý má v zmysle článku 3 ods. 1 písm. b) tohto nariadenia právomoc rozhodnúť o návrhu na rozvod manželov, ktorí sú štátnymi príslušníkmi tohto členského štátu, nemá právomoc rozhodnúť o osobnej starostlivosti o dieťa manželov a práve na návštevy tohto dieťaťa, ak má toto dieťa v čase začatia konania obvyklý pobyt v inom členskom štáte a nie sú splnené iné podmienky potrebné na vznik tejto právomoci uvedeného súdu v zmysle článku 12 uvedeného nariadenia, okrem iného vzhladom na skutočnosť, že ani z okolností veci samej nerypľýva, že táto právomoc by mohla vychádzať z článkov 9, 10 alebo 15 toho istého nariadenia. Okrem iného tento súd nespĺňa podmienky na rozhodovanie o návrhu na určenie výživného stanovené v článku 3 písm. d) nariadenia o vyživovacej povinnosti.*¹⁶“

¹¹ Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000, ktoré je v súčasnosti predmetom revízie, ktorej úspešné ukončenie sa predpokladá v priebehu roka 2019 (ďalej len „Nariadenie Brusel IIa“).

¹² K problematike určovania právomoci podľa nariadenia Brusel IIa pozri napr.: SLAŠŤAN, Miroslav. Variácie určovania právomoci vo veciach rodičovskej zodpovednosti podľa nariadenia Brusel IIa. In: VRŠANSKÝ, Peter a Katarína BURDOVÁ (eds.). *Občianskoprávne aspekty medzinárodných rodičovských únosov detí a iné rodinnoprávne pomery s cudzím prvkom v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2016, s. 5–17.

¹³ Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

¹⁴ Uznesenie Krajského súdu Bratislava zo dňa 13. 1. 2014, sp. zn. 11CoP/326/2013; pozri tiež Uznesenie Krajského súdu Bratislava zo dňa 9. 10. 2017, sp. zn. 11CoP/325/2017.

¹⁵ Uznesenie Súdneho dvora zo 16. januára 2018, vo veci PM proti AM, C-604/17, ECLI:EU:C:2018:10.

¹⁶ Nariadenie Rady (ES) č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti (ďalej len „nariadenie o vyživovacej povinnosti“).

Z hľadiska skúmanej problematiky je zaujímavé aj rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vo veci *A proti B*¹⁷, v ktorom sa Súdny dvor Európskej únie zaoberal otázkou, či „*sa má článok 3 písm. c) a d) nariadenia o vyživovacej povinnosti vykladať v tom zmysle, že súdom, ktorý má právomoc konať o návrhu týkajúcom sa vyživovacej povinnosti k maloletým deťom, podanom v rámci konania o rozvođe manželstva, môže byť tak súd, ktorý má právomoc konať o osobnom stave, ako aj súd, ktorý má právomoc konať o rodičovských právach a povinnostiach,*“¹⁸ pričom Súdny dvor konštatoval, uvedené ustanovenia nariadenia o vyživovacej povinnosti sa majú vykladať tak, „*že pokiaľ bol na súde jedného členského štátu podaný návrh na rozvod manželstva a na súd iného členského štátu návrh týkajúci sa rodičovských práv a povinností k tomuto dieťaťu, návrh týkajúci sa vyživovacej povinnosti k tomuto dieťaťu je vedľajším návrhom výlučne v konaní o rodičovských právach a povinnostiach v zmysle článku 3 písm. d) tohto nariadenia.*“¹⁹ Nepochybne zaujímavé tiež bude poznať názor Súdneho dvora Európskej únie na otázku, či v prípade, keď má súd členského štátu rozhodnúť o jedinom návrhu obsahujúcom tri petity, a to návrhy na rozvod manželstva rodičov maloletého dieťaťa, úpravu rodičovských práv a povinností k tomuto maloletému dieťaťu a určenie vyživovacej povinnosti voči maloletému dieťaťu, pričom rozvodový súd, ktorý je súčasne súdom v mieste obvyklého pobytu odporcu a súdom, na ktorého konaní sa odporca zúčastnil, môže rozhodnúť o návrhu na určenie vyživovacej povinnosti voči maloletému dieťaťu, hoci konštatoval nedostatok právomoci vo veciach rodičovských práv a povinností vo vzťahu k tomuto dieťaťu.²⁰

2 BREXIT A PRAMENE MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA SÚKROMNÉHO EURÓPSKEJ ÚNIE V RODINNÝCH VECIACH

Je potrebné zdôrazniť, že hoci prípadný *tvrdý Brexit* znamená, že Spojené kráľovstvo viac nebude viazané **nariadeniami Európskej únie**, sám o sebe

¹⁷ Rozsudok Súdneho dvora zo 16. júla 2015, vo veci *A proti B*, C-184/14, ECLI:EU:C:2015:479.

¹⁸ Návrhy generálneho advokáta Yves Bot prednesené 16. apríla 2015, vo veci *A proti B*, C-184/14, bod 26, ECLI:EU:C:2015:244.

¹⁹ Rozsudok Súdneho dvora zo 16. júla 2015 vo veci *A proti B*, C-184/14, ECLI:EU:C:2015:479.

²⁰ Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Judecatoria Constanța (Rumunsko) dňa 18. júla 2018, vec C-468/18.

nemá za následok nemožnosť aplikácie nariadení EÚ v rodinných veciach zo strany slovenských súdov v tých prípadoch, kedy sa cudzí prvok viaže k Spojenému kráľovstvu.

Otázku aplikovateľnosti jednotlivých ustanovení existujúcich nariadení Európskej únie v rodinných veciach zo strany slovenských justičných orgánov je potrebné posudzovať individuálne s ohľadom na skutkové okolnosti konkrétneho prípadu, vzhľadom na charakter relevantného ustanovenia nariadenia Európskej únie a v neposlednom rade aj so zohľadnením prípadnej aplikačnej prednosti medzinárodnej zmluvy, ktorou je (alebo bude²¹) viazané Spojené kráľovstvo a Slovenská republika.

Na príkladoch uvedených nižšie je možné ilustrovat' viaceré odlišné situácie, ktoré môžu nastať v prípade tvrdého Brexitu, a ktoré súvisia s možnosťou alebo nemožnosťou aplikácie nariadení Európskej únie v rodinných veciach zo strany slovenských súdov v prípadoch, ktoré sa viažu k Spojenému kráľovstvu.

1. Unifikované kolízne normy, ktoré majú univerzálny charakter, sú aplikovateľné bez ohľadu na to, či sa cudzí prvok viaže k členskému štátu Európskej únie alebo nečlenskému štátu. Preto napríklad ustanovenia o rozhodnom práve podľa Haagskeho protokolu o rozhodnom práve pre vyživovaciu povinnosť z 23. novembra 2007 (ďalej len „Haagsky protokol“), na ktorý odkazuje článok 15 nariadenia o vyživovacej povinnosti a ktoré majú univerzálny charakter, budú slovenské súdy aplikovať na určenie rozhodného práva pre vyživovaciu povinnosť medzi oprávneným a povinným, ktorí sú štátnymi príslušníkmi Spojeného kráľovstva a to aj v prípade Brexitu a bez ohľadu na to, že Spojené kráľovstvo nie je a s najväčšou pravdepodobnosťou ani po Brexite nebude zmluvnou stranou tohto Haagskeho protokolu.²²
2. Ustanovenia nariadenia Brusel IIa upravujúce právomoc na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností sa uplatnia alebo neuplatnia v závislosti od skutkových okolností konkrétneho prípadu. V zmysle

²¹ K tomu pozri bližšie napr. Deklaráciu Spojeného kráľovstva vo vzťahu k ratifikácii Haagskeho dohovoru o medzinárodnom vymáhaní výživného na deti a iných členov rodiny Spojeným kráľovstvom. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1255&disp=resdn>

²² „Jedným z hlavných dôvodov pre ktorý Spojené kráľovstvo nie je viazané týmto protokolom je skutočnosť, že štáty common law preferujú aplikáciu lex fori, kým štáty kontinentálneho právneho systému preferujú aplikáciu rozhodného práva.“ WALKER, Lara. *Maintenance and child support in Private international law*. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2015, s. 93. ISBN 9781849467179.

článku 61 písm. a) nariadenia Brusel IIa má totiž úprava medzinárodnej právomoci podľa nariadenia Brusel IIa aplikačnú prednosť pred Haagskym dohovorom o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa (ďalej len „Haagsky dohovor o opatreniach na ochranu dieťaťa“)²³ vtedy, ak má dieťa obvyklý pobyt na území členského štátu Európskej únie, preto v prípade, že slovenský justičný orgán rozhoduje o úprave rodičovských práv a povinností vo vzťahu k dieťaťu, ktoré je štátnym príslušníkom Spojeného kráľovstva s obvyklým pobytom v členskom štáte Európskej únie, aplikuje na posúdenie vlastnej právomoci nariadenie Brusel IIa, kým v prípade maloletého slovenského štátneho príslušníka s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve bude slovenský justičný orgán po tvrdom Brexite posudzovať vlastnú právomoc podľa Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa.

3. Naopak ustanovenia nariadenia Brusel IIa a nariadenia o vyživovacej povinnosti upravujúce prekážku litispendencie a pravidlá uznávania a výkonu cudzích rozhodnutí v prípade tvrdého Brexitu nebude možné zo strany slovenských justičných orgánov aplikovať vo vzťahu k paralelným konaniam prebiehajúcim v Spojenom kráľovstve a vo vzťahu k rozhodnutiam vydaným orgánmi Spojeného kráľovstva.

Na základe uvedených ilustračných príkladov by sa mohlo zdať, že Brexit spôsobí slovenským justičným orgánom neprimerané komplikácie pri posudzovaní aplikovateľnosti nariadení Európskej únie v rodinných veciach v tých prípadoch, kedy sa cudzí prvok viaže k Spojenému kráľovstvu. Pri hlbšom skúmaní je však potrebné dospieť k záveru, že týmto situáciám čelia slovenské justičné orgány už v súčasnosti, keďže sú nútené zvažovať aplikáciu existujúcich nariadení Európskej únie v rodinných veciach v prípadoch, v ktorých sa cudzí prvok viaže k tretiemu, nečlenskému štátu a teda situácia, ktorá by vznikla v dôsledku tvrdého Brexitu nebude pre ne úplne neznáma. Uvedené však platí len pre tie situácie, ktoré budú jednoznačne spadať mimo pôsobnosť súčasnej právnej úpravy.

²³ Prijatý 19. októbra 1996, platnosť nadobudol 1. januára 2002 (i pre Slovenskú republiku), publikovaný pod č. 344/2002 Zb. In: LYSINA, Peter, Michal ĎURIŠ, Miloš HATAPKA a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 49. ISBN 9788089603435.

Absencia intertemporálních ustanovení v nariadeniach Európskej únie v rodinných veciach v prípade tvrdého Brexitu totiž môže spôsobiť problémy napríklad v otázke uplatniteľnosti pravidiel uznávania, vykonateľnosti a výkonu podľa nariadení Európskej únie vo vzťahu k rozhodnutiam orgánov Spojeného kráľovstva, ktoré by boli vydané, osvedčené (napr. podľa článku 41 nariadenia Brusel IIa) alebo vyhlásené za vykonateľné podľa nariadení Európskej únie pred dátumom vystúpenia Spojeného kráľovstva z Európskej únie.²⁴ V tomto smere je potrebné oceniť činnosť Európskej komisie, ktorá sa snaží poskytnúť odpovede na tieto otázky.²⁵ Keďže však dôkladná analýza intertemporality v kontexte Brexitu presahuje možnosti tohoto príspevku, budeme v ďalšom texte analyzovať len tie situácie, na ktoré sa súčasná právna úprava nepoužije.

Pre posúdenie aplikačnej prednosti medzinárodných zmlúv²⁶ pred existujúcimi nariadeniami Európskej únie v prípadoch po tvrdom Brexite je potrebné uviesť, že Spojené kráľovstvo je už v súčasnosti viazané resp. pre prípad Brexitu notifikovalo záujem byť viazané²⁷ viacerými mnohostrannými medzinárodnými zmluvami aplikovateľnými v prípade cezhraničného rozvodu manželstva a úpravy práv a povinností rodičov k maloletým deťom

²⁴ K tomu pozri bližšie napr. The future Relationship between the UK and the EU following the UK's withdrawal from the EU in the field of family law. *Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs* [online]. S. 12. Dostupné z: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1edc9750-d801-11e8-90c0-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Selectedpublications&WT.ria_c=677&WT.ria_f=926&WT.ria_ev=search

²⁵ K tomu pozri napr. DIRECTORATE GENERAL JUSTICE AND CONSUMERS. Notice to stakeholders. Withdrawal of the United Kingdom and EU Rules in the field of civil justice and private international law. *European Commission* [online]. Brussels, 18. 1. 2019. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/notice_to_stakeholders_brexit_civil_justice_rev1_final.pdf; European Commission, Directorate General Justice and Consumers: Questions and Answers related to the United Kingdom's withdrawal

²⁶ Je však potrebné upozorniť na prebiehajúcu diskusiu o podmienkach obnovenia medzinárodných zmlúv v tejto oblasti. Bližšie k tejto diskusii pozri: The future Relationship between the UK and the EU following the UK's withdrawal from the EU in the field of family law. *Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs* [online]. S. 22 a 25. Dostupné z: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1edc9750-d801-11e8-90c0-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Selectedpublications&WT.ria_c=677&WT.ria_f=926&WT.ria_ev=search

²⁷ K tomu pozri napr. DIRECTORATE GENERAL JUSTICE AND CONSUMERS. Notice to stakeholders. Withdrawal of the United Kingdom and EU Rules in the field of civil justice and private international law. *European Commission* [online]. Brussels, 18. 1. 2019. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/notice_to_stakeholders_brexit_civil_justice_rev1_final.pdf; European Commission, Directorate General Justice and Consumers: Questions and Answers related to the United Kingdom's withdrawal

na čas po rozvode. Ide o nasledovné medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná aj Slovenská republika:

- Dohovor o uznávaní rozvodov a zrušení manželského spoluzitia.²⁸
- Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa.²⁹
- Dohovor o medzinárodnom vymáhaní výživného na deti a iných členov rodiny.³⁰
- Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti.³¹

Porovnaním vecnej pôsobnosti uvedených dohovorov s vecnou pôsobnosťou nariadení je zřejmé, že nariadenia unifikujú navyše pravidlá na určenie právomoci na konanie vo veciach rozvodu, rozluky a anulovania manželstva, rozhodného práva pre rozvod manželstva (rozhodné právo pre rozvod manželstva unifikované v nariadení Rím III nie je aplikovateľné vo všetkých členských štátoch Európskej únie, Slovenská republika a ani Spojené kráľovstvo sa na uplatňovaní nariadenia Rím III nepodieľajú) a rozhodného práva vo veciach vyživovacej povinnosti³² a z pohľadu Slovenskej republiky aj pravidlá na určenie právomoci na konanie vo veciach vyživovacej povinnosti

²⁸ Prijatý 1. júna 1970, platnosť nadobudol 24. augusta 1975 (pre Slovenskú republiku k 1. januáru 1993), publikovaný je pod č. 131/1976 Zb. In: LYSINA, Peter, Michal ĎURIŠ, Miloš HAŤAPKA a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 49. ISBN 9788089603435; Zaujímavý je právny názor o podmienkach obnovenia tejto a ostatných medzinárodných zmlúv prezentovaný v 'The future Relationship between the UK and the EU following the UK's withdrawal from the EU in the field of family law. *Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs* [online]. S. 22 a 25. Dostupné z: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1edc9750-d801-11e8-90c0-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Selectedpublications&WT.ria_c=677&WT.ria_f=926&WT.ria_ev=search

²⁹ Prijatý 19. októbra 1996, platnosť nadobudol 1. januára 2002 (i pre Slovenskú republiku), publikovaný je pod č. 344/2002 Zb. In: LYSINA, Peter, Michal ĎURIŠ, Miloš HAŤAPKA a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 49. ISBN 9788089603435.

³⁰ Prijatý 23. novembra 2007, platnosť nadobudol 1. januára 2013 (pre Slovenskú republiku a pre ostatné členské štáty Európskej únie k 1. augustu 2014). In: LYSINA, Peter, Michal ĎURIŠ, Miloš HAŤAPKA a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 49. ISBN 9788089603435.

³¹ Štrasburg, 20. máj 1980, ozn. Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 366/2001 Z.z.

³² Keďže Spojené kráľovstvo nie je viazané Haagskym protokolom o rozhodnom práve pre vyživovaciu povinnosť.

(Slovenská republika nie je zmluvnou stranou Bruselského dohovoru o právomoci, uznávaní a výkone rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach z roku 1968³³). Prípady, kedy bude zo strany slovenských súdov potrebné zvažovať aplikačný vzťah nariadenia a medzinárodnej zmluvy v situáciách s väzbou so Spojeným kráľovstvom po tvrdom Brexite tak môžu byť pomerne časté.

3 PRÍSTUP K JUSTIČNÝM ORGÁNOM ČLENSKÝCH ŠTÁTOV EURÓPSKEJ ÚNIE V PRÍPADE TVRDÉHO BREXITU

3.1 Prístup štátnych príslušníkov Spojeného kráľovstva s obvyklým pobytom v členských štátoch Európskej únie okrem Dánska k slovenským súdom

Právomoc súdov členských štátov Európskej únie s výnimkou Dánska na konanie vo veciach rozvodu manželstva upravuje nariadenie Brusel IIa, pričom v prípade konaní o rozvod manželstva štátnych príslušníkov Spojeného kráľovstva s obvyklým pobytom v členských štátoch Európskej únie, ak takéto konanie začne po dátume vystúpenia Spojeného kráľovstva z Európskej únie, je kľúčovým ustanovenie článku 6 písm. a) nariadenia Brusel IIa, ktoré stanovuje, že manžela, ktorý má obvyklý pobyt na území členského štátu je možné žalovať v inom členskom štáte iba v súlade s ustanoveniami článku 3, 4 a 5 nariadenia Brusel IIa, čím sa vylučuje možnosť subsidiárneho použitia vnútroštátnych predpisov členských štátov Európskej únie.³⁴ Uvedené znamená, že slovenské súdy nebudú môcť aplikovať ZMPS na založenie vlastnej právomoci v takýchto prípadoch.

³³ Otázka, či je možné v prípade tvrdého Brexitu uplatňovať Bruselský dohovor z roku 1968 medzi Spojeným kráľovstvom a tými členskými štátmi, ktoré sú ním viazané, je sporná. Blížšie k diskusii o tejto otázke pozri *The future Relationship between the UK and the EU following the UK's withdrawal from the EU in the field of family law. Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs* [online]. S. 22 a 25. Dostupné z: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1edc9750-d801-11e8-90c0-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Selectedpublications&WT.ria_c=677&WT.ria_f=926&WT.ria_ev=search

³⁴ JÚDOVÁ, Elena. Personálne kritériá aplikácie nariadení ES o právomoci v cezhraničných veciach. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2010, roč. 16, č. 4, s. 28.

Z uvedeného vyplýva, že tvrdý Brexit nebude mať za následok zmenu súčasných pravidiel medzinárodnej právomoci súdov členských štátov Európskej únie s výnimkou Dánska na konanie vo veciach rozvodu manželstva manželov s obvyklým pobytom v členských štátoch Európskej únie, pretože aj po Brexite budú aplikovateľné výlučne články 3, 4 a 5 nariadenia Brusel IIa, tak ako doteraz.

Istý, avšak podľa nášho názoru zanedbateľný, vplyv môže mať tvrdý Brexit v tých prípadoch, na ktoré dopadá ustanovenie článku 7 ods. 2 nariadenia Brusel IIa, teda v situácii, kedy manžel, štátny príslušník Spojeného kráľovstva s obvyklým pobytom na Slovensku, podá po dátume vystúpenia Spojeného kráľovstva z EÚ na slovenskom súde návrh na rozvod manželstva, pričom odporca nie je štátnym príslušníkom žiadneho členského štátu a nemá v žiadnom členskom štáte obvyklý pobyt a právomoc žiadneho členského štátu nie je možné založiť podľa nariadenia Brusel IIa. V súčasnosti sa môže takýto navrhovateľ na základe článku 7 ods. 2 nariadenia Brusel IIa dovoľávať, aby bol na účely aplikácie § 38 ods. 1³⁵ zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnóm v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZMPS“) považovaný za občana Slovenskej republiky, čo mu umožní založenie právomoci slovenského súdu pred uplynutím lehoty jedného roka od presťahovania na Slovensko, ktorú stanovuje článok 3 ods. 2 odr. 5³⁶ nariadenia Brusel IIa.³⁷

Po Brexite bez dohody nebude ustanovenie článku 7 ods. 2 nariadenia Brusel IIa aplikovateľné na štátneho príslušníka Spojeného kráľovstva a keďže ustanovenie § 38 ods. 2 ZMPS vyžaduje v takomto prípade buď, aby pobyt navrhovateľa na Slovensku trval dlhší čas [§ 38 ods. 2 písm. b) ZMPS], pričom podľa stanoviska Najvyššieho súdu ČSSR (R 26/1987) by pobyt tohto druhu nemal trvať kratšie ako jeden rok,³⁸ alebo aby niektorý z manželov mal

³⁵ Ustanovenie § 38 ods. 1 ZMPS stanovuje „v manželských veciach (konanie o zrušenie manželstva rozvodom, o neplatnosť manželstva a o určenie, či tu manželstvo je alebo nie je) je právomoc slovenských súdov daná, ak aspoň jeden z manželov je slovenským občanom.“

³⁶ V zmysle uvedeného ustanovenia „vo veciach rozvodu, rozluky alebo anulovania manželstva majú právomoc súdy členského štátu na ktorého území má navrhovateľ obvyklý pobyt, ak tam býval najmenej jeden rok bezprostredne pred podaním návrhu.“

³⁷ JÚDOVÁ, Elena. Personálne kritériá aplikácie nariadení ES o právomoci v cezhraničných veciach. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2010, roč. 16, č. 4, s. 29.

³⁸ KUČERA, Zdeňek a Luboš TICHÝ. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 167. ISBN 8070380209.

na Slovensku pobyt a súčasne aby bolo možné rozhodnutie slovenského súdu o rozvode manželstva uznať v domovských štátoch manželov [§ 38 ods. 2 písm. a) ZMPS]. Pri posudzovaní kritéria právomoci podľa § 38 ods. 2 písm. a) ZMPS bude v prípade Breitu bez dohody vo vzťahu k štátnemu príslušníkovi Spojeného kráľovstva potrebné zohľadniť, že budúce slovenské rozhodnutie sa bude uznávať v Spojenom kráľovstve v režime Dohovoru o uznávaní rozvodov a zrušení manželského spoluzitia,³⁹ ktorého ustanovenie článku 2 môže⁴⁰ predstavovať prekážku budúceho uznania slovenského rozvodového rozsudku. Preto založenie právomoci slovenského súdu podľa § 38 ods. 2 písm. a) ZMPS môže byť problematické a môže viesť k tomu, že štátni príslušníci Spojeného kráľovstva v situáciách, na ktoré sa v súčasnosti vzťahuje článok 7 ods. 2 nariadenia Brusel IIa budú po tvrdom Brexite nútení podávať návrhy na rozvod manželstva až po uplynutí lehoty jedného roka od prest'ahovania na Slovensko podľa čl. 3 ods. 1 písm. a) odr. 5 nariadenia Brusel IIa.

Na prípadné paralelné konania o rozvod manželstva, ktoré by začali po dátume vystúpenia Spojeného kráľovstva z EÚ na slovenskom súde a na súde Spojeného kráľovstva by sa viac neaplikovali pravidlá podľa čl. 19 nariadenia Brusel IIa ale pravidlá tzv. voliteľnej litispencie podľa Dohovoru o uznávaní rozvodov a zrušení manželského spoluzitia.⁴¹

Keďže sa Slovenská republika nepodieľa na uplatňovaní nariadenia Rím III, slovenské sudy budú aj v konaní o rozvod manželstva začatom po vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ určovať rozhodné právo podľa národných predpisov, konkrétne podľa § 22 ZMPS.

V prípade, že je daná právomoc slovenských súdov na konanie o rozvod manželstva, môže slovenský súd spojiť toto konanie s konaním o úpravu pomerov k maloletým deťom na čas po rozvode len za predpokladu,

³⁹ Vyhláška MZV č. 131/1976 Zb. o Dohovore o uznávaní rozvodov a zrušení manželského spoluzitia.

⁴⁰ V zmysle článku 17 Dohovoru o uznávaní rozvodov a zrušení manželského spoluzitia nebráni Dohovor Spojenému kráľovstvu, aby pri uznávaní rozvodov a zrušení manželského spoluzitia, ku ktorému došlo v cudzine, použil právne predpisy priaznivejšie pre toto uznanie, preto slovenské sudy budú môcť splnenie podmienky podľa § 38 ods. 2 vyhodnotiť až „po dôkladnom preskúmaní obsahu právneho poriadku cudzieho štátu a jeho judikatúry“. KUČERA, Zdeňek a Luboš TICHÝ. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 230. ISBN 8070380209.

⁴¹ LYSINA, Peter, Michal ĐURIŠ, Miloš HAŤAPKA a kol. *Mezinárodní právo sükromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 342. ISBN 9788089603435.

že má dieťa - štátny príslušník Spojeného kráľovstva obvyklý pobyt v Slovenskej republike (článok 8 nariadenia Brusel IIa) alebo došlo k prorogácii právomoci slovenského súdu podľa článku 12 nariadenia Brusel IIa alebo článku 10 Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa a to v závislosti od toho, či má maloletý obvyklý pobyt v inom členskom štáte Európskej únie alebo v nečlenskom štáte, ktorý je zmluvným štátom Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa alebo podľa § 39 ods. 4 písm. b) ZMPS ak má dieťa obvyklý pobyt v štáte, ktorý nie je členským štátom Európskej únie a ani zmluvným štátom Haagskeho dohovoru z roku 1996. V prípade, že je daná právomoc slovenského súdu na konanie vo veci rodičovských práv a povinností, bude daná právomoc aj na konanie vo veci vyživovacej povinnosti k maloletému podľa článku 3 ods. 1 písm. d) nariadenia o vyživovacej povinnosti.

Problematické situácie však môžu nastať v prípade, že konanie vo veci rodičovských práv a povinností začne po Brexite na slovenskom súde, ktorý si založí právomoc na článku 8 nariadenia Brusel IIa a maloletý sa v priebehu konania presťahuje zo Slovenska do Spojeného kráľovstva a nadobudne tam obvyklý pobyt. Aplikčná prednosť Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa spolu so skutočnosťou, že podľa článku 5 ods. 2 Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa sa neuláta zásada *perpetuatio fori* a teda „*právomoc sa presúva s obvyklým pobytom dieťaťa*“, by mala za následok povinnosť konštatovať nedostatok právomoci slovenského súdu na konanie o rodičovských právach a povinnostiach k tomuto dieťaťu. Aký vplyv by mala táto skutočnosť na konanie vo veci vyživovacej povinnosti k maloletému, ak je toto konanie spojené s konaním vo veci rodičovských práv a povinností k maloletému (čl. 3 písm. d) nariadenia o vyživovacej povinnosti) a ak sa odporca zúčastnil konania bez námietky nedostatku právomoci (článok 5 nariadenia o vyživovacej povinnosti), je otázny a je tiež sporné, nakoľko bude v tomto smere nápomocná súčasná judikatura Súdneho dvora Európskej únie, ktorá sa týka len situácií, keď konanie o rozvod manželstva a konanie vo veci rodičovských práv a povinností začali na súdoch rôznych členských štátov Európskej únie.

Posúdenie prekážky litispendencie vo vzťahu k paralelnému konaniu vo veci rodičovských práv a povinností, ktoré by prebiehalo na súdoch Spojeného

kráľovstva bude potrebné posudzovať, v prípade tvrdého Brexitu, podľa článku 13 Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa.

Zaujímavá je otázka, podľa akého formálneho prameňa práva by mal slovenský súd postupovať v prípade paralelného konania vo veci vyživovacej povinnosti, ktoré začalo na súde v Spojenom kráľovstve. Na túto otázku nedáva odpoveď nariadenie o vyživovacej povinnosti, ktoré sa aplikuje len na paralelné konania na súdoch členských štátov Európskej únie. Slovenská republika nie je viazaná Bruselským dohovorom z roku 1968 preto jeho prípadná aplikovateľnosť je z pohľadu slovenských súdov bez praktického významu a na Spojené kráľovstvo sa v prípade Brexitu bez dohody nebude vzťahovať Lugánsky dohovor z roku 2007, preto sa domnievame, že v prípade tvrdého Brexitu budú môcť slovenské súdy posúdiť prekážku litispencie podľa národných pravidiel.

3.2 Prístup občanov Európskej únie s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve na súdy členských štátov EÚ okrem Dánska po Brexite bez dohody

V prípade manželov, slovenských štátnych príslušníkov s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve Brexit bez dohody nezhorší ich prístup k slovenským súdom v konaniach o rozvod manželstva, keďže právomoc slovenského súdu bude možné, tak ako doteraz, založiť na ustanovení článku 3 ods. 2 nariadenia Brusel IIa na kritériu ich spoločnej štátnej príslušnosti. Spojenie tohto konania s konaním vo veci rodičovských práv a povinností k maloletým deťom, ktoré majú obvyklý pobyt v Spojenom kráľovstve však, na rozdiel od súčasnosti, možné nebude. V prípade tvrdého Brexitu bude mať totiž aplikačnú prednosť pred článkom 12 nariadenia Brusel IIa ustanovenia článku 10 Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa, ktoré na platnú prorogáciu právomoci slovenského súdu vyžaduje, aby v čase začatia konania mal jeden z rodičov dieťaťa obvyklý pobyt na území Slovenskej republiky. Takéto „prísne“ ustanovenie článok 12 ods. 1 nariadenia Brusel IIa nemá. Rovnako slovenský súd nebude môcť konať vo veci vyživovacej povinnosti k maloletým deťom na čas po rozvode, s výnimkou článku 5 nariadenia o vyživovacej povinnosti, avšak pre správnu aplikáciu

uvedeného ustanovenia bude mať význam budúce rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-468/18.⁴²

Z pohľadu manželov, slovenských štátnych príslušníkov s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve, ktorí očakávajú, že aj po tvrdom Brexite budú môcť slovenské súdy v jednom konaní rozhodnúť nielen o rozvoze ich manželstva ale aj o ďalších súvisiacich otázkach, ak je to najlepšom záujme dieťaťa a ak s tým súhlasia, bude nová situácia pravdepodobne predstavovať nepríjemné prekvapenie. Bude zaujímavé sledovať, či táto zmena bude mať vplyv na zníženie výskytu prípadov založenia právomoci slovenského súdu podľa článku 3 ods. 2 nariadenia Brusel IIa zo strany manželov slovenských štátnych príslušníkov s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve, keďže využitie tohto ustanovenia v situácii, kedy z manželstva pochádzajú maloleté deti by viedlo k potrebe viesť konanie na súdoch rôznych štátoch.

V prípade zmiešaných manželských párov s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve je zaujímavá zmena, ktorú Brexit prinesie vo vzťahu k párom, ktoré tvorí štátny príslušník Spojeného kráľovstva a Slovenský štátny príslušník. V prípade Brexitu, na rozdiel od súčasnej právnej úpravy, nebráni článok 6 nariadenia Brusel IIa tomu, aby si slovenský súd založil právomoc na konanie vo veci rozvodu manželstva podľa § 38 ZMPS. Avšak ani v takomto prípade nebude daná právomoc slovenských súdov na konanie vo veci rodičovských práv a povinností k maloletým deťom s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve a to ani v prípade, ak by s tým manželia súhlasili (článok 10 Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa). Prípadné neododržanie podmienok na založenie právomoci zo strany slovenského súdu podľa článku 10 Haagskeho dohovoru môže byť sankcionované neuznaním slovenského rozhodnutia v Spojenom kráľovstve, keďže Haagsky dohovor o opatreniach na ochranu dieťaťa na rozdiel od nariadenia Brusel IIa umožňuje skúmať právomoc konajúceho súdu v kontexte prekážok uznania.

Zdá sa, že v prípadoch rozvodu manželstva párov s deťmi, ktoré majú obvyklý pobyt v Spojenom kráľovstve, bude forum shopping menej atraktívnym.

⁴² Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Judecatoria Constanța (Rumunsko) dňa 18. júla 2018, vec C-468/18.

4 PRIZNÁVANIE ÚČINKOV ROZHODNUTIAM SÚDOV SPOJENÉHO KRÁĽOVSTVA NA SLOVENSKU VO VECIACH ROZVODU MANŽELSTVA, ÚPRAVY RODIČOVSKÝCH PRÁV A POVINNOSTÍ A VYŽIVOVACEJ POVINNOSTI

Azda najvýznamnejší vplyv bude mať tvrdý Brexit na oblasť uznávania a výkonu rozhodnutí Spojeného kráľovstva v členských štátoch Európskej únie. A nepochybne problematické môže byť aj posudzovanie pôsobnosti nariadení Európskej únie v situácii, kedy napr. konanie o rozvod manželstva začalo v Spojenom kráľovstve pred vystúpením Spojeného kráľovstva z EÚ ale skončilo až po tomto dátume, či v prípadoch, kedy rozhodnutie bolo v Spojenom kráľovstve vydané pred dátum vystúpenia Spojeného kráľovstva avšak osvedčenie napr. podľa článku 41 nariadenia Brusel IIa bolo vydané až po tomto dátume apod.

Pri posudzovaní vplyvu tvrdého Brexitu na uznávanie a príp. výkon rozhodnutí Spojeného kráľovstva v rodinných veciach, na ktoré sa nebudú vzťahovať existujúce nariadenia Európskej únie, je potrebné vziať do úvahy viacero skutočností.

V prvom rade je potrebné uviesť, že Európska únia neprijala jednotné pravidlá uznávania a výkonu rozhodnutí vydaných orgánmi nečlenských štátov, medzi ktoré bude v prípade Brexitu patriť aj Spojené kráľovstvo. Ďalej je dôležité, že nie všetkými medzinárodnými zmluvami aplikovateľnými v skúmanej oblasti, ktorých zmluvnou stranou je Spojené kráľovstvo, sú viazané aj všetky členské štáty Európskej únie, napríklad Haagskym dohovorom o uznávaní rozvodov je okrem Spojeného kráľovstva viazaných len 12 členských štátov Európskej únie vrátane Slovenskej republiky a ostatné členské štáty tak budú aplikovať odlišné (pravdepodobne národné) pravidlá uznávania. Existujúce medzinárodné zmluvy spravidla zjednocujú len prekážky uznania, nie však spôsob uznania cudzieho rozhodnutia, ktorý sa aj naďalej spravuje národnými predpismi, čo znamená, že napr. kým v niektorých členských štátoch sa na uznanie rozhodnutia súdu Spojeného kráľovstva o rozvode manželstvá bude vyžadovať osobitný výrok súdu štátu uznania, v iných členských štátoch sa to isté rozhodnutie uzná automaticky.

Zároveň, ako uvádza Hat'apka⁴³, európsky zákonodarca zaviedol v prípade niektorých cudzích rozhodnutí inštitút vyhlásenia vykonateľnosti, ktorý predstavuje istý procesný „medzistupeň“ a podmienku pre výkon cudzieho rozhodnutia. Tento inštitút však nebol zo strany slovenského zákonodarcu do slovenského právneho poriadku prevzatý ako samostatný inštitút, preto sa uplatňuje len v tých prípadoch, na ktoré sa vzťahujú nariadenia Európskej únie⁴⁴. Uvedené tak znamená, že prípadný tvrdý Brexit môže mať za následok, že pred výkonom rozhodnutia vo veci rodičovských práv a povinností, ktoré bolo vydané súdmi Spojeného kráľovstva sa nebude vyžadovať predchádzajúce konanie o vyhlásení tohto rozhodnutia za vykonateľné, hoci v súčasnosti sa takáto požiadavka vyžaduje.

Rozhodnutia o rozvode manželstva vydané orgánmi Spojeného kráľovstva po Brexite, na ktoré sa nebude vzťahovať nariadenie Brusel IIa, bude potrebné na Slovensku uznať osobitným výrokom Krajského súdu v Bratislave, ak aspoň jeden z účastníkov je slovenský občan, pričom podmienky uznania takýchto rozhodnutí sa budú spravovať Dohovorom o uznávaní rozvodov a zrušení manželského spoluzitia.⁴⁵

Rozhodnutia vo veciach rodičovských práv a povinností vydané orgánmi Spojeného kráľovstva po Brexite, na ktoré sa nebude vzťahovať nariadenie Brusel IIa, sa budú na Slovensku uznávať nariadením výkonu takéhoto rozhodnutia alebo osobitným výrokom okresného súdu príslušného podľa § 68a písm. b) ZMPS, pričom pred výkonom rozhodnutia sa nevyžaduje konanie o exequatur. Podmienky uznania cudzieho rozhodnutia sa posúdia podľa Dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa alebo podľa Európskeho dohovoru o uznávaní rozhodnutí vo veciach starostlivosti o deti, pričom bude na voľbe žiadateľa, o ktorý medzinárodný nástroj oprie svoj návrh na uznanie.⁴⁶

Rozhodnutia vo veci vyživovacej povinnosti vydané orgánmi Spojeného kráľovstva po Brexite, na ktoré sa nebude vzťahovať nariadenie o vyživovacej povinnosti, sa budú uznávať v režime Haagsky dohovor o medzinárodnom vymáhaní výživného na deti a iných členov rodiny z roku 2007.

⁴³ HATĀPKA, Miloš. Priznávanie účinkov cudzím rozhodnutiam v občianskych veciach v Slovenskej republike (uznávanie a výkon). In: *Justičná revue*, 2015, roč. 67, č. 3, s. 293.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 293.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 306.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 312–313.

5 ZÁVER

Na základe uskutočnenej analýzy je možné konštatovať, že hoci Brexit bude mať vplyv na aplikáciu súčasných nariadení Európskej únie v rodinných veciach zo strany ostatných členských štátov Európskej únie s výnimkou Dánska v situáciách, ktoré vykazujú väzbu k Spojenému kráľovstvu, avšak vďaka existujúcim medzinárodným zmlúvam uzavretým najmä na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného aj prípadný Brexit bez dohody bude zvládnuteľný. Z pohľadu justičných orgánov členských štátov bude predstavovať pravdepodobne najväčšiu výzvu intertemporalita.⁴⁷

Z pohľadu občanov Európskej únie s obvyklým pobytom v Spojenom kráľovstve, môže predstavovať najväčšie prekvapenie nemožnosť založenia právomoci slovenského súdu na konanie vo veci rodičovských práv a povinností dohodou podľa článku 10 bez toho, aby niektorý z manželov mal na území Slovenskej republiky obvyklý pobyt či potreba uznania rozvodového rozsudku vydaného súdom Spojeného kráľovstva osobitným výrokom slovenského súdu (ak je niektorý z manželov slovenským štátnym príslušníkom), čo však už je daň za to, že Spojené kráľovstvo bude od vystúpenia z Európskej únie nečlenským štátom.

Literature

CIRCOLO, Andrea, Ondrej HAMULÁK a Ondrej BLAŽO. Article 50 of the Treaty on European Union: how to understand the „right“ of the member state to withdraw the European Union? In: TROITINO, David Ramiro, Tanel KERIKMAE a Archil CHOCHIA (eds.). *Brexit: history, reasoning and perspectives*. Cham: Springer International Publishing AG, 2018, s. 199–214. ISBN 9783319734149.

CSACH, Kristián, Eubica GREGOVÁ ŠIRICOVÁ a Elena JÚDOVÁ. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného*. 2. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2018. ISBN 9788081687822.

FÁBRY, Branislav, Rudolf KASINEC a Martin TURČAN. *Teória práva*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 9788081685958.

⁴⁷ K problematike intertemporality pozri FÁBRY, Branislav, Rudolf KASINEC a Martin TURČAN. *Teória práva*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 72. ISBN 9788081685958.

- HAŤAPKA, Miloš. Priznávanie účinkov cudzím rozhodnutiam v občianskych veciach v Slovenskej republike (uznávanie a výkon). In: *Justičná revue*, 2015, roč. 67, č. 3, s. 279–315.
- JÚDOVÁ, Elena. Personálne kritériá aplikácie nariadení ES o právomoci v cezhraničných veciach. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2010, roč. 16, č. 4, s. 26–30.
- KUČERA, Zdeňek a Luboš TICHÝ. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 8070380209.
- LYSINA, Peter. Vzájomný vzťah medzinárodných zmlúv, komunitárneho práva a vnútroštátneho práva v oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach - vybrané otázky. In: LANTAJOVÁ, Dagmar a Juraj JANKUV (eds.). *Teória aplikácie medzinárodnej zmluvy ako nástroja právnej regulácie na národnej, medzinárodnej a komunitárnej úrovni*. Trnava: Trnavská univerzita, Právnická fakulta, 2009, s. 88–98. ISBN 9788080823061.
- LYSINA, Peter, Michal ĎURIŠ, Miloš HAŤAPKA a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016. ISBN 9788089603435.
- SLAŠŤAN, Miroslav. Variácie určovania právomoci vo veciach rodičovskej zodpovednosti podľa nariadenia Brusel IIA. In: VRŠANSKÝ, Peter a Katarína BURDOVÁ (eds.). *Občianskoprávne aspekty medzinárodných rodičovských únosov detí a iné rodinnoprávne pomery s cudzím prvkom v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2016, s. 5–17. ISBN 9788071604211.
- SMYČKOVÁ, Romana, Marek ŠTEVČEK, Marek TOMAŠOVIČ, Alexandra KOTRECOVÁ a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017. ISBN 9788089603541.
- ZÁTHURECKÝ, Michal. Formálne pramene medzinárodného práva súkromného so zameraním na stret Nariadenia a Dohovor. In: *Aktuálne otázky medzinárodného práva: zborník príspevkov vydaný pri príležitosti 70. narodenín doc. JUDr. Petra Vršanskeho, CSc.* Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2019, s. 466–475. ISBN 9788057100300.
- ŽITNÁ, Zuzana. Právne aspekty vystúpenia členského štátu EÚ s osobitným zameraním na vplyv na medzinárodné zmluvy. In: *Ústavnoprávny rámec uzavierania medzinárodných zmlúv. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 22.–23. februára 2018*. Bratislavské právnické fórum, 2018, s. 161–168. ISBN 9788071604792.

WALKER, Lara. *Maintenace and child support in Private international law*. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2015. ISBN 9781849467179.

The future Relationship between the UK and the EU following the UK's withdrawal from the EU in the field of family law. *Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs* [online]. S. 22 a 25. Dostupné z: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1edc9750-d801-11e8-90c0-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Selectedpublications&WT.ria_c=677&WT.ria_f=926&WT.ria_ev=search

DIRECTORATE GENERAL JUSTICE AND CONSUMERS. Notice to stakeholders. Withdrawal of the United Kingdom and EU Rules in the field of civil justice and private international law. *European Commission* [online]. Brussels, 18. 1. 2019. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/notice_to_stakeholders_brexit_civil_justice_rev1_final.pdf

Contact – e-mail

Katarina.burdova@flam.uniba.sk

Řízení ve věcech manželského bydlení a bydlení po zániku manželství

Petra Kotková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Společné soužití manželů je velmi složitá problematika, jež obsahuje široký záběr aspektů. Tento článek bude věnován základním charakteristikám nové právní úpravy bydlení manželů obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, účinném od 1. 1. 2014 (dále jen „o. z.“). Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinný do 31. 12. 2013 (dále jen „obč. zák.“), se právu bydlení manželů věnoval v souvislosti se společným nájmem bytu manžely (§ 703 a násl. obč. zák.) a tento institut znal taktéž zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, a to v souvislosti s rozvodem manželství. Účinný občanský zákoník reguluje právo bydlení manželů obsáhleji a věnuje mu samostatné ustanovení § 743 a násl. (právo bydlení za trvání manželství) a § 766 a násl. (právo bydlení po zániku manželství). Hmotněprávní úpravu problematiky manželského práva bydlení provází též její procesní aspekty, které regulují postup k dosažení soudní ochrany subjektivním právům. Z hlediska povahy jednotlivých řízení je lze rozdělit na řízení sporná a nesporná.

Keywords in original language

Právo bydlení; manželství; řízení ve věcech manželství; zánik manželství; smrt manžela; rozvod; domácí násilí.

Abstract

The cohabitation of spouses is a very complex issue that includes a wide range of aspects related to it. This article will be focused on basic characteristics of the new legal regulation of the right of housing. Act No. 40/1964 Coll., The Civil Code, effective until 31 December 2013 (hereinafter referred to as the „Civil Code“), dealt with the spouses' housing rights in connection with the joint lease of a spouse's apartment (Section 703 et seq.

Act No. 94/1963 Coll., on the Family, in connection with the divorce of marriage. Act No. 89/2012 Coll., The Civil Code, effective as of 1 January 2014, regulates the right of housing of the spouses more extensively and devotes to it a separate provision of Section 743 et seq. (right of residence during marriage) and § 766 et seq. (right of housing after marriage). The substantive regulation of the issue of matrimonial housing law is also accompanied by its procedural aspects, which ensure a procedure to achieve judicial protection of subjective rights. From the point of view of the nature of individual proceedings, they can be divided into disputable and indisputable.

Keywords

Right of Housing; Marriage; Proceeding in Marriage Issues; Termination of Marriage; The Death of the Husband; Divorce; Domestic Violence.

1 ÚVOD

Pravidla pro bydlení manželů jsou, jak je uvedeno výše, upravena v části druhé o.z. Tato úprava se neomezuje pouze na úpravu společného nájmu manželů, nýbrž i na jiné formy bydlení. Zároveň se jedná o úpravu lex specialis vůči právní úpravě vlastnického práva, bytového spoluvlastnictví, nájemního práva, či vůči právní úpravě služebností. Právo bydlení manželů lze rozdělit na dvě fáze, za trvání manželství a po jeho zániku. Právo bydlení vzniká pouze mezi manžely, mezi partnery pouze pokud tak stanoví zvláštní zákon. Procesní aspekty tohoto institutu se váží zejména k situacím, kdy manželské právo bydlení zaniká, např. opuštěním rodinné domácnosti, rozvodem, či smrtí manžela.¹

2 PRÁVO BYDLENÍ ZA TRVÁNÍ MANŽELSTVÍ

V § 744 o. z. je stanoveno, že je-li obydlím manželů dům nebo byt, k němuž má jeden z manželů výhradní právo umožňující v domě nebo bytě bydlet, a je-li to jiné právo než závazkové, vznikne uzavřením manželství druhému manželovi právo bydlení. Pokud jednomu z manželů vznikne takové výhradní právo za trvání manželství, vznikne tím druhému z manželů právo bydlení.

¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Manželství*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 175.

Tato právní úprava je odrazem specifické zákonné ochrany společného bydlení manželů. Reguluje situace, kdy manželé bydlí společně v bytě či domě a toto právo je jiné než závazkové.

Pro vznik práva bydlení manželů je třeba splnění několika podmínek, těmito jsou (§ 744, § 747):

1. uzavření manželství (právo bydlení není možné v případě partnerského soužití),
2. existence prostoru, v němž mají manželé obydli (s výhradním právem jednoho z manželů, na základě kterého zde mohou manželé bydlet). Podle § 743 odst. 1 o. z. mají manželé obydli tam, kde mají rodinnou domácnost (§ 698 a § 699 o. z.). I když právní úprava hovoří o bytě či domě, lze, aby toto právo vzniklo i k jinému prostoru, kde mají manželé obydli. Výkladem ustanovení § 2236 odst. 1 o. z., se bytem rozumí místnost nebo soubor místností, které jsou částí domu, tvoří obytný prostor a jsou určeny a užívány k účelu bydlení, přičemž k zajištění bytových potřeb může sloužit i jiný než obytný prostor (houseboat, obytný karavan aj.).
3. právo jiné než závazkové

Výhradní právo (vlastnické právo k obydli, spoluvlastnické právo, pokud spoluvlastníkem není druhý manžel) manžela umožňuje vyloučit ostatní subjekty z nakládání s prostorem, ve kterém se obydli manželů nachází. Nejčastěji se jedná o práva věcná, avšak z formulace zvolené zákonodárcem se nemusí jednat pouze o ně (kupř. právo odpovídající věcnému břemenu).²

Po splnění všech zákonných podmínek může právo bydlení vzniknout na základě dvou situací. První z nich je vznik výhradního práva na základě uzavření manželství (pokud výhradní právo svědčilo jednomu z manželů již před svatbou). Druhou situací je vznik výhradního práva za trvání manželství. Pokud manželé nemají společnou rodinnou domácnost, právo bydlení vznikne založením rodinné domácnosti, ke které však jeden z manželů výhradní právo má. Ať už právo bydlení vznikne uzavřením manželství či později, vždy je třeba, aby šlo o obydli, tedy prostor, který manželé zvolili pro společnou rodinnou domácnost.³

² ŠÍNOVÁ, op. cit., s. 175.

³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). *Komentář I.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 399.

V o. z. je možné se setkat s různým označením, jako je „bydlení“, „bydliště“, „obydlí“, či „domácnost“. V § 80 o. z. však nalezneme jedinou zákonnou definici, a to definici pojmu bydliště. Dle této definice má člověk bydliště tam, kde se zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale; takový úmysl může vyplývat z jeho prohlášení nebo z okolností případu. Uvádí-li člověk jako své bydliště jiné místo než své skutečné bydliště, může se každý dovolat i jeho skutečného bydliště. Pokud člověk nemá bydliště, považuje se za jeho bydliště místo, kde žije. Pokud nelze místo kde žije zjistit, považuje se za bydliště člověka místo, kde má majetek, popřípadě místo, kde měl bydliště naposledy. Absence definice pojmu domácnosti je úmysl zákonodárce. Domácností lze totiž rozumět jak pospolitost osob, které spolu žijí, stejně tak zařízení obydlí.⁴

Právo bydlení po svém vzniku stojí vedle věcně-právního či obdobného titulu druhého manžela v jeho odvozené pozici. Manžel s výhradním právem je pak povinen strpět užívání rodinné domácnosti druhým manželem a za trvání manželství se nemůže domáhat vyklizení bytu nebo domu. Výjimku představuje ochrana proti domácímu násilí podle ustanovení § 751 o. z., kdy může být právo bydlení dočasně vyloučeno. Taktéž manžel disponující právem bydlení je chráněn, a to prostřednictvím ustanovení § 1044 o. z.

Náklady související s bydlením hradí manželé dle svých osobních a majetkových poměrů. Za dluhy, které vzniknou po dobu, v níž trvá právo bydlení manžela, ručí tento manžel (§ 746 o. z.).

Právo bydlení zanikne, přestanou-li být naplněny některé předpoklady jeho vzniku, např. zánikem prostoru, zánikem výhradního práva či přestěhováním/opuštěním rodinné domácnosti. Opět je třeba zdůraznit, že manžel s výhradním právem k nemovitosti je ve svém nakládání s předmětným prostorem zásadně omezen v návaznosti na ustanovení o ochraně rodinné domácnosti.⁵

⁴ TOMEŠOVÁ, Jana. Právo bydlení za trvání manželství. In: *pravni prostor.cz* [online]. [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo-pravo-bydleni-za-trvani-manzelstvi>

⁵ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol., op. cit., s. 399.

3 PRÁVO BYDLENÍ PO ZÁNIKU MANŽELSTVÍ

Právní následky spojené s právem bydlení při zániku manželství se liší podle toho, zda k zániku manželství došlo rozvodem nebo smrtí jednoho z manželů, případně méně častými způsoby prohlášením manželství za neplatné (§ 680 a násl. o. z.) či změnou pohlaví (§ 29 o. z.).

Pokud bylo manželství rozvedeno a manželé se na dalším bydlení manžela, kterému svědčilo právo bydlení, nedohodli, je manžel s výhradním právem oprávněn podat návrh na jeho vystěhování v souladu s ustanovením § 769 o. z. Zánik práva bydlení pak nastává uplynutím lhůty pro vyklizení stanovené v pravomocném rozsudku. Pokud manžel s odvozeným právem bydlení pečuje o nezletilé dítě a je-li to přiměřené jeho poměrům, může soud na základě jeho návrhu rozhodnout o zřízení věcného břemene bydlení v jeho prospěch, a to po dobu neschopnosti nezletilého dítěte se samo žít (§ 767 odst. 2 o. z.).

Pokud manželství zaniká smrtí jednoho z manželů, je pro právo bydlení stěžejní, který z manželů zemřel. Pokud totiž zemře manžel, kterému svědčilo právo bydlení, jenž jeho smrtí zaniká, na postavení druhého manžela to nemá vliv. V životě složitější jsou však situace, kdy zemře manžel disponující výhradním právem k obydlí. V takovýchto případech je pozůstalému manželovi poskytována větší právní ochrana, než jak je tomu v případě rozvedeného manžela.⁶

Pro rozlišování bydlení manželů po zániku manželství smrtí můžeme vycházet z následujících situací:

V situaci, kdy měli manželé k nemovité věci, v níž byla rodinná domácnost, společné nájemní právo, je třeba aplikovat ustanovení § 766 odst. 1 o. z., nájemcem bytu pak zůstane pozůstalý manžel. Podle důvodové zprávy je třeba postupovat podle tohoto ustanovení také v případech, kdy jeden z manželů rodinnou domácnost opustil s úmyslem se nevrátit, případně též pokud měli manželé k nemovité věci jiné než nájemní právo závazkové povahy, stává se po smrti druhého manžela oprávněným ze závazku pozůstalý manžel (§ 776 odst. 1 o. z.).

⁶ ŠÍNOVÁ, op. cit., s. 176.

Pokud nájemní právo k nemovité věci, v níž se nacházelo obydlí, měl pouze zesnulý manžel odkazuje o. z. na ustanovení o nájmu bytu (§ 776 odst. 2), nájem pak přechází na člena nájemcovy domácnosti, který v ní žil spolu s nájemcem v době jeho smrti a nemá vlastní byt (§ 2279 o. z.).

Pokud však mel zesnulý manžel výhradní právo jiné než závazkové povahy, umožňující mu bydlet v domě nebo v bytě, ve kterém bylo obydlí manželů a právo bydlení druhého manžela vzniklo uzavřením manželství, pozůstalý manžel oprávnění k obydlí ztrácí, a to z důvodu jeho odvozené pozice. V zájmu vyšší ochrany pozůstalého manžela zakotvil zákonodárce výjimky, kdy k zániku práva bydlení nedojde.

První z těchto výjimek je institut dědění (§ 767 odst. 1 o. z.). Výhradní právo po zesnulém manželovi pozůstalý zdědí. V takovém případě právo bydlení zaniká, jelikož je pozůstalý manžel oprávněn obydlí užívat z titulu výhradního práva. Změna tedy nastává pouze v právním titulu bydlení.

Druhou výjimku představuje situace, kdy po pozůstalém manželovi nelze spravedlivě žádat, aby obydlí opustil, ať už jde o překážky zdravotní, sociální, majetkové či etické. Z časového hlediska pak můžeme rozlišit překážku krátkodobou dlouhodobou, po jejímž odpadnutí by se mohla osoba oprávněná, tedy vlastník domu/bytu, domáhat vystěhování osoby s právem bydlení. Tato překážka by však neměla být trvalejšího charakteru, pak by totiž bylo třeba postupovat v souladu s ustanovením § 767 odst. 2 o. z. prostřednictvím zřízení věcného břemene bydlení. Zachované právo bydlení po dobu trvání překážky není bezúplatné, a to ani tehdy, pokud bylo bezúplatné za života manžela. Náhrada se stanoví podle obvyklého nájemné.

Nastíněná ochrana je promítnuta do § 767 odst. 2 o. z., kde je uveden výčet životních situací, při kterých nastává. Jedná se o případ, kdy pozůstalý manžel pečuje o nezletilé dítě, které dosud nenabylo plné svéprávnosti či dítě nezaopatřené, které žije s pozůstalým rodičem (zletilé a plně svéprávné). Zda dojde k rozšíření důvody pro založení věcného břemene, ukáže až judikatura. Právo odpovídající věcnému břemeni bydlení může soud zřídit nejvýše do doby, než odpadne důvod pro jeho zřízení. Věcné břemeno by připadalo v úvahu i v situacích, kdy je pozůstalý manžel ve vyšším věku a není po něm rozumné požadovat opuštění obydlí, ve kterém žil několik let.

Rozdíl mezi zřizováním věcného břemene po smrti manžela a v případě rozvodu spočívá v tom, že v případě smrti manžela se musí pozůstalý manžel domáhat jeho zřízení vůči třetí osobě, obvykle vůči vlastníkovvi předmětného obydlí, v případě rozvodu pak lze věcné břemeno zřídit jen k nemovité věci manžela.⁷

4 PROCESNÍ ASPEKTY

S procesními aspekty práva bydlení manželů se lze setkat v souvislosti se soudní ochranou, které se jeden z manželů domáhá. S ohledem na to, že problematika manželského soužití je velmi obsáhlá, k zásahu do subjektivních práv může docházet na základě různých právních skutečností. S ohledem na to o jakou právní skutečnost jde, můžeme řízení rozlišit na řízení sporná a nesporná, s čímž souvisí i příslušná procesní norma, která bude celé řízení regulovat. S ohledem na to, že řízení nesporná regulovaná zákonem č. 292/2012 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“) jsou taxativně vymezena v § 2 z. ř. s., se této právní úpravy užije pouze v případě řízení ve věcech domácího násilí, pro další typy řízení ve věcech manželského bydlení se užijí ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“). Podle ustanovení § 1 odst. 3 z. ř. s. totiž platí, že nestanoví-li tento zákon jinak, použije se občanský soudní řád.

4.1 Řízení ve věci domácího násilí

Dříve byla ochrana osob postižených domácím násilím zajišťována primárně institutem vykázání. Vykázání prováděla Policie České republiky na dobu deseti dnů a tento institut byl ukládán soudem na základě předběžného opatření podle § 76 b, o. s. ř., přičemž soud jeho trvání mohl prodloužit až na jeden měsíc. Bylo-li před uplynutím této doby zahájeno řízení ve věci samé (řízení o rozvod manželství, vypořádání spoluvlastnictví aj.), mohlo být toto předběžné opatření prodlouženo na dobu maximálně jednoho roku. Tímto opatřením se ukládala povinnost „násilníkovi“, aby opustil společné obydlí, nebo do něj nevstupoval, aby se nepřibližoval k obydlí,

⁷ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol., op. cit., s. 402.

aby se zdržel kontaktu s navrhovatelem, či aby se zdržel sledování a jeho obtěžování jakýmkoliv způsobem.

Nově upravuje vydání předběžného opatření v případech domácího násilí z. ř. s., jež je součástí řízení ve věcech rodinně-právních (§ 400 a násl. z. ř. s.). Toto řízení lze zahájit pouze na návrh a místně příslušným k jeho podání je obecný soud navrhovatele. Účastníkem řízení je kromě navrhovatele též odpůrce, popřípadě osoba, vůči níž násilí směřuje. Nová právní urychlila vydávání předběžného opatření na 48 hodin, oproti předešlé právní úpravě, která stanovila lhůtu sedmi dnů. Navrhovatelem může být i nezletilé dítě, které má od 16 let pro toto řízení procesní plnou moc. Pokud je navrhovatelem dítě mladší 16 let, podává jeho jménem návrh zákonný zástupce, orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo advokát na základě plné moci, pokud má nezletilý k udělení plné moci přiměřenou rozumovou volní vyspělost. Pokud je navrhovatelem osoba s omezenou svéprávností, návrh podá jejím jménem opatrovník, případně obecní úřad s rozšířenou působností.⁸ Soud v řízení rozhoduje bez jednání. V rozhodnutí uloží odpůrci, aby společně obydli opustil, nevstupoval do jeho bezprostřední blízkosti, zdržel se setkávání s navrhovatelem, nebo aby se zdržel jeho sledování. Toto předběžné opatření je vykonatelné vydáním rozhodnutí a trvá jeden měsíc od jeho vydání. Zákon o zvláštních řízeních soudních zakotvil možnost, aby navrhovatel podal návrh o prodloužení předběžného opatření, a to před uplynutím 1 měsíce stanoveného v rozhodnutí soudu. Předběžné opatření pak trvá po dobu, než o návrhu rozhodne soud. V těchto případech soud zpravidla nařídí jednání. Ve věcech předběžného opatření je přípustné odvolání, jež první stupeň předloží odvolacímu soudu do 15 dnů.⁹

4.2 Řízení ve věci porušení zákazu zcizení nebo zřízení neslučitelného práva s bydlením manželů nebo rodiny

Hmotněprávní úprava obsažená v § 747 o. z. reguluje omezení dispozic s bytem či domem. Cílem tohoto ustanovení je ochrana bydlení manžela před jednáním druhého, který bez jeho souhlasu zcizí byt či dům, případně k celému bytu nebo domu zřídí právo, jehož výkon je neslučitelný

⁸ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol., op. cit., s. 402.

⁹ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol., op. cit., s. 402.

s bydlením manželů nebo rodiny. Zvýšená ochrana rodiny, rodičovství a manželství je jednou ze základních zásad, na kterých o. z. stojí. Účelem manželství totiž není jen založení rodiny a výchova dětí, nýbrž také vzájemná podpora a pomoc. Mezi základní povinnosti manželů navíc patří vytváření zdravého rodinného prostředí (§ 687 o. z.). Jestliže manželé vytvoří rodinnou domácnost, odpovídá těmto povinnostem i ochrana bydlení druhého manžela. Manžel nemůže být v pozici „rukojmího“ druhého manžela a být na jeho rozhodnutí závislým. Obdobně to platí i v případech, kdy nemají manželé rodinnou domácnost, ale bydlení jednoho z manželů je plně závislé na právu druhého manžela.¹⁰ Ustanovení § 747 o. z. je výrazem čl. 1 odst. 1 RE Recommendation No R (81) 15 of the Committee of Ministers to member states on the rights of spouses relating to the occupation of the family home and the use of the household contents¹¹, podle něhož jakékoliv jednání jednoho z manželů, které by se mohlo dotknout bydlení druhého manžela v obydlí, vyžaduje souhlas. Pokud manžel jedná bez souhlasu, může se manžel, který k jednání nedal souhlas, dovolávat neplatnosti takového právního jednání, přičemž toto jednání může být faktické (výměna zámků, odpojení elektřiny či přívodu vody) i právní (prodej domu, zřízení věcného břemene, zastavení domu, výpověď podnájmu). Samozřejmě do tohoto okruhu spadá i jednání, prostřednictvím něhož je znemožnění nebo ohrožení bydlení pouhým následkem (např. prodej přístupové cesty, postavení zdroje hluku na sousedním pozemku či v sousedním bytě).

Právo domáhat se zdržení porušování povinnosti faktickým jednáním manžela je třeba uplatnit žalobou u soudu. Pokud manžel poruší svou povinnost právním jednáním, vzniká druhému manželovi právo dovolat se relativní neplatnosti (§ 586 o. z.).

Oproti řízení ve věci domácího násilí se řízení o porušení zákazu zcizení nebo zřízení neslučitelného práva s bydlením manželů nebo rodiny, řadí mezi řízení sporná, kterou jsou regulována § 79 a násl. o. s. ř., zahajují se na návrh tzv. žalobou a účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný. Manžel, který brojí proti jednání druhého manžela, podá žalobu u místně příslušného soudu,

¹⁰ ŠÍNOVÁ, op. cit., s. 176.

¹¹ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d01b8>

tedy u obecného soudu manžela porušující povinnost (žalovaný). O tom, zda právo žalujícího manžela bylo porušeno, rozhodne soud. Pokud se však manžel neplatnosti právního jednání nedovolá, takové jednání se považuje za platné.¹²

4.3 Řízení o nahrazení projevu vůle manžela s tím, kde má být rodinná domácnost

Dalším z možných řízení týkajících se manželského práva bydlení je řízení o nahrazení projevu vůle manžela s tím, kde má být rodinná domácnost. Právní úprava vychází z předpokladu, že na volbě umístění rodinné domácnosti a případných změnách týkajících se bydlení se mají manželé dohodnout (§ 692 odst. 2 o. z.). Pokud se však manželé z jakéhokoli důvodu nedohodnou, může na základě návrhu jednoho z nich o umístění rodinné domácnosti rozhodnout soud. Soud rozhodnutím nahradí souhlas druhého manžela, pokud ten svůj souhlas bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem rodiny odmítá udělit. I soud se však nejdříve snaží manžele vést ke shodě. Právní úprava pamatuje též situace, kdy se jeden z manželů snaží o přeložení rodinné domácnosti. V takové situaci má druhý manžel s přeložením souhlasit, ledaže důvody pro setrvání převažují nad důvody pro tuto změnu (§ 743 odst. 2 o. z.). Byť se tento typ řízení může zdát absurdní, v praxi se vyskytuje zejména ve snaze jednoho z manželů vyhnout se rozvodu (kupř. kvůli sporům manželů, kteří žijí v domě rodičů).

4.4 Řízení ve věci zřízení věcného břemene po zániku práva bydlení

Institut zřízení věcného břemene po zániku práva bydlení je další z možností ochrany manžela disponující právem bydlení, jehož zánik nastal jak smrtí, tak rozvodem manželství. Věcná břemena jsou upravena v § 1257 a násl. o. z. V § 1257 odst. 1 o. z. je stanoveno, že věc může být zatížena služebností, která postihuje vlastníka věci jako věcné právo tak, že musí ve prospěch jiného něco strpět nebo se něčeho zdržet. V případě smrti manžela s výhradním právem k bytu nebo domu, může pozůstalý manžel, jemuž zaniklo odvozené právo bydlení, navrhnout soudu, aby v jeho prospěch

¹² TOMEŠOVÁ, op. cit.

založil právo odpovídající věcnému břemeni bydlení (konkrétně § 1207 o. z. - služebnost bytu), pokud je to poměrům pozůstalého manžela přiměřené. Návrh na založení věcného břemene bydlení může být odůvodněn zejména tím, že pečuje o nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti a o které manželé pečovali, nebo o dítě nezaopatřené, které žije s pozůstalým manželem. Soud při rozhodování o založení věcného břemene bydlení a doby jeho trvání, přihlíží ke konkrétním okolnostem případu. Stejně tak v rozhodnutí stanoví částku, kterou je pozůstalý manžel povinen hradit vlastníku domu, bytu, jenž je břemeno bydlení povinen strpět, a to ve výši obvyklého nájemného. Pokud se však rozhoduje o založení práva věcného břemene bydlení pozůstalému manželovi, jenž pečuje o nezaopatřené dítě, je založeno pouze do doby, než se začne dítě samo žít. Z judikatury rozhodovací praxe českých soudů vyplývá, že je v reálném životě třeba řešit též situace, kdy dítě nebude schopno samo se žít nikdy (viz kap. 5). Soud může v rozhodnutí také stanovit rozsah služebnosti bytu, pokud je to vhodné s ohledem na okolnosti případu. Může ji tedy omezit pouze k určité části domu, bytu.¹³

Věcné břemeno bydlení může soud rozhodnutím založit i v případech rozvodu manželství, a to analogicky podle § 767 odst. 2 o. z., a to např. opět v situaci, kdy manžel, jehož právo bydlení zaniklo, pečuje o nezletilé dítě. Stejně účinky nastanou i v případě, kdy manželství zaniká prohlášením manželství za neplatné či z důvodu změny pohlaví.

4.5 Řízení ve věci návrhu na vystěhování osoby, již právo bydlení zaniklo

Pokud zde nejsou přiměřené důvody pro setrvání manžela disponujícího s právem bydlení, je povinen byt či dům vystěhovat. Pokud se tak z jeho strany dobrovolně nestane, a ani se na tom bývalí manželé, nebo v případě přechodu výhradního práva na třetí osobu (po smrti druhého manžela), jinak nedohodnou, má oprávněná osoba (vlastník domu/bytu) možnost podat návrh soudu, aby rozhodl o jeho vyklizení. Zákonodárce užil pojmu vystěhování, byť ve smyslu § 340 a násl. o. s. ř. je však zaužívaná terminologie vyklizení. Podle ustanovení § 340, o. s. ř. týkající se vyklizení je stanoveno, že ukládá-li rozhodnutí, jehož výkon se navrhuje, aby povinný

¹³ ŠÍNOVÁ, op. cit., s. 176.

vyklidil nemovitou věc, stavbu, byt či místnost, soud nařídí výkon rozhodnutí a po právní moci tohoto usnesení výkon provede. Povinný bude vyrozuměn 15 dnů před vyklizením. Vyrozuměn o tom bude oprávněný i příslušný orgán obce. Místně příslušným k tomuto řízení je obecný soud žalovaného.

Další možností či ochranou manžela, jenž je povinen nemovitost vyklidit, je možnost podání vzájemného návrhu na založení věcného břemene bydlení soudem. Opět tento návrh musí odůvodňovat přiměřené okolnosti případu (nemá jiný vlastní byt, je dlouhodobě nemocný, nedostatečný příjem aj.).

5 EXKURZ DO VÝVOJE JUDIKATURY ČESKÝCH SOUDŮ K PROBLEMATICE PRÁVA MANŽELSKÉHO BYDLENÍ

V této závěrečné kapitole bude věnována pozornost vývoji judikatury k některým aspektům manželského práva bydlení.

Za účinnosti obč. zák. jak již bylo uvedeno výše, právní úprava problematiku manželského bydlení příliš neupravovala, korekci však přinesla judikatura. Zejména v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1544/2005, bylo deklarováno, že manžel, který za trvání manželství užívá byt v domě, jehož vlastníkem je druhý manžel, odvozuje své právo v tomto bytě bydlet od existujícího rodinně-právního vztahu, neboť obsah tohoto vztahu je kromě jiného tvořen povinností manželů žít spolu (§ 18 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, účinného do 31. 12. 2013). Na tomto základě má pak manžel – nevlastník právo bydlet se svým manželem v bytě nacházejícím se v domě ve vlastnictví druhého manžela, a druhý manžel (vlastník) má povinnost mu toto bydlení (užívání bytu) umožnit.¹⁴

Ke společnému nájmu manželů ve vztahu k jejich vzájemné dohodě o změně jeho trvání se vyjádřil Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 17. 4. 2001, sp. zn. 26 Cdo 64/2000. Dle názoru dovolacího soudu, jde-li o společný nájem bytu manžely, musí smlouvu o změně nájemního vztahu na dobu neurčitou na nájem na dobu určitou, uzavřít oba manželé. Jeden z nich tak může činit jen tehdy, má-li plnou moc od druhého manžela.¹⁵

¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1544/2005.

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2001, sp. zn. 26 Cdo 64/2000.

Ústavní soud se v nálezu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. IV. ÚS 2483/17-1 též věnoval obsahu práva bydlení, a to prostřednictvím právní věci, ve které manžel – vlastník bytu vystěhoval věci své manželce, aniž by k tomu měl souhlas. Manželka podala k obecnému soudu návrh na uložení předběžného opatření, kterým měla být manželovi uložena povinnost umožnit a snášet užívání konkrétně specifikované bytové jednotky manželkou a do 3 dnů od vydání rozhodnutí měl povinnost jí předat klíče, soud návrhu vyhověl. Odvolání povinného manžela příslušný soud odmítl a potvrdil rozhodnutí prvního stupně jako věcně správné. Oba soudy dospěly ke stejné konkluzi, že je třeba zatímně upravit poměry účastníků řízení a zajistit manželce vstup a bydlení v předmětném bytě (podle § 744 o. z.). Současně však dovodily existenci práva bydlení a protiprávnost postupu manžela s výhradním právem. Názor soudů nižšího stupně nakonec kvitoval i Ústavní soud, jenž doplnil, že v případě protiprávního vyklizení oprávněného manžela manželkou, jemuž svědčí výhradní právo k prostoru obydlí manželů, se lze domáhat vydáním předběžného opatření, jímž dojde k nápravě vzniklého protiprávního stavu.¹⁶

Zajímavou otázkou ve vazbě na následek práva bydlení má opuštění rodinné domácnosti manželem, který má k nemovitosti výhradní právo. Teorie se shoduje na právním názoru, že v takovém případě k zániku práva bydlení nedochází, byť je doslova vzato nesplněna podmínka obydlí, neboť rodinná domácnost zanikla. Tento názor podporuje zásada ochrany rodinné domácnosti a ochrany manžela s právem bydlení dle § 747 o. z. Manžel s výhradním právem k obydlí se totiž musí zdržet všeho, co může znemožnit či ohrozit bydlení. Výkladem pojmu opuštění společné domácnosti se zabýval Nejvyšší soud již v roce 1999, v rozsudku ze dne 30. 9. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1980/97, kde konstatoval, že trvalým opuštěním společné domácnosti se rozumí situace, ve které jeden z manželů opustí byt za trvání manželství s úmyslem již neobnovit manželské soužití, přičemž tak činí na základě svého svobodného projevu vůle; tuto definici tak nemůže naplnit opuštění domácnosti ve snaze vyhnout se sporům, v případě jednorázového konfliktu mezi manželi nebo dokonce v případě, že je vyvoláno jednáním druhého manžela spočívajícím v znesnadnění přístupu do bytu výměnou zámku u dveří bytu. Z novějších

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. IV. ÚS 2483/17-1.

rozhodnutí pak např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1399/2005, kdy dovolací soud konstatoval, že odstěhování jednoho z manželů na chatu za účelem její rekonstrukce, není projevem rozvratu manželství, i když manžel opustil společné obydlí.

Rozhodovací praxe soudů se již věnovala i situacím, kdy dítě, o které pečoval pozůstalý manžel, nenabýlo nikdy schopnosti samo se živit (na základě péče o nezaopatřené dítě bylo soudem zřízeno věčné břemeno bydlení manžela, který neměl výhradní právo k nemovitosti). Zejména v nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. I. US 2306/12, soud vymezil, že objektivní nemožnost dítěte živit se samostatně z důvodu těžkého zdravotního postižení vedoucího až ke zbavení způsobilosti k právním úkonům, nemůže být přičítána k tíži tohoto dítěte - jež má podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod právo na rodičovskou výchovu a péči - v tom smyslu, že by po přiznání sociálních dávek již nemělo mít právo podílet se na životní úrovni svých rodičů (a že by nemělo mít právo na výživné ze strany rodiče). Takto znevýhodněné dítě si své postižení nezpůsobilo, a naopak potřebuje pomoc po všech stránkách, aby jeho život byl co nejvíce snesitelný v rámci již tak značně omezených možností. Důsledky (i majetkové, tj. vyživovací povinnost) takového postižení dítěte proto musí jít hlavně k tíži toho, kdo (jako racionální bytost) dítě na svět – dobrovolně a při vědomí všech možných důsledků – přivedl, tedy rodiče, pokud to samozřejmě jejich majetkové možnosti objektivně umožňují. Tu je namístě uvést, že názor odvolacího soudu o automatickém zániku vyživovací povinnosti pouze v důsledku přiznání invalidního důchodu a příspěvku na péči je v protikladu i s názorem doktríny. V ní se praví, že *„jestliže dítě nenabude schopnosti samostatně se živit např. z důvodu plné invalidity, vyživovací povinnost rodičů bude trvat po dobu celého jeho života.“*¹⁷

Je tedy možné, že i když pozůstalý manžel nezískal po smrti svého manžela právo bydlet v domě nebo bytě, ke kterému měl výhradní právo zesnulý manžel, zřídí mu k této nemovité věci soud právo odpovídající věčnému břemenu na velmi dlouhou dobu s ohledem na věk a stav dítěte, o které

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 398.

pozůstalý manžel pečoval společně se zemřelým manželem, jež je dítětem zemřelého manžela, nebo i které je nezaopatřeným dítětem.¹⁸

6 ZÁVĚR

Článek byl věnován hmotněprávní a procesněprávní regulaci manželského bydlení. Celá konstrukce institutu manželského bydlení je založena na ochraně manžela, do jehož subjektivních práv bylo zasaženo. Zároveň je tato právní úprava odrazem zásady ochrany rodiny a rodičovství, jakožto jedné ze základních zásad, na nichž je celé soukromé právo postaveno. Regulace se nesnaží chránit pouze subjektivní práva manželů, pamatuje též na vliv, který mají životní situace na děti či příbuzné. V závěru článku se nabízí otázka, zda by nebylo vhodnější výše uvedené typy řízení komplexněji upravit jako řízení nesporná, respektive je zařadit do taxativního výčtu obsaženého v § 2 z. ř. s. Byť nynější roztržštěná regulace může přinášet značné problémy, domnívám se, že evolutivním vývojem společnosti se budou typy těchto řízení rozšiřovat i nadále, proto subsidiární užití, o. s. ř. zakotvené v § 2 odst. 1, je dle mého za současného stavu dostačující.

Literature

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář I.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 399–443. ISBN 978-80-7400-503-9.

ŠÍNOVÁ, Renáta. *Manželství.* 1. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-046-8.

Elektronické zdroje

NEVRKLA, Luboš. Úprava bydlení manželů v novém občanském zákoníku. In: *epravo.cz* [online]. [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-bydleni-manzelu-v-novem-obcanskem-zakoniku-95033.html>

TOMEŠOVÁ, Jana. Právo bydlení za trvání manželství. In: *pravni prostor.cz* [online]. [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/pravo-bydleni-za-trvani-manzelstvi>

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. I. ÚS 2306/12.

Rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. I. ÚS 2306/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. IV. ÚS 2483/17-1.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1980/97.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2001, sp. zn. 26 Cdo 64/2000.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1399/2005.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1544/2005.

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Contact – e-mail

kotpet178@gmail.com

Veřejný pořádek při vybraných řízeních ve věcech manželských a partnerských s mezinárodním prvkem

Radovan Malachta

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Článek si klade za cíl nastínit roli výhrady veřejného pořádku ve vybraných řízeních ve věcech manželských a partnerských s mezinárodním prvkem. Článek se omezuje na statusové otázky rodinného práva, především na platně uzavřené manželství v zahraničí a uznání takového manželství na území České republiky. Po stručném uvedení institutu výhrady veřejného pořádku v rodinném právu a relevantních právních pramenů se článek zabývá stejnopohlavním manželstvím, manželstvím s nezletilým a polygammním manželstvím.

Keywords in original language

Výhrada veřejného pořádku; mezinárodní prvek; řízení ve věcech manželských a partnerských; stejnopohlavní manželství; manželství s nezletilým; polygammní manželství.

Abstract

The aim of the article is to outline the role of public policy (ordre public) in selected proceedings in matrimonial and partnership matters with cross-border element. The article deals with entering into marriage abroad and recognizing such a marriage in the Czech republic. Public policy in family law and relevant legal sources are briefly mentioned. The main part of this article focuses on same-sex marriage, marriage of minors and polygamous marriage.

Keywords

Order public; Cross-Border Element; Proceedings in Matrimonial and Partnership Matters; Same-Sex Marriage; Marriage of Minors; Polygamous Marriage.

1 ÚVOD

V českém právním prostředí většina řízení v rodinně-právních věcech probíhá na základě zákona o zvláštních řízeních soudních. S rostoucími možnostmi přeshraničního styku dochází velmi často k uzavírání (rozvodu) manželství v zahraničí mezi českým a cizím státním občanem, případně k situacím, kdy cizinec uzavře (rozvede) manželství na našem území. První situace vyžaduje uznání na našem území (ať již například zapsáním sňatku uzavřeného v zahraničí do zvláštní matriky, tak uznáním rozhodnutí zahraničního soudu). Proti uznání rozhodnutí můžeme uplatnit institut mezinárodního práva soukromého – výhradu veřejného pořádku.

Článek se zaměří na takové typy manželství, ve kterých by mohl veřejný pořádek v případě uznání sňatku hrát svou roli. Předmětem jsou stejnopohlavní manželství, dále manželství s nezletilým a polygamní manželství. Tam, kde to je možné nebo vhodné, jsou tyto situace navázány na řízení podle českého práva, případně jsou zmíněny otázky související se statusovým postavením manželů. Cílem článku není představit všechny oblasti a řízení v rodinně-právních věcech s ohledem na veřejný pořádek, ale demonstrovat na vybraných případech veřejný pořádek především ve statusových otázkách a situacích na ně navazujících.

2 VEŘEJNÝ POŘÁDEK V RODINNÉM PRÁVU A RELEVANTNÍ PRÁVNÍ PRAMENY

Veřejný pořádek je vágní pojem, jehož definici v zákoně nenajdeme. Institut výhrady veřejného pořádku můžeme vymezit prostřednictvím základních zásad, na kterých leží společenské a státní zřízení České republiky a na kterých je nutné bez výhrady trvat.¹ Výhradu veřejného pořádku rozlišujeme v kolizní a procesní rovině. V kolizní rovině výhrada veřejného pořádku umožňuje výjimečně nepoužít ustanovení zahraničního právního řádu, pokud účinky tohoto ustanovení se zjevně přičí veřejnému pořádku.

¹ Srov. např. KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ, Květoslav RŮŽIČKA a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, s. 192–193; BŘICHÁČEK, Tomáš a Petr BŘÍZA. § 4. In: BŘÍZA, Petr, Tomáš BŘICHÁČEK, Zuzana FIŠEROVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 23–25.

V procesní rovině představuje veřejný pořádek důvod pro neuznání cizího rozhodnutí, cizího rozhodčího nálezu či cizí notářské a jiné veřejné listiny.²

V rodinném právu se tento institut mezinárodního práva soukromého vyskytuje velmi často.³ M. Pauknerová mezi veřejný pořádek zahrnuje mimo jiné pravidla, na kterých spočívá soukromé právo – například ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, kde lze najít zásadu, že rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany.⁴

Instituty jako manželství a rodina jsou nepochybně známé v nějaké podobě všem právním řádům. Nicméně každý právní řád upravuje tyto instituty odlišně, což je dáno různým společenským vývojem, hospodářskými, sociálními a kulturními poměry v jednotlivých zemích.⁵ Významný vliv, ne-li ten největší, má také náboženství. Ačkoliv základní principy rodinného práva mohou být stejné po celém světě, není tomu tak. Například zatímco v některých zemích je základním principem monogamie, v jiných státech je kromě monogamie uznávaným principem i polygamie.⁶ Lze říci, že polygamní manželství je v rozporu s veřejným pořádkem některých zemí (například evropských), ale zároveň je v souladu s veřejným pořádkem jiných zemí (zejména islámských).⁷

Pro další výklad je nutné upozornit na zásady používání výhrady veřejného pořádku. Aplikace výhrady veřejného pořádku vyžaduje, aby skutečnost měla určitý stupeň intenzity k tuzemskému území jak na úrovni teritoriální, tak časové. Čím intenzivnější je vztah skutečnosti k tuzemsku, tím větší

² ROZEHNALOVÁ, Naděžda a kol. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 129; § 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

³ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem. *Právník*, 2006, roč. 145, č. 11, s. 1281.

⁴ PAUKNEROVÁ, Monika. § 4. In: PAUKNEROVÁ, Monika, Naděžda ROZEHNALOVÁ, Marta ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 38–39.

⁵ KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA a kol., op. cit., s. 191.

⁶ PARRA-ARANGUREN, Gonzalo. General Course of Private International Law: Selected Problems. In: *Recueil des cours. Collected courses of the Hague Academy of International Law 1988 – III*. Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1989, roč. 210, s. 91.

⁷ Srov. DÉPREZ, Jean. Droit international privé et conflits de civilisations. Aspects méthodologiques. In: *Recueil des cours. Collected courses of the Hague Academy of International Law 1988 – IV*. Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1989, roč. 211, s. 105.

je možnost výskytu účinků, které se přičí veřejnému pořádku. Institut výhrady by se měl používat výjimečně a ex offio. Výhrada veřejného pořádku plní obrannou funkci proti účinkům použití cizího práva, případně proti účinkům uznání cizího rozhodnutí.⁸ Principy a zásady, které jsou chráněny právním řádem, je potřeba vždy hodnotit v určitém prostoru a čase. Základní hodnoty právního řádu se mění s vývojem společnosti a společenských hodnot. Právní pravidla obsažená v textu zákona se měnit nemusí, může se však vyvíjet vnímání obsahu takového ustanovení a jeho dopad na veřejný pořádek.⁹

Ve sledované oblasti jsou relevantní prameny na úrovni vnitrostátní, unijní a mezinárodní.

Pokud se na daný případ nepoužije unijní předpis či mezinárodní smlouva, probíhá uznávání v režimu zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále také jako ZMPS). V něm je zakotven institut výhrady veřejného pořádku.¹⁰

Na unijní úrovni je Česká republika vázána Nařízením Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (dále jako nařízení Brusel II *bis*). Kromě rozvodu manželství toto nařízení upravuje rozluku, prohlášení manželství za neplatné a rodičovskou zodpovědnost. Bylo dovozeno, že nařízení se vztahuje i na řízení o určení, zda tu manželství je či není.¹¹ V nařízení představuje veřejný pořádek jeden z důvodů pro neuznání rozhodnutí ve výše uvedených oblastech. Příslušné orgány České republiky takové rozhodnutí jiného členského státu EU neuznají, pokud by uznání bylo zjevně v rozporu s veřejným pořádkem České republiky.¹² V oblasti rodičovské zodpovědnosti je veřejný pořádek také jeden z důvodů pro neuznání rozhodnutí, ale berou se navíc v úvahu zájmy dítěte.¹³

⁸ ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 180.

⁹ BUCHER, Andreas. L'ordre public et le but social des lois. In: *Recueil des cours. Collected courses of the Hague Academy of International Law 1993 – II*. Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1994, roč. 239, s. 44–45.

¹⁰ § 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

¹¹ VALENTOVÁ, Lucia. Právní úprava rozvodu s mezinárodním prvkem v evropských nařízeních a mezinárodním právu soukromém. In: ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod manželství*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 247.

¹² Článek 22 písm. a) nařízení Brusel II *bis*.

¹³ Článek 23 písm. a) nařízení Brusel II *bis*.

S výše uvedenými dvěma prameny bude nadále pracováno. Jen pro úplnost dodám, že Česká republika je vázána řadou dvoustranných smluv o právní pomoci. Některé z nich v oblasti uznávání rozhodnutí (o rozvodu) obsahují mechanismus (automatického) uznání bez nutnosti dalšího řízení před soudem České republiky.¹⁴ Tyto smlouvy obsahují rovněž úpravu rozhodného práva a příslušnosti v rodinných věcech.¹⁵ Další dvoustranné smlouvy o právní pomoci, kterými je Česká republika vázána, mechanismus automatického uznání zahraničních rozhodnutí neobsahují.¹⁶ Z mezinárodních pramenů je Česká republika vázána mnohostrannou mezinárodní smlouvou Haagskou úmluvou o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití,¹⁷ ve které je zakotven veřejný pořádek jako důvod pro odmítnutí uznání rozvodu nebo zrušení manželského soužití.

3 UPLATNĚNÍ VÝHRADY VEŘEJNÉHO POŘÁDKU

3.1 Manželství osob stejného pohlaví

Otázka uznání či neuznání stejnopohlavních manželství uzavřených v zahraničí je v dnešní době stále více diskutovanou otázkou. V zásadě nic nebrání tomu, aby český státní občan uzavřel stejnopohlavní manželství v některém

¹⁴ Uznávání cizích rozhodnutí v České republice. *Nejvyšší soud* [online]. [cit. 6. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Rozhodovacicinnost~Uznavanicizichrozhodnuti~Uznavani_cizich_rozhodnuti_v_Ceske_republice~?open&lng=CZ

¹⁵ Jedná se o státy Albánie (Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 97/1960 Sb. ze dne 7. 6. 1960, o Smlouvě mezi Československou republikou a Albánskou lidovou republikou o právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních), o státy bývalého Sovětského svazu jako Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Rusko, Kyrgyzstán (Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb. ze dne 16. 5. 1983, o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních – respektive právní nástupnictví vyhlášky pro tyto státy), o Mongolsko (Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 106/1978 Sb. ze dne 30. 3. 1978, o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Mongolskou lidovou republikou o poskytování právní pomoci a o právních vztazích v občanských, rodinných a trestních věcech) a Ukrajinu (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/2002 Sb. m, s. ze dne 15. 11. 2002, o Smlouvě mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech). Nutno dodat, že žádná z těchto dvoustranných smluv neobsahuje výslovně ve svém znění veřejný pořádek či výhradu veřejného pořádku.

¹⁶ Uznávání cizích rozhodnutí v České republice. *Nejvyšší soud* [online], op. cit.

¹⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 131/1976 Sb., o Umluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití ze dne 23. srpna 1976.

ze států, ve kterých je takové manželství povoleno. Stranou ponechám diskusi, zda pod rozsah kolizní normy vyjádřenou v ustanovení § 67 ZMPS, upravující pravomoc, rozhodné právo a uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech registrovaného partnerství nebo obdobného poměru, spadá i stejnopohlavní manželství.¹⁸ Na tento svazek se podívám z pohledu výhrady veřejného pořádku.

Dne 30. května 2018 byla rozsudkem Nejvyššího správního soudu zamítnuta kasační stížnost žalobců proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 22. srpna 2017. Dva muži uzavřeli stejnopohlavní manželství v Nizozemí v roce 2014. Pár požadoval zápis tohoto svazku do zvláštní matriky jako manželství (nikoliv jako registrované partnerství). Zvláštní matrika, kam se zapisuje mimo jiné uzavření manželství či registrovaného partnerství státních občanů České republiky v zahraničí¹⁹, nevyhověla zápisu stejnopohlavnímu manželství jako manželství.

Krajský soud se věnoval ve svém rozhodnutí mimo jiné výhradě veřejného pořádku. Argumentoval, že stejnopohlavní manželství nemusí být nutně zahrnuto pod institut výhrady veřejného pořádku, zvláště s přihlédnutím k liberalizaci a společenským posunům ve vnímání soužití osob a se zohledněním této otázky v zemích Evropy. Nicméně záležitost je třeba posuzovat s ohledem na české právní prostředí. Krajský soud citoval část rozhodnutí Městského soudu v Praze, který zmínil zásady rodinného práva, na kterých je nutno bez výhrady trvat. Mezi ně soud zařadil princip monogamie, zájem a blaho dítěte, a na stejnou úroveň postavil i uzavření manželství pouze mezi osobami opačného pohlaví, neboť se jedná o ustálenou a neměnnou normu, která nepodléhá novelizacím.²⁰ Nejvyšší správní soud souhlasil s důvody, které Krajský soud v Brně uvedl při zohlednění výhrady veřejného pořádku v dané záležitosti. Výsledkem tohoto rozhodnutí je, že osobám stejného pohlaví, které uzavřou manželství v zahraničí, může být jejich svazek zapsán do matriční knihy pouze jako registrované partnerství.²¹

¹⁸ FIŠEROVÁ, Zuzana a Tomáš BŘICHÁČEK. § 67. In: BŘÍZA, BŘICHÁČEK, FIŠEROVÁ a kol., op. cit., s. 342; ZAVADILOVÁ, Marta a Jiří GRÝGAR. § 67. In: PAUKNEROVÁ, ROZEHNALOVÁ, ZAVADILOVÁ a kol., op. cit., s. 438.

¹⁹ § 3, § 42 až § 44 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení.

²⁰ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22. 8. 2017, č. j. 29 A 122/2015-34.

²¹ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2018, č. j. 8 As 230/2017-41.

Ve výše citovaném rozhodnutí by mělo uznání statusu manžele v České republice u stejnopohlavního manželství účinky, které by byly zjevně neslučitelné s českým právním řádem. Dopady takového uznání by mohly být široké, neboť právní režim tohoto soužití by se řídil ustanoveními o manželství (v režimu občanského zákoníku) a nikoliv ustanoveními o registrovaném partnerství (v režimu zákona o registrovaném partnerství). Můžeme konstatovat, že neuznání stejnopohlavního manželství není v rozporu s veřejným pořádkem, nýbrž je s ním v souladu. Veřejný pořádek hraje významnou roli právě ve statusových otázkách. V analyzované situaci stejnopohlavní pár získal status manžela uzavřením manželství v zahraničí. Požadovali zápis do zvláštní matriky rovněž jako manželé. Případ má dostatečně intenzivní vztah k území České republiky, a to jak z hlediska teritoriálního, tak časového. Zápis do zvláštní matriky jako manželství by vyvolal účinky, které by se zjevně přičily veřejnému pořádku. Intenzita případu k tuzemskému území je jedním z kritérií při hodnocení aplikace výhrady veřejného pořádku.²²

V praxi se však rozhoduje také o situacích, ve kterých se neřeší statusové otázky (zda manželství je platné nebo v jaké formě se svazek uzná), ale hodnotí se dopady či účinky, které má určitý status platně založený v zahraničí v souvisejících otázkách. Příkladem může být – v dnešní době již dobře známý – nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2017. Čech a Dán žili spolu v domácnosti v Kalifornii. Uzavřeli smlouvu s náhradní matkou, která jim donosila dítě. Podle kalifornského práva tato matka není právním rodičem, nýbrž oba muži jsou právními rodiči, což bylo uznáno rozsudkem Vrchního soudu státu Kalifornie. Takový rozsudek v České republice podléhá řízení o uznání před Nejvyšším soudem.²³

Předmětem bylo uznání právního rodičovství obou mužů. Nejvyšší soud uznal jen jednoho muže (českého státního občana) rodičem. Ohledně druhého argumentoval výhradou veřejného pořádku, protože kdyby uznal i druhého muže (dánského státního občana) rodičem, nastal by českým právním řádem neakceptovatelný stav osvojení dítěte dvěma osobami stejného pohlaví. Ústavní soud se vyjádřil k výhradě veřejného pořádku tak,

²² Srov. ROZEHNALOVÁ, 2016, op. cit., s. 180.

²³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. 6. 2017, I. ÚS 3226/16.

že nepostačuje, aby cizí rozhodnutí bylo v rozporu s veřejným pořádkem, ale musí s ním být zjevně v rozporu. Ze skutečnosti, že české právo nepředvídá rodičovství dvou osob stejného pohlaví, nelze dovozovat, že situace je tak intenzivní, že by představovala zjevný rozpor. Dítě navíc může mít dva rodiče stejného pohlaví i podle českého právního řádu v případě, kdy jeden z rodičů změní své pohlaví; případně je zákonem připuštěna výchova dítěte osobami stejného pohlaví žijící v registrovaném partnerství, pokud jeden partner pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti. Ústavní soud považoval za důležité kritérium při zohledňování veřejného pořádku také nejlepší zájem dítěte. Dospěl k závěru, že neuznání kalifornského rozhodnutí ohledně rodičovství dvou mužů k dítěti (faktického i právního) je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.²⁴

Soudy zde nehodnotily otázku platnosti/neplatnosti manželství a jeho uznání, nýbrž účinky takového statusu na navazující situaci (rodičovství). Účinky měly vliv na nejlepší zájem dítěte a rodinný život, proto intenzita této situace vzhledem k tuzemskému území byla tímto oslabena. Situace nebyla natolik intenzivní, aby účinky cizího rozhodnutí představovaly zjevný rozpor s (českým) veřejným pořádkem. Je tedy rozdíl, zda hodnotíme právní (statusové) postavení dvou osob stejného pohlaví nebo se zabýváme situacemi, které jsou na toto postavení navázány.

České soudy, pokud je mi známo, doposud neřešily uznání rozvodu stejnopohlavních manželství. Domnívám se, že v uznání tohoto typu rozhodnutí by neměl veřejný pořádek hrát významnější roli, neboť účinky takového uznání rozhodnutí by byly spíše příznivé. Nastal by v podstatě žádoucí stav (jedinci by byli rozvedení a nebyli by tak nadále registrovanými partnery z pohledu českého práva a manželi z pohledu právního řádu státu, ve kterém manželství uzavřeli či státu, který stejnopohlavní manželství uznává). Zajímavou otázkou by bylo, v jakém režimu by uznání probíhalo. Samozřejmě neexistuje žádná mezinárodní smlouva, kterou by byla Česká republika vázána. Tato otázka nespadá ani do působnosti nařízení Brusel II *bis*.²⁵ Použil by se zákon o mezinárodním právu soukromém, buď v režimu automatického uznání přes

²⁴ Ibid.

²⁵ MAGNUS, Ulrich a Peter MANKOWSKI. *European Commentaries on Private International Law (ECPIL). Volume IV – Brussels IIbis Regulation*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2017, s. 290.

ustanovení § 67 ZMPS²⁶ (v případě, že připustíme podřazení stejnopohlavního manželství pod toto ustanovení), nebo přes uznání na základě zvláštního řízení u okresních soudů (ustanovení § 16 ZMPS²⁷).

3.2 Manželství s nezletilým

Další z nastíněných oblastí, ve které by mohla být uplatněna výhrada veřejného pořádku, je uznání uzavřeného manželství (případně rozvodu) s nezletilým nebo dokonce mezi nezletilými. V některých evropských státech je tato otázka velmi aktuální v důsledku migračního stěhování, během kterého v posledních letech přišli do Evropy občané států, kde manželství nezletilých je povoleno a uzavíráno. V České republice návrhů nezletilých na povolení uzavřít manželství ubývá, soudy o takových návrzích rozhodují velmi zřídka.²⁸ Tím více bude vzácnější uzavření manželství s/mezi nezletilými s mezinárodním prvkem.

Zejména u osob, které jsou podrobeny islámskému právu, je podle tohoto práva možno uzavřít manželství již od devíti let u dívek a od dvanácti let u chlapců, ale zákony jednotlivých islámských zemí obsahují zpravidla vyšší věkovou hranici.²⁹ Pro české občany platí, že manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný.³⁰ Plně svéprávným se člověk stává zletilostí, tedy dovršením 18. roku života.³¹ Plnou svéprávnost lze před 18. rokem nabýt uzavřením manželství, nebo přiznáním svéprávnosti. Pro oba případy je určen minimální věk 16 let.³² V rámci EU je nižší věk stanoven v Estonsku³³ (obecně sice 18 let, ale lze i v 15 letech na základě povolení soudu) a v Litvě³⁴ (obecně 18 let, na základě rozhodnutí soudu lze od 16 let, ale v případě těhotenství soud může dovolit osobě uzavřít manželství před 16. rokem).

²⁶ Srov. § 67 odst. 3 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁷ Srov. § 16 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁸ VOJTEK, Petr. § 367. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní*. 1. vyd. Praha: HBT, 2015, s. 367.

²⁹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 104, 106.

³⁰ § 672 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³¹ § 30 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³² § 30 odst. 2, § 37 a § 672 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³³ § 1 odst. 2 a 3 estonského Family Law Act.

³⁴ Art. 3.14 odst. 1, 2 a 3 litevského občanského zákoníku.

Představme si následující situaci (zůstaneme v rámci EU). Dívka litevské státní příslušnosti, které je 15 let, otěhotní s českým státním občanem, kterému je 19 let. Rozhodnou se uzavřít manželství. Bude rozdíl mezi uzavřením manželství na území Litvy a na území České republiky? Lze uznat manželství uzavřené v Litvě na našem území?

Nejprve se podíváme na situaci, kdy manželství bude uzavřeno v Litvě. Zde můžeme vidět na první pohled paralelu se stejnopohlavním manželstvím. V zahraničí došlo k právní skutečnosti, která neodpovídá úpravě v českém právním řádu.

Podle litevského občanského zákoníku (části věnující se mezinárodnímu právu soukromému) se způsobilost osoby a další podmínky k uzavření manželství řídí litevským právem. Tyto podmínky ve vztahu k cizincům (a občanům bez státní příslušnosti), jež nemají bydliště v Litvě, se mohou řídit právním řádem státu, kde mají bydliště obě osoby hodlající uzavřít manželství za předpokladu, že toto manželství bude uznáno ve státě, kde se nachází bydliště kteréhokoli z nich.³⁵ Uzavření manželství v Litvě nic nebrání. Dívka z Litvy by splnila podle litevského právního řádu minimální věkovou hranici v případě, že by měla povolení tamějšího soudu (to by dívka reálně mohla získat, litevský občanský zákoník výslovně uvádí těhotenství jako podstatný důvod, na základě kterého soud může povolit uzavřít manželství před 16. rokem života při zvážení všech dalších okolností a názorů rodičů).³⁶ Český občan je již zletilý, forma uzavření manželství se řídí právním řádem místa, kde se manželství uzavírá, tedy litevským právem.³⁷ Manželství by bylo platně uzavřeno. Jsou tyto dvě osoby však manželi i podle českého práva?

Podobně jako u případu stejnopohlavního manželství by mohli manželé požadovat zápis do zvláštní matriky. Mohlo by být namítáno, že se jedná o manželství zdánlivé, protože podle českého právního řádu je nutné trvat na minimální věkové hranici 16 let (viz níže).³⁸ Podle ustanovení § 678 občanského zákoníku soud může určit i bez návrhu, že manželství není (tedy že se jedná o zdánlivé manželství). Procesně pak na toto ustanovení reaguje

³⁵ Art. 1.25 odst. 1 a 3 litevského občanského zákoníku.

³⁶ Art. 3.14 odst. 3 a 4 litevského občanského zákoníku.

³⁷ Art. 1.26 litevského občanského zákoníku.

³⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. § 677. In: ŠVESTKA, Jirí a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II* (§ 655 až 975). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 52.

zákon o zvláštních řízeních soudních ustanoveních § 373 a násl.³⁹ Při řešení na unijní úrovni na tuto otázku může dopadnout nařízení Brusel II *bis*, neboť již výše jsem uvedl, že se dovozuje aplikace nařízení ohledně určení, zda tu manželství je či není. Za rozhodnutí ve smyslu nařízení se považují mimo jiné rozhodnutí správních orgánů.⁴⁰ Došlo by k uznání bez zvláštního řízení, pokud by uznání nebylo zjevně v rozporu s veřejným pořádkem České republiky.⁴¹ Uplatnění výhrady veřejného pořádku ve věcech manželských je omezeno samotným nařízením.⁴² Zamítnutí uznání rozhodnutí nelze z důvodu, že právo České republiky nepřipouští rozvod, rozluku nebo prohlášení manželství za neplatné na základě těchto skutečností jako litevské právo,⁴³ analogicky tedy i při řízení o určení, zda tu manželství je či není.

Uzavření manželství mezi dívkou (15 let) a mužem (19 let), kdy oba jsou občany členských států EU, může být proti českému veřejnému pořádku, ale je zde dostatečná intenzita této situace, aby byla zjevně v rozporu? Paralelu s případem u stejnopohlavního manželství můžeme spatřit v tom, že v obou situacích došlo k uzavření manželství v zahraničí. Ve státech, kde k uzavření manželství došlo, bylo toto manželství uzavřeno platně a osoby zde získaly status manžel (manželka). V obou případech se pak žádá uznání tohoto statusu na území České republiky.

U stejnopohlavního manželství můžeme vycházet z rozhodovací praxe soudů, kdy manželství muže a ženy (osob opačného pohlaví) bylo považováno za zásadu či princip, na kterém je třeba bezvýhradně trvat. Navíc, jak jsem uvedl, účinky uznání stejnopohlavního manželství na našem území by mohly být ve zjevném rozporu, například v situaci, kdy by se na stejnopohlavní manžele aplikovala ustanovení o manželství a nikoliv o registrovaném partnerství.

U manželství s mezinárodním prvkem s nezletilým, kterému je 15 let, rozhodovací praxe soudů či orgánů není. Nad dalším vývojem lze jen spekulovat,

³⁹ § 373 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁴⁰ ZAVADILOVÁ, Marta a Miroslava JIRMANOVÁ. § 51. In: PAUKNEROVÁ, ROZEHNALOVÁ, ZAVADILOVÁ a kol., op. cit., s. 346.

⁴¹ Článek 21 odst. 1 a článek 22 písm. a) nařízení Brusel II *bis*.

⁴² ZAVADILOVÁ, Marta a Miroslava JIRMANOVÁ. § 51. In: PAUKNEROVÁ, ROZEHNALOVÁ, ZAVADILOVÁ a kol., op. cit., s. 347.

⁴³ Srov. článek 25 nařízení Brusel II *bis*.

nicméně naznačím zde možné scénáře s ohledem na veřejný pořádek. Jde o zhodnocení toho, zda věková hranice 16 let představuje takovou zásadu, na níž je nutné bezvýhradně trvat. Příslušná ustanovení zákona (§ 30 a § 672 občanského zákoníku a § 367 až § 370 zákona o zvláštních řízeních soudních) mají nesporně kogentní povahu. Nicméně institut výhrady veřejného pořádku se neuplatní vždy, když se jedná o jakýkoliv rozpor norem.⁴⁴ N. Rozehnalová cituje M. Bogdana, který uvádí příklad ohledně věkové hranice pro uzavření manželství. Právní předpis může stanovit minimální věk pro uzavření manželství 19 let, ale věková hranice pro uplatnění výhrady veřejného pořádku může být nižší, například 15 let.⁴⁵ Obdobně uvažuje i Andreas Bucher.⁴⁶ Věk mezi 15 a 19 lety v tomto případě tedy sice porušuje (kogentní) normu stanovující minimální věk pro uzavření manželství, ale takové věkové rozmezí se zjevně nepříčí veřejnému pořádku. Zjevně by se přičilo veřejnému pořádku uzavření manželství pod touto věkovou hranicí.

Nicméně podle občanského zákoníku je věk náležitostí, na které je nutno bezvýhradně trvat, aby manželství vzniklo. Pokud není dodržen sňatečný věk, manželství nevznikne.⁴⁷ Pokud by i přes nedodržení minimální věkové hranice bylo manželství uzavřeno, jednalo by se o manželství zdánlivé podle českého právního řádu.⁴⁸ Při nedodržení věku 16 let by došlo k narušení veřejného pořádku, jinými slovy věk 16 let je potřeba bezvýhradně dodržet, aby veřejný pořádek byl zachován. Komentáře tedy zcela jasně hovoří o věku 16 let jako o podmínce, která musí být naplněna.⁴⁹

Na druhé straně, pokud byla osobě přiznána (plná) svéprávnost soudem na základě § 37 občanského zákoníku, nepotřebuje již tato osoba další povolení soudu k uzavření manželství. Ačkoliv jsou ve zmíněném ustanovení určeny podmínky, za kterých lze nezletilému (plnou) svéprávnost přiznat

⁴⁴ ROZEHNALOVÁ, 2016, op. cit., s. 177.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ BUCHER, op. cit., s. 27.

⁴⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. § 677. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: komentář. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 53; LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: komentář. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 193–195.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. § 677. In: ŠVESTKA a kol., op. cit., 2014, s. 50.

a ačkoliv je mezi nimi podmínka věku 16 let, je zároveň zákonem stanoveno, že z vážných důvodů v zájmu nezletilého může být přiznána svéprávnost i v jiných případech. Komentáře se shodují, že věk 16 let není nutnou podmínkou, je možné od ní odhlédnout a přiznat svéprávnost nezletilému mladšímu 16 let. Lze vyvodit závěr, že osobě, která má 15 let, může být soudem přiznána plná svéprávnost a v případě, že se rozhodne uzavřít manželství, nepotřebuje již další povolení soudu.⁵⁰

Z výše uvedeného se nabízí následující argumenty. Zaprvé, ačkoliv podle komentářů z českého právního prostředí je podmínka věku stanovena v právní normě, na které je třeba bezvýhradně trvat, ve světové odborné literatuře se hovoří o jisté míře tolerantnosti – tedy stanovení věku, který sice představuje rozpor s právní normou, ale nepřičí se zjevně veřejnému pořádku. V případě rozdílu věku o 1 rok se lze přiklonit k tomu, že taková situace nepředstavuje rozpor natolik intenzivní, aby byl uplatněn institut výhrady veřejného pořádku. Zadruhé, český právní řád to výslovně nepřipouští, nicméně se dovozuje, že přiznat svéprávnost lze zcela výjimečně osobě mladší 16 let. Pokud je takové osobě přiznána svéprávnost, nemusí pak podávat soudu návrh o povolení uzavřít manželství. V tomto lze vidět podobnost s přiznáním statusu rodiče pro osoby stejného pohlaví, jak bylo analyzováno výše. Ústavní soud v případě argumentoval mimo jiné tím, že české právo připouští situaci, kdy dítě bude mít dva rodiče stejného pohlaví. V případě manželství nezletilého, kterému je 15 let, sice české právo takový svazek nepřipouští výslovně, ale interpretací dotčených ustanovení lze dospět k závěru, že to není nemožné. Zatřetí, princip uzavření manželství s nezletilým v Litvě je podobný jako v České republice (povolení soudu, zkoumání důvodů a všech relevantních skutečností). Začtvrté se zde nabízí podle mého nejsilnější argument, a to jsou účinky přiznání statusu manžele v tuzemsku. Zatímco u stejnopohlavního manželství by přiznání statusu manžele mělo účinky neslučitelné s českým právním řádem, u manželství s nezletilým (15 let) by účinky uznání nebyly zjevně v rozporu, respektive by nedosahovaly dostatečné intenzity. Dívka by v 15 letech musela nejprve získat povolení uzavřít manželství od litevského soudu, následně by proběhlo

⁵⁰ Srov. FRINTA, Ondřej. § 37. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I (§ 1 až § 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 185; LAVICKÝ a kol., op. cit., s. 215.

samotné uzavření manželství v Litvě a pak uznání v České republice. To vše se nestane za jediný den. I kdyby dívka ještě nedosáhla 16 let, v době, kdy by se rozhodovalo o uznání takového sňatku, respektive u rozhodování, zda nastává rozpor s veřejným pořádkem, dívka by byla ve věku blízkém 16 let. Jinými slovy, pokud bychom připustili, že nedodržení věkové hranice 16 let představuje zjevný rozpor s veřejným pořádkem, tento rozpor by byl brzy překonán – okamžikem, kdy dívka dovrší 16 let. Zatímco u stejnopohlavního manželství by muselo dojít ke změně zákona, u manželství s nezletilým (15 let) rozpor pomine objektivní právní skutečností, kterou je plynutí času. V konečném důsledku tak účinky rozhodnutí či uznání takového manželství nepředstavují zjevný rozpor s veřejným pořádkem a nedosahují ani určité déletrvající časové intenzity.

Domnívám se, že na tuto situaci by mohly dopadnout tzv. oslabené účinky veřejného pořádku (z francouzského *ordre public attenué*). Jeho smyslem je respektovat a garantovat práva, která byla platně nabytá v zahraničí, přičemž takto nabytá práva zjevně nezasahují do veřejného pořádku a byla nabytá bez obcházení zákona.⁵¹ Manželství bylo v Litvě platně uzavřeno (v souladu s litevskými předpisy, nedošlo k obcházení zákona). Manželé spoléhají na to, že budou manželi i v jiných státech, zvláště pokud se pohybuje na území Evropské unie. Nabytá práva (status manželství) zjevně nezasahují do českého veřejného pořádku z výše uvedených důvodů. Domnívám se, že by v takovém případě měla zvláštní matrika vyhovět zápisu takového manželství. Dalším argumentem pro uznání je, že by nenastalo tzv. kulhající manželství (*matrimonium claudians*).⁵² Podpůrně se lze odvolat na obecný princip zachování platnosti právního jednání – v tomto případě *favor matrimonii*.

Naznačená situace byla modelová a s ohledem na veřejný pořádek záměrně zasazená do prostředí Evropské unie. Důvody, zda manželství s/mezi nezletilými a jejich uznání na území České republiky je zjevně v rozporu s veřejným pořádkem, bude potřeba zkoumat v každém případě individuálně. Obzvláště u manželství s nezletilými, kteří přišli do Evropy v rámci migrační vlny v tomto desetiletí a se kterými se potýká například Německo či Švédsko.

⁵¹ COUR DE CASSATION. *Rapport annuel 2013* [online]. Paris: La documentation française, 2013, s. 129 [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.courdecassation.fr/IMG/pdf/cour_de_cassation_rapport_2013.pdf

⁵² Manželství by bylo považováno za manželství jen v Litvě, v České republice nikoliv.

Jiné vyhodnocení vyžaduje situace, kdy by takové manželství mělo být uzavřeno na území České republiky, neboť je zde větší intenzita (teritoriální) k tuzemskému území na rozdíl od uzavření sňatku v zahraničí.

V případě uzavření manželství na území České republiky by se způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti, řídily právním řádem státu, jehož je tato osoba občanem.⁵³ Rozhodující je státní občanství snoubence. Jedná se o kolizní normu, která určí rozhodné právo pro uzavření manželství, přičemž pod rozsah této kolizní normy spadá i věková hranice pro uzavření manželství.⁵⁴ Způsobilost uzavřít manželství včetně podmínky věku se posoudí zvlášť pro českého občana a zvlášť pro litevskou státní občanku. Dívka z Litvy splňuje podle svého právního řádu podmínky k uzavření manželství (již výše jsem vyjádřil vysokou pravděpodobnost, že dívka dostane povolení tamějšího soudu k uzavření sňatku). Litevská dívka bude muset doložit potřebné doklady⁵⁵ podle zákona o matrikách, jménu a příjmení. Součástí těchto dokladů je mj. rozhodnutí soudu o povolení uzavřít manželství.⁵⁶

Kdyby podala návrh soudu o povolení uzavřít manželství patnáctiletá osoba s českým státním občanstvím, soud by nepovolil této osobě uzavřít manželství.⁵⁷ Soudy by nezletilého navrhovatele poučily a vedly k tomu, aby návrh vzal zpět, jinak by soudy návrh zamítly.⁵⁸ Litevská patnáctiletá státní občanka nebude podávat návrh soudu o povolení uzavřít manželství v režimu zákona o zvláštních řízeních soudních, neboť toto rozhodnutí jí bylo vydáno v jejím

⁵³ § 48 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

⁵⁴ ZAVADILOVÁ, Marta. § 48. In: PAUKNEROVÁ, ROZEHNALOVÁ, ZAVADILOVÁ a kol., op. cit., s. 325.

⁵⁵ Pokud jde o předkládání listin, zcela nově by se mohlo zacházet s rozhodnutím litevského soudu o povolení uzavřít manželství dívce, které je 15 let, v České republice na základě nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) ze dne 6. července 2016 (č. 2016/1191) o podpoře volného pohybu občanů zjednodušením požadavků na předkládání některých veřejných listin v Evropské unii, které je účinné od 16. února 2019. Předmětem tohoto nařízení je osvobodit některé veřejné listiny od legalizace a podobných formalit a zjednodušit jiné formality, ale není zabráněno využití jiných systémů týkající se legalizace. Takovým systémem je Haagská Úmluva o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin, neboť Litva i ČR jsou jejími smluvními státy. Do věcné působnosti nařízení spadají i veřejné listiny vztahující se ke způsobilosti k uzavření manželství (článek 2 odst. 1 písm. e) nařízení).

⁵⁶ § 37 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení.

⁵⁷ § 367 až § 370 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁵⁸ NS R 30/1976. In: LAVICKÝ a kol., op. cit., s. 195.

domovském státě a toto rozhodnutí se předkládá. Nicméně zákon o matrikách stanoví, že takové rozhodnutí soudu o povolení uzavřít manželství podává osoba starší 16 let.⁵⁹

Z. Kučera uvádí převládající názor, že „*věk 16 let je minimální věkovou hranicí pro způsobilost k uzavření manželství, na které je nutno bezvýhradně trvat, i kdyby právo státní příslušnosti (lex patriae) umožňovalo určité osobě uzavřít manželství i v nižším věku.*“⁶⁰ Na druhé straně nechráníme všechny kogentní normy českého práva. V opačném případě by kolizní normy nemusely existovat, protože vychází právě z rozdílů mezi právními řádů.⁶¹ Pokud bychom měli zvažovat, zda uzavření takového manželství na území České republiky je ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem, pak bych se osobně přiklonil k argumentaci zásadou intenzity vztahu případu k tuzemsku. Lze vnímat rozdíl mezi tím, kdy k uzavření takového manželství přímo dojde na území České republiky (teritoriální intenzita), a kdy uznáváme manželství, které platně vzniklo v zahraničí.

Mimo to, Česká republika je vázána Úmluvou o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství. Článek 2 této Úmluvy stanoví, že „*smluvní státy přijmou zákonodárná opatření stanovící nejnižší věk pro uzavření manželství. Nebude právně uzavřen žádný sňatek jakoukoliv osobou, která tohoto věku nedosáhla, kromě případů, kdy příslušný orgán povolí z vážných důvodů výjimku pokud jde o věk v zájmu nastávajících manželů.*“⁶²

V situaci, kdy se manželství uzavírá v České republice, nastává nepochybně rozpor s českými kogentními právními normami i se zmíněnou Úmluvou. V případě uzavření manželství s dívkou, které je 15 let, by se jednalo o zdánlivé manželství. Posouzení, zda nastává zjevný rozpor s veřejným pořádkem, je již otázkou komplikovanější, jelikož právo státní příslušnosti umožňuje litevské dívce uzavřít manželství. Navíc je splněna i podmínka vydání soudního rozhodnutí o povolení uzavřít manželství, která je vyžadována dle českého práva. Podle převažujícího názoru, který zmiňuje Kučera, rozpor nastává. Přijmout lze i mnou nastíněný argument, že spatřuji intenzivnější

⁵⁹ § 37 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení.

⁶⁰ KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA a kol., op. cit., s. 194.

⁶¹ Ibid., s. 193.

⁶² Článek 2 Vyhlášky č. 124/1968 Sb., ministra zahraničních věcí ze dne 5. srpna 1968.

vztah případu k tuzemskému území, pokud k uzavření svazku má dojít na území České republiky než v případě, kdy tento svazek (uzavřený v zahraničí) uznáváme. Zatímco v první situaci rozhodujeme o založení statusu manžel, v druhé situaci takový status (platně nabytý v zahraničí) uznáváme a nějak se s daným (již existujícím) statusem vyrovnáváme. Nicméně by šly zmínit argumenty uvedené u případu uznávání takového manželství uzavřeného v zahraničí, kdy jsem dospěl k závěru, že věk 15 let nepředstavuje intenzivní zásah do hodnot českého právního řádu a nespátřují zde zjevný rozpor s veřejným pořádkem (míra tolerování nižší věkové hranice, přiznání svéprávnosti v režimu občanského zákoníku osobě mladší 16 let, splnění podmínek podle práva státní příslušnosti).

3.3 Polygamní manželství

Různé formy manželství známé z islámského práva představují další oblast, ve které své místo nalezne výhrada veřejného pořádku. V českých podmínkách zůstává tato otázka prozatím mimo rozhodovací činnost soudů, pokud jde o uznání polygamního sňatku či rozvodu takového svazku na našem území. V odborné literatuře je však otázka hojně diskutována a jako příklad je uváděno právě polygamní manželství.

Zůstanu u konstatování pouze na obecné úrovni. Panuje shoda, že na našem území polygamní manželství nelze uzavřít. Pokud by k uzavření došlo, případně by se mělo uznat polygamní manželství v České republice, zcela oprávněně by české orgány uplatnily výhradu veřejného pořádku.⁶³ Český právní řád je založený na principu monogamie (již obecný zákoník občanský z roku 1811 vycházel z tohoto principu).⁶⁴ Jedná se o takový princip, na kterém je potřeba bezvýhradně trvat.

Odlisný přístup by byl uplatněn v situacích, které jsou navázány na polygamní manželství (respektive vzhledem k účinkům polygamního manželství v otázkách souvisejících, jako jsou dědické nároky či výživné). Tak například muž, který žil v polygamním manželství, měl na území České republiky nemovitý majetek, který se po jeho smrti stal předmětem dědictví. V takovém případě není důvod pro uplatnění výhrady veřejného pořádku, kdyby

⁶³ Srov. KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA a kol., op. cit., s. 194.

⁶⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. § 674. In: HRUŠÁKOVÁ a kol., op. cit., s. 46.

jeho ženy měly dědit nemovitosti nacházející se na našem území. Taková situace není zjevně v rozporu s veřejným pořádkem.⁶⁵ Podobný přístup zaujímá v těchto otázkách již od poloviny minulého století zahraniční judikatura například francouzských či belgických soudů. Soudy ve své rozhodovací praxi využívají mj. výše zmíněné oslabené účinky veřejného pořádku v těchto navazujících situacích.⁶⁶

Zákonnou překážku existujícího manželství k uzavření nového manželství v přeshraničním kontextu řešil Nejvyšší soud. Muž byl státním občanem Německa, žena občankou Československa. Uzavřeli spolu v roce 1981 manželství. Před jejich sňatkem měl každý z nich jiné manželství, tato manželství byla pravomocně rozvedena. Německý soud následně vydal rozsudek o neplatnosti manželství mezi německým občanem a občankou z Československa, protože rozvod německého občana nebyl v Německu uznán rozhodnutím příslušným německým státním orgánem, proto nové manželství nemohlo vzniknout. Nejvyšší soud uzavřel, že návrhu na uznání rozhodnutí o neplatnosti manželství německého soudu nelze z takového důvodu vyhovět.⁶⁷

4 POZNÁMKA K ROZDÍLŮM VE VNITROSTÁTNÍCH ÚPRAVÁCH

Pokud v jednom členském státě EU existují důvody pro rozvod manželství nebo prohlášení manželství za neplatné, přičemž jiný členský stát EU takové důvody pro rozvod či prohlášení manželství za neplatné nezná, nezakládá to argument pro zamítnutí uznání cizího rozhodnutí podle nařízení Brusel II *bis*.⁶⁸ V České republice může manželství rozvést pouze soud,⁶⁹ nicméně v jiných zemích tomu může být jinak (správní orgány, jednostranný rozvod z důvodu rozluky). Rovněž důvody pro rozvod mohou být odlišné

⁶⁵ Srov. např. KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA a kol., op.cit., s. 194; ROZEHNALOVÁ, 2016, op. cit., s. 180.

⁶⁶ Např. Rozhodnutí Cour de cassation ze dne 3. 1. 1980, Chambre civile 1, věc č. 78-13762; Rozhodnutí Cour de cassation z 19. 2. 1963, Chambre civile 1, věc bez sp. zn.; CARLIER, Jean-Yves. Quand l'ordre ublic fait désordre. *Revue Générale de Droit Civil Belge*, 2008, roč. 22, č. 9, s. 525–531.

⁶⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 1994, sp. zn. Ncu 182/93 (R 46/1994).

⁶⁸ Článek 25 nařízení Brusel II *bis*.

⁶⁹ Srov. § 755 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

(v některých státech například v důsledku trestu odnětí svobody na dlouhou dobu), stejně tak podmínky rozvodu (v některých zemích lze manželství rozvést až po určité době od uzavření manželství). Tyto odlišnosti mezi právními řády členských zemí EU nepředstavují důvody pro neuznání cizího rozhodnutí.⁷⁰

Právní úprava je zcela logická, neboť každý právní řád si může otázky rodinného práva upravit po svém. I před vstupem České republiky do EU byla tato „pravidla“ dodržována. Nejvyšší soud se zabýval rozhodnutím italského soudu o neplatnosti manželství (z důvodu předstíraného záměru uzavřít trvalý manželský svazek) mezi italským státním občanem a státní občankou z Československa. Takové rozhodnutí není v rozporu s (českým) veřejným pořádkem jen proto, že tehdejší československý právní řád neznal tento důvod neplatnosti.⁷¹

Přístup může být odlišný k typům či důvodům rozvodu ze třetích zemí (nečlenských států EU), například ohledně zapuzení v islámském právu.

5 ZÁVĚR

V řízeních v rodinně-právních věcech s mezinárodním prvkem hraje institut výhrady veřejného pořádku významnou roli. Uplatnění tohoto institutu je však výjimečné, neboť účinky (či dopady) uznání cizího rozhodnutí na území České republiky musí být nepřijatelné, respektive ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem.

Uplatnění institutu výhrady veřejného pořádku záleží mimo jiné na tom, jak intenzivní vztah má konkrétní případ k území České republiky a jakým způsobem zasahuje do hodnot, na kterých je český právní řád založen a na kterých je potřeba bezvýhradně trvat. U stejnopohlavního manželství uzavřeného v zahraničí nemůžeme uznat status manžela také podle českého právního řádu, ale v souvisejících otázkách, jako je přiznání právního rodičovství osob stejného pohlaví k dítěti takový status přiznat můžeme. Podobně bychom postupovali u polygamního manželství. Takový svazek bychom neuznali (ani by nemohlo dojít k uzavření polygamního manželství

⁷⁰ MAGNUS, MANKOWSKI, op. cit., s. 294–295.

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 1991, sp. zn. Ncu 208/90 (R 27/1991).

na našem území), ale navazující situace jako přiznání dědictví či výživného ženě žijící v polygammním manželství se zjevně nepříčí veřejnému pořádku. U polygammního nebo stejnopohlavního manželství se vychází z předpokladu, že podle českého práva je manželství svazek (jedné) ženy a (jednoho) muže. Diskutabilnější je uzavření manželství s nezletilým, který nedosáhl věkové hranice 16 let. Nicméně i pro tento případ byly předloženy argumenty, proč takové manželství s nezletilým nepředstavuje zjevný rozpor s veřejným pořádkem, zejména pokud jde o uznání uzavřeného manželství v zahraničí. V konečném důsledku lze uvažovat o aplikaci tzv. oslabeného veřejného pořádku, zejména tam, kde není důvod nerespektovat či negarantovat práva platně nabytá v zahraničí. Jedná se o situace, které jsou sice v rozporu s veřejným pořádkem, ale nepříčí se zjevně veřejnému pořádku, proto lze takové případy tolerovat.

Literature

- BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem. *Právník*, 2006, roč. 145, č. 11, s. 1267–1300. ISSN 0231-1300.
- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 264 s. ISBN 978-80-87576-55-7.
- BŘÍZA, Petr, Tomáš BŘICHÁČEK, Zuzana FIŠEROVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 767 s. ISBN 978-80-7400-528-2.
- BUCHER, Andreas. L'ordre public et le but social des lois. In: *Recueil des cours. Collected courses of the Hague Academy of International Law 1993 – II*. Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1994, roč. 239, s. 9–116. ISBN 0-7923-2870-1.
- CARLIER, Jean-Yves. Quand l'ordre public fait désordre. *Révue Générale de Droit Civil Belge*, 2008, roč. 22, č. 9, s. 525–531. ISSN 0775-5082.
- DÉPREZ, Jean. Droit international privé et conflits de civilisations. Aspects méthodologiques. In: *Recueil des cours. Collected courses of the Hague Academy of International Law 1988 – IV*. Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1989, roč. 211, s. 9–372. ISBN 0-7923-0856-5.

- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1349 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
- JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní*. 1. vyd. Praha: HBT, 2015, 1080 s. ISBN 978-80-87109-48-9.
- KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ, Květoslav RŮŽIČKA a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, 430 s. ISBN 978-80-7380-550-0.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: komentář. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2380 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- MAGNUS, Ulrich a Peter MANKOWSKI. *European Commentaries on Private International Law (ECPIL). Volume IV – Brussels IIbis Regulation*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2017, 540 s. ISBN 978-3-504-08011-2.
- PARRA-ARANGUREN, Gonzalo. General Course of Private International Law: Selected Problems. In: *Recueil des cours. Collected courses of the Hague Academy of International Law 1988 – III*. Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1989, roč. 210, s. 9–224. ISBN 0-7923-0398-9.
- PAUKNEROVÁ, Monika, Naděžda ROZEHNALOVÁ, Marta ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5.
- ROZEHNALOVÁ, Naděžda a kol. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, 304 s. ISBN 978-80-7552-699-1.
- ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 272 s. ISBN 978-80-7552-501-7.
- ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod manželství*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 336 s. ISBN 978-80-87576-66-3.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I (§ 1 až § 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1667 s. ISBN 978-80-7478-370-8.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II (§ 655 až § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 731 s. ISBN 978-80-7478-457-6.

Elektronické zdroje

COUR DE CASSATION. Rapport annuel 2013 [online]. Paris: La documentation française, 2013, 764 s. [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.courdecassation.fr/IMG/pdf/cour_de_cassation_rapport_2013.pdf

Uznávání cizích rozhodnutí v České republice [online]. Nejvyšší soud [cit. 6. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Rozhodovacicinnost~Uznavanicizichrozhodnuti~Uznavani_cizich_rozhodnuti_v_Ceske_republice~?open&lng=CZ

Judikatura

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. 6. 2017, I. ÚS 3226/16.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2018, č. j. 8 As 230/2017-41.

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22. 8. 2017, č.j. 29 A 122/2015-34.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 1994, sp. zn. Ncu 182/93 (R 46/1994).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 1991, sp. zn. Ncu 208/90 (R 27/1991).

Rozhodnutí Cour de cassation ze dne 3. 1. 1980, Chambre civile 1, věc č. 78-13762. In: *Legifrance* [online]. Le service public de la diffusion du droit. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007004780>

Rozhodnutí Cour de cassation ze dne 19. 2. 1963, Chambre civile 1, věc bez sp. zn.. In: *Legifrance* [online]. Le service public de la diffusion du droit. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000006962453&fastReqId=232003191&fastPos=1>

Contact – e-mail

405351@mail.muni.cz

Řízení o rozvod a rozluku manželství v letech 1918 až 1938 v Československu

Martina Pospíšilová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika;

The European Society for History of Law, z.s.;

Advokátní kancelář Halva&Olejář, s. r. o.

Abstrakt

Rozvodové právo v Československu v letech 1918 až 1938 dodnes zůstává velmi zajímavou právní oblastí, která se po první světové válce začala oprostovat od vlivu církve a jejích institutů, což se projevilo v rozšíření institutů rozvodu manželství od stolu a lože a rozluky manželství. Autorka příspěvku se zaměřuje na rozvod manželství od stolu a lože a rozluku manželství a soudní řízení o nich v letech 1918 až 1938, na zvláštní procesní otázky jednotlivých důvodů rozvodu od stolu a lože a rozluky. Autorka se ve svém příspěvku zabývá rovněž analýzou judikatury k uvedenému tématu a dotkne se komparace dobové a dnešní právní úpravy.

Klíčová slova

Československo; manželství, rozvod od stolu a lože; rozluka; soudní řízení; judikatura; komparace.

Abstract

The divorce law in Czechoslovakia between 1918 and 1938 remains as a very interesting legal area, which after 1st World War began to disengage itself from the influence of the Church and its institutes, which was reflected in the extension of divorce institutes from the table and bed and separation of marriage. The author focuses on the divorce of the marriage from the table and the bed and the separation of the marriage and the legal proceedings concerning them between 1918 and 1938, on special procedural issues of individual reasons for divorce and separation. In her contribution, the author also deals with the analysis of the case-law and will affect the comparison of the contemporary and current legal regulations.

Keywords

Czechoslovakia; Marriage, Divorce From Table and Bed; Separation; Legal Proceedings; Case Law; Comparison.

1 ÚVOD

Na počátku 19. století se manželské právo stalo se součástí velkého soukromoprávního kodexu – zákona č. 946/1811 Sb. z. s., obecného zákoníku občanského (celým originálním názvem *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*, zkratka ABGB). Nicméně manželské právo v ABGB zůstalo i nadále založeno na tzv. konfesním principu, tedy bylo sjednocené pro všechny vrstvy obyvatelstva, avšak platila různá právní úprava pro různá náboženská vyznání. Zatímco v Rakousku platí ABGB s mnoha novelizacemi dodnes a bezprostředně po vzniku první Československé republiky v roce 1918 díky zákonu č. 11/1918 Sb., tzv. recepční normě¹, platil i na území Československa², bylo nutné toto právní odvětví přizpůsobit politice nově vzniklého demokratického republikánského zřízení a novému státoprávnímu uspořádání.

Novou právní úpravu reprezentoval zákon č. 320/1919 Sb., tzv. manželská novela. Zatímco institut rozvodu zůstal v téměř nezměněné podobě, manželská novela ve svém § 13 umožnila rozlukou každého manželství. Procesní otázky rozvodu a rozluky manželství je nutné hledat zejména v zákoně č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilním řádu soudním), ve znění platném a účinném ve zkoumaném časovém období mezi léty 1918 a 1938.

¹ VOJÁČEK, L., K. SCHELLE a V. KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016.

² Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi bylo recipováno staré uherské obyčejové právo. Ukončení manželství se zde řídilo úpravou zákonného článku č. XXXI z roku 1894, o právu rodinném (tzv. slovenský manželský zákon). Zatímco právo platné v českých zemích dávalo přednost rozvodu od stolu a lože před rozlukou, u katolických manželství nebyla rozluka možná až do roku 1919, právo platné na Slovensku upravovalo primárně rozluku, přičemž pro rozvod od stolu a lože se tato úprava pouze „užívala přiměřeně“. GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty: předpisy upravující uzavření manželství, rozvod, rozluku, neplatnost manželství, právní poměry rozvedených a rozloučených manželů, výživné, osvojení a právní poměry dětí*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 343 a násl.

S ohledem na výše uvedené si tento příspěvek klade za cíl odpovědět především na následující otázky:

1. Jakými zásadami bylo vedeno řízení o rozvod manželství od stolu a lože v letech 1918–1938 v Československu?
2. Jakými zásadami bylo vedeno řízení o rozlukou manželství v letech 1918–1938 v Československu?
3. Existují společné pro právní úpravy řízení o rozvod manželství v letech 1918–1938 a dnes? Jaké jsou významné odlišnosti mezi těmito dvěma soubory procesních norem?

Na uvedené otázky se v následujících kapitolách pokusíme nalézt co neuspokojivější odpovědi, a to zejména za pomoci analýzy dobových právních předpisů a odborné literatury, ale také studiím dobových soudních rozhodnutí, která v letech 1918–1938 plnila velmi podstatnou výkladovou roli.

2 ROZVOD OD STOLU A LOŽE VERSUS ROZLUKA MANŽELSTVÍ

Obecným ustanovením pro uvedené pojmy bylo ust. § 93 ABGB, které říkalo: „*Manželům není nikterak dovoleno, aby zrušili o své újmě manželský svazek, třebaž by byli mezi sebou o tom zjedno; necht' již tvrdí neplatnost manželství, nebo chtějí provést rozlukou manželství neb i jen rozvod od stolu a lože.*“ ABGB připouštěl zrušení manželství formou prohlášení neplatnosti, dále bylo možné skutečné zrušení rozlukou a samozřejmě manželství zanikalo smrtí jednoho z manželů (nebo prohlášením za mrtvého). Rozvod i rozluka jsou tedy pojmy vztahující se k nějakému způsobu ukončení manželství.

Nejvýznamnější otázkou při jejich objasnění je skutečnost, že rozvod od stolu a lože (*Scheidung von Tisch und Bett, separatio thori, mensae at habitationis*) tak, jak jej vnímáme od poloviny 20. století až dodnes, tedy jako definitivní ukončení manželského společenství, byl v dřívějších právních úpravách označován jako tzv. rozluka (*Trennung der Ehe*), zatímco pojem rozvod označoval pouze omezení manželských povinností, avšak manželství i nadále trvalo. Rozvod byl tedy vždy opatřením menšího rozsahu, rozluka znamenala trvalé a dokonalé zrušení manželství. Podle právní úpravy účinné v podstatě až do roku 1949, která rozlišovala mezi rozlukou a rozvodem,

platilo, že rozlukou manželství definitivně končilo, po rozvodu manželství i nadále trvalo.³

Běžné tehdejší označení „rozvod od stolu a lože“ vycházel ze skutečnosti, že rozvedení manželé již nebyli povinni ke společnému intimnímu životu, ani k žití ve společné domácnosti. Na druhé straně, i rozvedení manželé byli stále povinni si zachovávat manželskou věrnost, také v intimní oblasti, a nemohli vstoupit do nového manželství se třetí osobou. Rozvedení manželé mohli svůj svazek kdykoli fakticky obnovit⁴, rozloučení manželé byli nuceni znovu uzavřít sňatek se všemi formálními náležitostmi, jinak by se jednalo o „konkubinát“ a děti z takového svazku narozené by zůstaly nemanželské.⁵ Rozvod byl brán jako jakýsi mezistupeň mezi manželským společenstvím a rozlukou, v některých případech bylo možné rozvedené manželství přeměnit na rozloučení.⁶

K tomu, by bylo možné manželství rozvést nebo rozloučit, bylo nutné prokázat zájem na takovém stavu, který musel být opřen o nějaké z důvodů, které zákon pro povolení rozvodu nebo rozluky stanovoval. Důvody, pro něž bylo možné požádat o rozvod nebo rozlukou, byly rozdílné.⁷ Zatímco výčet důvodů k rozvodu, dokud byl obligatorní, byl pouze demonstrativní a bylo tedy možné manželství rozvést i jiných než v zákoně výslovně uvedených důvodů, výčet důvodů, pro něž bylo možné žádat o rozlukou, byl striktně taxativní a důvody byly přesněji a úžeji vymezeny (podrobněji viz níže).

³ VACEK, V. *Rozvod a rozluka: nová úprava manželského práva v Československé republice*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství A. Svěcený, 1920.

⁴ K obnově manželského soužití se však nevyžadovalo, aby se spolu manželé opětovně fyzicky stýkali. In ROUČEK, F. a J. SEDLÁČEK (eds.). *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl první, §§ 1. až 284*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 562–565.

⁵ KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbíрка lidových právnických příruček, sv. 2*. Praha: A. Hrubínec, Nové právnícké nakladatelství, 1942.

⁶ Podrobněji např. POSPÍŠILOVÁ, M. *Rozvod manželství „od stolu a lože“ a rozluka manželství (do roku 1949)*. In: SCHELLE, K. a J. TAUCHEN (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, IX*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.

⁷ TUNA, F. *Rozvod a rozluka: populární výklad a praktická příručka s rozhodnutími nejvyššího soudu až do nejnovější doby o sporech manželských, o neplatnosti manželství, oduznání manželského původu dítěte, o alimentech*. Praha: nákladem vlastním, 1927.

3 SUBJEKTIVNÍ A OBJEKTIVNÍ PRINCIP ROZVODOVÉHO PRÁVA

Principy, na nich byla odpovědnost za rozvod nebo rozluku, obecně za konec manželství, se v právním vývoji samozřejmě měnily.

V československém rodinném právu se v meziválečném období uplatňoval tzv. princip subjektivní, naopak později, od roku 1949 až dodnes, je aplikován princip objektivní. Zatímco první jmenovaný byl založen na otázce zavinění na konci manželství, základem pro druhý je zjištění tzv. vážného/kvalifikovaného rozvratu manželského svazku, jež bývá charakterizován jako hluboký a trvalý nesoulad mezi manžely, díky kterému již není možné očekávat obnovení manželství.

Subjektivní princip, uplatňovaný v letech 1918–1938 v Československu, byl naopak postaven na vině na příčinách, resp. zavinění za rozvod, popř. rozluku, a to zejména spácháním nějakého skutku či jednání, které bylo uznáno právní úpravou jako důvod k rozvodu či k rozluce (nejednalo-li se o rozvod tzv. dobrovolný).⁸ Soud při řízení o rozvodu či rozluce byl povinen zjišťovat, na čí straně je vina na rozpadu manželství a z jakého důvodu (popř. z jakých důvodů) k němu došlo.

4 STRUČNĚ K DŮVODŮM PRO ROZVOD OD STOLU A LOŽE A DŮVODŮM ROZLUKY

Rozvod manželství od stolu a lože i rozluka manželství byly podle právní úpravy platné a účinné v letech 1918 až 1938 vázané na zákonem stanovené důvody. Důvody obecné, platné pro rozvod od stolu a lože po celou meziválečnou éru, je třeba hledat v ABGB, zatímco rozlukové důvody byly stanoveny až tzv. manželskou novelou (někdy nazývanou „rozlukový zákon“).^{9,10}

⁸ KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbíрка lidových právnických příruček, sv. 2*. Praha: A. Hrubínek, Nové právnícké nakladatelství, 1942, s. 31.

⁹ Ustanovení § 13 zákona č. 320/1919 Sb., tzv. manželské novely.

¹⁰ Právě až zákon č. 320/1919 Sb. umožnil rozluku všech manželství na území nově vzniklé republiky. V době, kdy v českých zemích platil pouze rakouský ABGB, nebyla rozluka katolických/polokatolických manželství možná, ke sjednocení právní úpravy pro příslušníky všech konfesí došlo v Československu až v roce 1919.

Z důvodu přehlednosti jsou níže uvedeny všechny důvody, pro které mohlo být meziválečné manželství rozvedeno, stejně tak všechny důvody pro rozlukou manželství v letech 1918 až 1938, a to také s odkazy na konkrétní zákonná ustanovení, která je zakotvovala.

§ 109 ABGB stanovoval, že: „*Důležité důvody, ze kterých může být rozvod přiznán jsou: Byl-li žalovaný uznán vinným z cizoložství nebo zločinu; jestliže zlomyslně opustil žalujícího manžela nebo vedl nepořádný život, čímž značná část jmění žalujícího manžela nebo dobré mravy rodiny byly vystaveny nebezpečství; rovněž životu nebo zdraví nebezpečné úklady; kruté nakládání nebo podle postavení osob velmi citelné, opětovné ubližování; trvalá, s nebezpečím nákaazy spojená tělesná vada.*“

Zejména z důvodu prokázání tehdy existující duality práva na československém území na tomto místě uvádíme také ustanovení § 109 zákonného článku č. XXXI z roku 1894: „*Důležité důvody, ze kterých může být rozvod přiznán, jsou: Byl-li žalovaný uznán vinným cizoložství nebo zločinu; jestliže zlomyslně opustil žalujícího manžela nebo vedl nepořádný život, čímž značná část jmění žalujícího manžela nebo dobré mravy rodiny byly vystaveny nebezpečství; rovněž životu nebo zdraví nebezpečné úklady; kruté nakládání nebo podle postavení osob velmi citelné, opětované ubližování; trvalá, s nebezpečím nákaazy spojená tělesná vada.*“¹¹

Vedle toho § 13 tzv. manželské novely říkal, že: „*O rozlukou každého manželství žalovati lze: a) dopustil-li se druhý manžel cizoložství; b) byl-li pravoplatně odsouzen do žaláře nejméně na tři léta, nebo na dobu kratší, avšak méně na tři léta, nebo na dobu kratší, avšak pro trestný čin vyšší z pohnutek, nebo spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze; c) opustil-li svého manžela zlomyslně a nevrátil-li se na soudní vyzvání do šesti měsíců. Není-li pobyt jeho znám, budiž soudní vyzvání učiněno veřejně; d) ukládal-li druhý manžel o manželův život nebo zdraví; e) nakládal-li jím vícekrát zle, ubližoval-li mu těžce, neb opětovně ho na cti urážel; f) vede-li zbyřalý život; g) pro trvale nebo periodicky probíhající chorobu duševní, která trvá tři léta; pro těžkou duševní degeneraci vrozenou nebo získanou, čítaje v ní těžkou hysterii, pijáctví nebo navyklé nadužívání nervových jedů, jež trvá dvě léta; pro padoucí nemoc, trvající aspoň rok s nejméně šesti záchvaty v roce nebo s přidruženou duševní poruchou; h) nastal-li tak hluboký rozvrat manželský, že na manželech nelze spravedlivě požadovati, aby setrvali v manželském společenství. Rozlukou nelze vysloviti k žalobě manžela, který rozvratem je převážně vinen; i) pro nepřekonatelný odpor.*“

¹¹ HENNER, K. *O uberském právu manželském*. Praha: K. Henner, 1904.

Podíváme-li se na tato zákonná ustanovení podrobněji, je možné konstatovat, že výčet obsažený v tzv. manželské novele je nejen taxativní, ale také podrobnější co do vymezení důvodů rozluky, zatímco u výčtu obsažených v ABGB a v zákonném článku č. XXXI/1894 musela až judikatura dovést, že se jedná o výčet demonstrativní, a také, že existují i další důvody, pro které je možné povolit rozvod manželství (zejména důvody, ze kterých bylo možné manželství rozloučit).

5 ŘÍZENÍ O ROZVOD MANŽELSTVÍ OD STOLU A LOŽE V LETECH 1918–1938

Řízení o rozvod manželství od stolu a lože, nejednalo-li se o rozvod tzv. dobrovolný¹², bylo vedeno jako řízení sporné, a to jak fakticky, tak i formálně. Příslušným soudem byl podle tzv. jurisdikční normy krajský soud, přičemž tyto spory soudil zpravidla samosoudce (před vydáním rozhodnutí mohly strany sporu žádat, aby soud nebyl obsazen pouze samosoudcem, ale senátem – v těchto případech tříčlenným). Místní příslušnost se následně určovala podle místa posledního společného bydliště manželů, což není s ohledem na dnešní právní úpravu nijak překvapivé. V letech 1918–1938 však bylo povoleno, aby si manželé dohodli místní příslušnost jiného krajského soudu¹³ (nebylo však možné se dohodnout na příslušnosti soudu okresního).

Jak bylo zmíněno výše, rozvodové právo umožňovalo naznat na rozvod manželství od stolu a lože pouze z určitých konkrétních důvodů, tyto bylo tedy nutné přímo v žalobě dostatečně specifikovat.¹⁴

Žalovaný manžel mohl ve svém vyjádření se k žalobě o rozvod manželství navrhnout, stejně, jak je tomu dnes, zamítnutí žaloby a rozhodnutí o náhradě nákladů řízení žalovaného manžela (pokud se sám rozvést nechtěl, zároveň

¹² V dnešní terminologii je možné pojem „dobrovolný“ rozvod (pomineme-li pojmovou odlišnost mezi obsahem slova rozvod do roku 1950 a následně) objasnit jako tzv. nesporný rozvod, jenž v době před vydáním zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, nebyl právně upraven, a tedy nebylo možné jej dosáhnout. Dnes je úprava nesporného rozvodu manželství obsahem ust. § 757 zákona č. 89/2012 Sb.

¹³ „Žalovaný nenamítá místní nepřislušnost, podrobil se dovolanému soudu.“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 2. 1936, sp. zn. Rv I 2084/35.

¹⁴ Specifikací byl označován popis konkrétního chování nebo skutků žalovaného manžela, jenž musel obsahově odpovídat rozvodovým důvodům. Soudy nijak formalisticky netrvaly na tom, aby v žalobě byly jednotlivé důvody označeny zákonnými pojmy.

tak popřít rozvodový důvod uplatňovaný manželem žalujícím), avšak rozdílně od dnešní právní úpravy bylo možné, aby žalovaný manžel podal tzv. žalobu navzájem na rozvod od stolu a lože z viny manžela, který podal první žalobu o rozvod. V takových případech soud spojoval obě žaloby do jednoho řízení ke společnému projednání i rozhodnutí.¹⁵

Judikatorní praxe postupně dovodila, že i návrh žalovaného manžela, aby bylo uznáno na rozvod manželství z viny manžela žalujícího, byl považován za žalobu navzájem, takže manžel původně žalující již tzv. žalobu navzájem podat samozřejmě nemohl. „*Návrh žalované strany, učiněný v rozvodovém sporu, na vyslovení rozvodu manželství od stolu a lože jest posuzovati jako žalobu navzájem, at' bylo navrženo vyslovení rozvodu jen z viny žalující strany, nebo z viny obou manželů. Jestliže žalující strana vzala žalobu, kterou se domáhala rozvodu z viny žalované strany, zpět se vzdáním se vzdáním se žalobního nároku, kdežto žalovaná strana navrhla jen, aby žalující byla odsouzena ke náhradě útrat sporu, a soud vzal návrh na zpětvezetí žaloby na vědomí, vyhověv i návrhu žalované strany, nebrání to, aby v řízení o vzájemném nároku bylo ihned nebo později k návrhu žalované strany pokračováno ve sporu.*“
Dalším důsledkem podání žaloby ze strany jednoho manžela a následně podání žaloby navzájem ze strany druhého z manželů bylo, že ani jeden z manželů již nemohl v rámci řízení vedeného u soudu jednostranně disponovat se svou žalobou v tom smyslu, že by mohl pouze z vlastní vůle vzít svou žalobu zpět.¹⁶ Rovněž platilo, že „*Problásil-li manžel žalovaný o rozvod v žalobní odpovědi, že souhlasí s rozvodem manželství od stolu a lože, ale navrhuje, by byl rozvod vysloven z viny obou stran, připojil se tím k žalobě a jest o jeho návrhu uznaní, třebaž žalující manžel vzal žalobu zpět.*“¹⁷

V době První republiky se v rozvodovém řízení postupovalo podle ustanovení dvorského dekretu č. 1595/1919, podle zásady projednací, byl přípustný důkaz výslechem stran (což je velmi podstatný rozdíl od řízení o rozluky manželství). Dalším specifíkem byla možnost uzavřít soudní

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 29. 4. 1932, sp. zn. Rv II 138/31.

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 2. 1939, sp. zn. R I 1535/38; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 5. 1938, sp. zn. R I 530/38.

¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 12. 1929, sp. zn. R I 937/29; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 4. 1929, sp. zn. Rv II 708/28.

smír, pokud se oba manželé rozhodli od rozvodu upustit (žalobu ponechat „v klidu“ nebo ji vzali zpět) a obnovit manželské společenství ve všech jeho formálních i faktických aspektech, případně bylo možné rovněž uzavřít smír ve formě společného návrhu na tzv. dobrovolný rozvod ve smyslu ustanovení § 103 a § 105 ABGB, o němž rozhodoval krajský soud, u něhož bylo řízení původně sporné zahájeno, a to usnesením, nikoli rozsudkem.¹⁸ Ve většině případů končil rozvodový spor rozsudkem, kterým bylo vyslovováno, že se manželství rozvádí od stolu a lože z viny toho nebo onoho z manželů, obou manželů nebo žádného z manželů.¹⁹ Rozhodnutí o vině bylo obligatorní součástí rozhodnutí soudu o rozvodu manželství od stolu a lože, a to i v případě, že obě strany sporu shodně navrhovaly, aby bylo od výroku o vině na rozvodu upuštěno. Judikatura následně dovodila, že „Bylo-li vybovřeno žalobě o rozvod manželství od stolu a lože, řeší se v rozsudku otázka viny jen zásadně, ne však co do podílu té neb oné strany na vině.“²⁰

Právní úprava rozvodu od stolu a lože neumožňovala částečný ani mezitímní rozsudek, avšak upravovala vydání rozsudku pro zmeškání i rozsudku pro uznání, což je velmi podstatnou odlišností od dnešní právní úpravy. V případě rozsudku pro zmeškání soud musel vycházet z tvrzení strany, která se jednání zúčastnila, pokud nebyla zcela v rozporu s předloženými důkazy.²¹ „Rozsudek pro zmeškání v řízení o žalobě na rozvod manželství od stolu a lože může býti základem řízení o žádosti za povolení rozlučky manželství.“²² Dále bylo možné rozhodnout rozsudkem pro uznání, jehož specifikem byla

18 KOČÍ, F. *Rozvod a rozlučka. Sbírnka lidových právnických příruček*, sv. 2. Praha: A. Hrubínek, Nové právnícké nakladatelství, 1942.

19 K výroku o vině obou manželů stačilo, aby žalovaný prokázal, že žalující manžel rozvodový důvod spoluzavinil. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 6. 1932, sp. zn. Rv I 515/31.

20 „Nezáleží na tom, zda snad vina druhé strany na rozvodu jest převážná čili nic. Převážná vina této strany přibázela by v úvalu jen, kdyby šlo o to, zda jest opodstatněn rozvodový důvod hlubokého rozvratu manželství (srov. čís. 9258, 11101 sh. n. s.), zejména kdyby tento byl jediným důvodem rozvodovým.“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 26. 9. 1935, sp. zn. Rv I 1219/35.

21 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. 7. 1923, sp. zn. R I 617/23; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 11. 1924, sp. zn. R I 901/24; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 7. 1925, sp. zn. R I 610/25; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 5. 1933, sp. zn. R I 334/33.

22 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. června 1922, sp. zn. R I 681/22.

skutečnost, že na základě takového rozsudku nebylo následně možné žádat o přeměnu rozvodu od stolu a lože v rozluku.²³

Závěrem je nutno konstatovat, že v rozvodových věcech bylo možné podávat řádné i mimořádné opravné prostředky, odvolací i dovolací řízení o rozvod manželství od stolu a lože se řídilo právními předpisy obecné civilně-právní sporové agendy bez větších odlišností.²⁴

6 ŘÍZENÍ O ROZLUKU MANŽELSTVÍ V LETECH 1918–1938

Pro řízení o rozluku manželství byl vždy příslušný krajský soud, v jehož pravomoci rozhodoval obvykle samosoudce, avšak strany mohly žádat, aby věc byla rozhodována v senátu. Místní příslušnost se následně řídila posledním společným bydlíštěm manželů. Nebylo-li možné místní příslušnost soudu určit podle tohoto obecného pravidla, byl příslušný soud podle obvodu bydlíště žalovaného manžela. Pokud však žalovaný manžel bydlel mimo území republiky, určoval se příslušný soud podle bydlíště žalujícího manžela.²⁵

Žalovaný manžel mohl navrhnout, aby soud žalobu o rozluku manželství zamítl, případně navrhnout, aby soud manželství rozloučil, avšak z viny žalujícího manžela. Tento druhý postup pak byl považován za tzv. žalobu navzájem²⁶, kdy žalovaný manžel pak obvykle ke své procesní obraně použil

²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 2. 5. 1936, sp. zn. R I 460/36; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 1. 2. 1934, sp. zn. R I 1303/33; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 3. 1932, sp. zn. R II 76/32.

²⁴ KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbíрка lidových právnických příruček, sv. 2.* Praha: A. Hrubínek, Nové právnícké nakladatelství, 1942.

²⁵ Tuto právní úpravu doplňovala ještě další pravidla pro případy, kdy ani jeden z manželů neměl bydlíště na území republiky – příslušným byl soud podle obvodu, v němž se nacházela tzv. domovská obec manželů, resp. žalovaného manžela. Pokud se manželé dohodli, mohl jejich rozluku soudit i jiný soud, jehož příslušnost z žádného z výše uvedených pravidel nevyplývala. Příslušnost soudů pro otázky rozluky manželství byly následně modifikovány po zřízení Protektorátu Čechy a Morava, kdy pro cizí státní příslušníky a pro osoby bez státní příslušnosti byly příslušné německé soudy zřízené na území Protektorátu.

²⁶ KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbíрка lidových právnických příruček, sv. 2.* Praha: A. Hrubínek, Nové právnícké nakladatelství, 1942.

popis chování a jednání manžela žalujícího, na základě kterých mělo být o rozluce manželství rozhodnuto.²⁷

Soud byl při vedení řízení o rozluce manželství vázán vyšetřovací zásadou, tzn., že musel „*z úřední moci zjišťovat pravý stav věci a nebyl vázán na přednes a námitky stran*“.²⁸ Nutno k tomuto poznamenat, že soud se měl touto zásadou řídit pouze ve prospěch zachování a trvání manželství.²⁹ Soud se rovněž řídil touto zásadou pouze v otázce odůvodněnosti rozlučky, t. j. při zjišťování a prokazování důvodů rozlučky, které manželé uplatnili. Vyjma rozlučkového důvodu spočívajícím v tzv. hlubokém rozvratu manželství nemohl uplatnit uvedenou zásadu na otázku viny a její prokazování.³⁰

Co se týká důkazních prostředků, oproti řízení o rozvodu manželství od stolu a lože nebylo v řízení o rozluce manželství přípustné provést důkaz výsledkem stran, byť jejich slyšení mohlo mít jakýsi rámcový informativní charakter, pokud přinášelo okolnosti nezbytné pro vedené řízení, které nebyly obsaženy v tzv. přípravném spise³¹ (v takovém případě již ani informativního výsledku nebylo třeba). Na druhé straně, soudu nemohlo stačit pouhé

²⁷ „*Poklesky manželovy, byly-li manželkou před vynesením rozsudku prvé stolice uplatňovány, což se v tomto sporu stalo, nemohly proto zůstat bez povšimnutí, pokud se dotýkají aspoň otázky zavinění na rozluce.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. 11. 1933, sp. zn. Rv II 835/33.

²⁸ Zejména rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. února 1925, sp. zn. Rv I 1932/24; případně rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. 6. 1932, sp. zn. Rv II 355/31.

²⁹ Soud tedy nesměl sám vyhledávat jiné důvody pro rozluce manželství, než které byly stranami sporu uplatněny, např. sdělení svědka, znalce nebo jiné osoby nesměl soud dále přezkoumávat, neboť z neuplatněných důvodů nebylo možné manželství rozloučit. V řízení o rozluce manželství také „*nelze na dovolacím soudě uplatňovat nové skutečnosti, jež v předchozím řízení jako důvod rozlučky uvedeny nebyly, byť i právně tvořily též důvod rozlučky.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 11. 1. 1921, sp. zn. Rv I 681/20. „*Manželství nelze rozloučiti z důvodů neuplatňovaných, třebas vyplynuly z výsledků provedených důkazů.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 5. 1926, sp. zn. Rv I 503/26; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 2. 1. 1936, sp. zn. Rv I 1925/35.

³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 11. 4. 1922, sp. zn. Rv II 98/22.

³¹ „*Jeho účelem není dokazování sporných skutečností, nýbrž jen přednes důležitých okolností a průvodů.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 2. 1. 1936, sp. zn. Rv I 1925/35, které navazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. prosince 1920, sp. zn. Rv I 671/20, případně rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 4. 1923, sp. zn. Rv I 55/23.

čtení protokolů o výsleších svědků – bylo nutné svědky předvolat a provést její výslech přímo v jednací síni.³²

Platilo, že soud, který měl rozhodovat o rozluce manželství, nebyl vázán případným rozsudkem o rozvodu manželství od stolu a lože.³³ Skutkové okolnosti tedy musel z úřední povinnosti zkoumat sám, přičemž nezáleželo na tom, která ze stran rozvodového sporu žalovala o rozlukou či z čí viny bylo manželství rozvedeno.³⁴

V rozlukových řízení soudy rozhodovaly vždy formou rozsudku.³⁵ Na rozdíl od řízení o rozvodu manželství od stolu a lože v těchto řízeních nemohl být vydán rozsudek o tzv. dobrovolné rozluce, stejně jako nemohl být vydán rozsudek pro uznání, ani rozsudek pro zmeškání.

V rámci dispozice s rozlukovou žalobou tato mohla být vzata kdykoli zpět, a to i bez souhlasu žalovaného manžela. V řízení o rozlukou manželství bylo možné vést řízení o odvolání i řízení o dovolání, tedy využít i mimořádného opravného prostředku. V obou navazujících řízeních bylo možné v rámci procesní strategie uvádět nová tvrzení a navrhoprovedení nových důkazů, avšak s omezením již uplatněných rozlukových důvodů.³⁶

Velmi specifickým řízením bylo řízení o přeměně již soudně rozvedeného manželství v manželství rozloučené podle ust. § 15 manželské novely: „*Bylo-li manželství soudně rozvedeno, může každý manžel, nechce-li žalovati o rozlukou z jiného důvodu v § 13 uvedeného, žádati za rozlukou pro nepřekonatelný odpor.*“ Předpoklady pro povolení přeměny byly: právoplatně rozvedené manželství účastníků,

³² „*Svědeckých protokolů ze sporu rozvodového nelze použít ke zjištění ve sporu rozlukovém místo vlastního výslechu svědků.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 5. 1936, sp. zn. Rv II 336/36.

³³ „*Rozsudek vydaný ve sporu o rozvod manželství nemůže býti bezě všeho podkladem rozhodnutí sporu o rozlukou téhož manželství a nelze pokládati otázku rozlukového důvodu (hlubokého rozvratu manželství) a viny na něm po případě i viny na rozluce jím za právoplatně rozsouzenou i pro rozpor rozlukový. To tím spíše, slo-li o zakryté uznání a soublasnou dohodu obou manželů v příčině otázky rozvodu a viny na něm (zastřený rozvod dobrovolný). Skutkový základ žaloby o rozlukou musí býti spolehlivě zjištěn podle zásady vyšetřovací a pravdy materiální.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 1. 1938, sp. zn. Rv I 2475/37.

³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 2. 1923, sp. zn. R I 1192/22.

³⁵ V těchto řízeních tedy nebylo možné usnesením schválit soudní smír. KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbíрка lidových právnických příruček, sv. 2.* Praha: A. Hrubínek, Nové právnícké nakladatelství, 1942.

³⁶ KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbíрка lidových právnických příruček, sv. 2.*

přičemž jejich manželské společenství nebylo obnoveno v době alespoň jednoho roku od právní moci rozsudku o rozvodu manželství od stolu a lože a i druhý manžel s přeměnou rozvodu v rozluku souhlasil.³⁷ Byl-li souhlas již udělen, nebylo možné si následně klást jakékoli podmínky, nicméně bylo možné vzít souhlas zpět, bylo-li zároveň prokázáno, že prve byl souhlas udělen „nerozvážně“.³⁸ Dalším předpokladem bylo, že alespoň jeden z manželů měl bydliště na území republiky, avšak na druhé straně bylo zcela irelevantní, z čí viny bylo manželství rozvedeno či zda byl rozvod naznán v rozsudku pro uznání nebo pro zmeškání.

Souhlasili-li oba manželé s rozlukou a soud „*nabude konaným šetřením přesvědčení, že je tu skutku nepřekonatelný odpor*“³⁹, vyslovil rozluku formou usnesení z důvodu nepřekonatelného odporu, přičemž toto usnesení nebude obsahovat výrok o vině některého z manželů na rozluce (byť výrok z rozsudku o rozvodu od stolu a lože i nadále zůstává v platnosti).⁴⁰ Bylo-li manželství rozvedené před působností zákona č. 320/1919 Sb., stačilo, když soud nebyl přesvědčen, že nejde o čin nerozvážný. Uplynuly-li od provedení soudního rozvodu 3 roky, nebylo k rozluce manželství třeba souhlasu⁴¹ druhého manžela a nebylo třeba ani zjišťovat a prokazovat nepřekonatelný odpor ani rozvážnost rozluky.

Případy, kdy druhý z manželů s přeměnou rozvodu v rozluku nesouhlasil, byly v praxi jistě mnohem častější a v podstatě se tento spor dá přirovnat k dnešnímu řízení o rozvod manželství jako o jeho definitivní ukončení

37 K tomu nutno doplnit, že „*Úmluva, již jeden z manželů za úplatu napřed se zavazuje, že dá souhlas k žalobě nebo žádosti druhého manžela o rozluku, jest neplatnou.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 26. 4. 1921, sp. zn. Rv II 18/21. Obdobně též „*Ujednání, jímž se jeden z manželů (manželka) za úplatu napřed zavazuje, že dá souhlas k žalobě nebo k žádosti druhého manžela o rozluku, jest podle § 879 obč. zák. nicotné. Nicotné jest i prohlášení manželky, že se vzdává nároku na výživné, souvisí-li spolu těsně úmluva o vzdání se výživného s úmluvou o úplatě za závazek dáti souhlas k rozluce.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 10. 1930, sp. zn. Rv I 1975/29.

38 Např. „*Manžel, svolivší z bezvadného rozhodnutí vůle k žádosti o rozluku, není oprávněn činiti napotom svůj souhlas závislým na podmínce, týkající se úpravy poměrů majetkových.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 7. 1923, sp. zn. R I 569/23.

39 Ustanovení § 13 zákona č. 320/1919 Sb.

40 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 7. 1920, sp. zn. R II 155/20.

41 „*Souhlas se žádostí za rozluku dlužno předpokládati, když manžel, proti němuž žádost za rozluku směřuje, na soud se nedostaví; na tento následek budiž upozorněno v obsílce, kterou je doručiti tomuto manželů do vlastních rukou zároveň se stejnopisem žádosti.*“

se všemi důsledky, které tato událost může přinést. Základním předpokladem pro takovou rozluku manželství byla existence pravomocného rozvodového rozsudku, jenž byl vydáván v řízení o rozvod od stolu a lože, který nebyl tzv. dobrovolný.

Nestačilo tedy rozvodové usnesení (vydávané právě v případech tzv. dobrovolných rozvodů od stolu a lože – podrobněji viz výše). Nebyla připouštěna pouhá přeměna rozvodu v rozluku, pokud byl v rozvodovém sporu vydán rozsudek pro uznání, judikatura tuto nepřípustnost dovodila také u rozvodového rozsudku pro zmeškání.⁴²

7 ZÁVĚR

Jak je patrné z analýzy výše, právní úprava prvorepublikového řízení o rozvod manželství od stolu a lože, potažmo řízení o rozluku manželství, a právní úprava platná a účinná dnes, jejíž výslovné zapracování však není součástí tohoto historickoprávního příspěvku, mají určité shodné zásady a prvky. Mezi tyto patří například skutečnost, že se jedná o řízení zahajované na základě návrhu jedné ze stran.

Na druhé straně, obě porovnávané právní úpravy vykazují určitá specifika, která umožňují jednotlivé právní normy poměrně jednoduše zařadit pod správné časové období jejich platnosti. Rozvodové právo jako celek bylo po druhé světové válce z části velmi zjednodušeno, což lze demonstrovat zejména na samotném zrušení rozvodu od stolu a lože coby jakési mezifáze mezi plnohodnotným manželstvím a jeho skončením ve formě rozluky, který byl právě pro rozluku často naprosto klíčový.

Další podstatnou změnou byla terminologická změna významu slova „rozvod“ a vyloučení možnosti podat tzv. žalobu navzájem a možnost soudu vydat ve věci rozvodu od stolu a lože rozsudek pro zmeškání a rozsudek pro uznání (jak bylo uvedeno výše, v řízení o rozluku manželství toto možné nebylo, což přibližuje rozlukové řízení dnešní právní úpravě rozvodu manželství).

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. 2. 1921, R I 32/21 a další.

Specifickou situací, která již za aktuální právní úpravy objektivně nemůže nastat, bylo současné vedení řízení o rozvod manželství od stolu a lože a řízení o rozluku manželství, kdy „Byla-li za sporu o rozvod manželství právoplatně vyslovena jeho rozluka, odpadá další jednání ve sporu rozvodovém.“⁴³ Otázka viny mohla být řešena zvláště.⁴⁴

Dále mohl nastat souběh řízení o přeměnu rozvodu od stolu a lože v rozluku a řízení o rozluku manželství. V letech 1918-1938 byl tento souběh možný, a to i bez povinnosti soudu z úřední povinnosti přerušit některého ze souběžně vedených řízení. I když v jednom z vedených řízení bylo již rozhodnuto o rozluce, mohlo druhé vedené řízení skončit konstatováním dřívějšího rozhodnutí v otázce samotné rozluky, avšak zároveň se změnou výroku o vině.⁴⁵ „Byla-li za sporného řízení o žalobě na rozluku manželství právoplatně vyslovena rozluka v nesporném řízení podle § 17 rozl. zák. z viny žalujícího manžela na podkladě rozsudku vydaného v dřívějším rozvodovém sporu, lze dále jednat i a rozhodnouti ve sporném řízení o otázce viny manželčiny na rozluce.“⁴⁶

Na tomto místě je nutné poznamenat, že současná právní úprava je v mnoha ohledech oproti úpravě prvorepublikové jednodušší, proces, kterým lze dosáhnout rozvodu manželství rychlejší a bez tehdejšího mezistupně ve formě rozvodu od stolu a lože. Vázanost rozvodu nebo rozluky manželství na zákonem stanovené důvody, ať už jejich výčet vnímáme úzký nebo široký, byť není výslovná, přetrvává do dnešních dnů – i dnes, v případě, že se nejedná o tzv. nesporný rozvod, příslušný soud zkoumá, zda je manželství účastníků hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze

⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 5. 1923. sp. zn. Rv II 7/23.

⁴⁴ „Byla-li v usnesení povolujícím rozluku podle § 17 rozl. zák. převzetím výroku o vině z rozvodového rozsudku, jenž byl vydán pro zmeškání, vyslovena jen vina jednoho manžela na rozluce, není otázka viny druhého manžela věcí právoplatně rozsouzenou a není závady, by se onen manžel nedomáhal řešení této otázky sporem.“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 3. 1929, sp. zn. R I 113/29; Obdobně Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 11. 1935, sp. zn. Rv I 1662/35. Pokud však manžel, jenž byl shledán vinným, chtěl domoci změny tohoto výroku, mohl využít pouze žalobu o obnovu nebo žalobu o zmatečnost. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. 10. 1936, sp. zn. Rv I 1853/36.

⁴⁵ KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbírka lidových právnických příruček*, sv. 2. Praha: A. Hrubínek, Nové právnícké nakladatelství, 1942.

⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. 9. 1937, sp. zn. Rv I 1477/37.

očekávat jeho obnovení. Příčinami takového rozvratu stále zůstávají ta jednání a skutky, které úprava v letech 1918 až 1938 výslovně uváděla. Dodnes je tedy nutné se zabírat důvody rozvodu manželství, avšak netřeba se již zabývat otázkami o vině manželů na jejich vzniku – byť i k tomuto v praxi bohužel velmi často dochází.

Skutečnost, že dnes již není možné v rozvodovém sporu podat do rozsudku odvolacího soudu dovolání k Nejvyššímu soudu, sice nedovoluje, aby se tento zabýval výkladem rozvodových právních norem, obsažených zejména v „novém“ občanském zákoníku a zákoně o zvláštních řízeních soudních, tak podrobně, jak tomu bylo v letech 1918 až 1938, na druhou stranu je ale nutno si přiznat, že při dnešní obecně známé velmi vysoké míře rozvodovosti manželství je absence této možnosti pravděpodobně spíše pozitivem, než negativem.

Literature

- GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty: předpisy upravující uzavření manželství, rozvod, rozluku, neplatnost manželství, právní poměry rozvedených a rozloučených manželů, vyživné, osvojení a právní poměry dětí*. Praha: Nakladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, Právnická knihovna.
- HENNER, K. *O uberském právu manželském*. Praha: K. Henner, 1904.
- JOKLÍK, František. *Rozluka manželská zakládána na nepřekonatelném odporu*. Praha: Nakladatelství Hejda&Tuček, 1919.
- KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sběrka lidových právnických příruček, sv. 2*. Praha: A. Hrubínek, Nové právnícké nakladatelství, 1942.
- POSPÍŠILOVÁ, M. Pijáctví jako důvod pro rozvod/rozluku manželství (1918–1938). In: *COFOLA 2017 – Sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta.
- POSPÍŠILOVÁ, M. Význam času v rozvodovém právu v letech 1918–1938. In: *COFOLA 2018 – Sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta.
- POSPÍŠILOVÁ, M. Rozvod manželství „od stolu a lože“ a rozluka manželství (do roku 1949). In: SCHELLE, K. a J. TAUCHEN (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, IX*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-562-9.

ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl první (§§ 1 až 284)*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. Komentáře velkých zákonů československých. ISBN 80-85963-60-4.

Rozluková žaloba v judikatuře Nejvyššího soudu. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1942.

TUNA, F. *Rozvod a rozluka: populární výklad a praktická příručka s rozhodnutími nejvyššího soudu až do nejnovejší doby o sporech manželských, o neplatnosti manželství, oduznání manželského původu dítěte, o alimentech*. Praha: nákladem vlastním, 1927.

VOJÁČEK, L, K. SCHELLE a V. KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

VACEK, V. *Rozvod a rozluka: nová úprava manželského práva v československé republice*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství A Svěcený, 1920.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 7. 1920, sp. zn. R II 155/20.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. prosince 1920, sp. zn. Rv I 671/20.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 11. 1. 1921, sp. zn. Rv I 681/20.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. 2. 1921, R I 32/21.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 26. 4. 1921, sp. zn. Rv II 18/21.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. června 1922, sp. zn. R I 681/22.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 11. 4. 1922, sp. zn. Rv II 98/22.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 2. 1923, sp. zn. R I 1192/22.

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 4. 1923, sp. zn. Rv I 55/23.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 5. 1923, sp. zn. Rv II 7/23.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 7. 1923, sp. zn. R I 569/23.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. 7. 1923, sp. zn. R I 617/23.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 11. 1924, sp. zn. R I 901/24.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. února 1925, sp. zn. Rv I 1932/24.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 7. 1925, sp. zn. R I 610/25.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 5. 1926, sp. zn. Rv I 503/26.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 4. 1929, sp. zn. Rv II 708/28.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 3. 1929, sp. zn. R I 113/29.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 12. 1929, sp. zn. R I 937/29.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 10. 1930, sp. zn. Rv I 1975/29.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 3. 1932, sp. zn. R II 76/32.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 29. 4. 1932, sp. zn. Rv II 138/31.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. 6. 1932, sp. zn. Rv II 355/31.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 6. 1932, sp. zn. Rv I 515/31.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 5. 1933,
sp. zn. R I 334/33.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé re-publiky ze dne 9. 11. 1933,
sp. zn. Rv II 835/33.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 1. 2. 1934,
sp. zn. R I 1303/33.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé re-publiky ze dne 26. 9. 1935,
sp. zn. Rv I 1219/35.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 11. 1935,
sp. zn. Rv I 1662/35.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 2. 1. 1936,
sp. zn. Rv I 1925/35.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 2. 5. 1936,
sp. zn. R I 460/36.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 5. 1936,
sp. zn. Rv II 336/36.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. 10. 1936,
sp. zn. Rv I 1853/36.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. 9. 1937,
sp. zn. Rv I 1477/37.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 1. 1938,
sp. zn. Rv I 2475/37.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 2. 1939,
sp. zn. R I 1535/38.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 5. 1938,
sp. zn. R I 530/38.

Contact – e-mail

m.pospisilova2@gmail.com

Specifika řízení o rozvod manželství v české a libanonské právní úpravě¹

Kristina Sedláková Salibová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá srovnáním rozvodu manželství v české a libanonské právní úpravě, a to v rovině procesní. Pozornost je věnována především úpravě obsažené v zákoně o zvláštních řízeních soudních a v libanonském prostředí pak právní úpravě rozpadající se do několika zákonů o osobním statusu. Řízení o rozvod manželství se v Libanonské republice odvíjí od náboženství, kdy je uplatňován multikonfesní systém osobního statusu (v arab. orig. *al-ahwál aš-šachšija*), který je složen z několika dalších subsystémů osobních statusů, kdy se každý subsystém skládá z vlastní struktury zákonů a soudnictví. Libanonské právo neumožňuje oproti české úpravě uzavřít civilní sňatek, a tedy ani civilní rozvod. Rozvodové řízení probíhá pouze u kompetentních náboženských soudů. V příspěvku je pozornost věnována zejména způsobu zahájení řízení, určení příslušnosti soudů a základním zásadám, které jsou s řízeními spojeny. Současně je zhodnocen vliv a absence náboženství v řízení o rozvod manželství.

Keywords in original language

Multikonfesní systém; osobní status; náboženství; sporný rozvod; nesporný rozvod.

Abstract

This paper deals with the comparison of marriage divorce in the Czech and Lebanese legal regulations at the procedural level. Attention is paid mainly

¹ Libanonská právní úprava v řízení o rozvod manželství vychází z rigorózní práce, která se podrobně zabývá systémem osobního statusu, zejména institutu rozvodu. Srov. SEDLÁKOVÁ SALIBOVÁ, Kristina. *Analýza institutu rozvodu manželství v Libanonské republice s důsledkem uznání rozhodnutí*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/b5by3/Rigorozni_prace.pdf

to the legal regulation contained in the Act on Court Special Proceedings with the current Lebanese legal regulation, where the law is divided into several laws on personal status. In Lebanese republic the marriage divorce proceeding is based on religion where the multi-confessional system of personal status is applied (in Arab. orig. *al-ahwál aš-šachšija*). This system is composed of several other subsystems of personal status, each subsystem consists of its own structure of laws and its own structure of judiciary. Contrary to the Czech legislation, civil marriage cannot be concluded and therefore even a civil divorce. Divorce proceeding is conducted only with competent religious courts. Attention will be paid to the method of commencement of proceeding, application of the jurisdiction of the courts and the basic procedural principles underlying the proceedings. Concurrently, the influence and the absence of religion in the marriage divorce proceeding is evaluated.

Keywords

Multi-confessional System; Personal Status; Religion; Contested Divorce; Uncontested Divorce.

1 ÚVOD

Rozvod manželství je společenským fenoménem. Ve 21. století je rozvod považován za součást společnosti a stal se součástí každodenního života. Vznik manželství a následná možnost jeho zániku je založena na určité míře svobodné vůli jedince takovýto svazek v souladu s právem založit a následně i svobodně bez možnosti udělení sankce zase opustit.²

Příspěvek se zabývá řízením o rozvod manželství v české a libanonské právní úpravě. Jedná se o dvě rozdílné právní úpravy, kdy v libanonské úpravě je odvozena a podmíněna náboženstvím, zatímco v české právní úpravě je sekulárního charakteru. Příspěvek je rozdělen do tří částí. První část se zabývá právní úpravou řízení o rozvod manželství v českém prostředí. Druhá část se zabývá libanonskou právní úpravou. Třetí část je věnována srovnáním české a libanonské právní úpravy. V této části je současně pojednáno řízení o rozvod manželství v české úpravě, které bylo v minulosti

² ŠÍNOVÁ, Renáta; ŠMÍD, Ondřej a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 195.

založené na konfesním principu. Rovněž bude zhodnocen vliv náboženství v libanonské právní úpravě, kdy důsledkem této skutečnosti je neexistence civilního řízení ve věci rozvodu manželství. Cílem příspěvku bude prezentovat a následně porovnat právní úpravu manželství v procesní rovině v české a libanonské právní úpravě. Cílem je dále uvést způsoby zahájení řízení, určení příslušnosti soudů a základních zásad, které jsou v řízení uplatňované.

2 ŘÍZENÍ O ROZVOD MANŽELSTVÍ V ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

Právní úprava rozvodu manželství je koncipována tak, aby bylo možné docílit zániku manželství bez větších obtíží. Hmotněprávní úprava je obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“). Procesněprávní úprava je obsažena v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZZŘS“), subsidiárně je úprava rozvodového řízení rovněž obsažena v zákoně č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“).

Jediným možným důvodem pro rozvod manželství je tzv. *kvalifikovaný rozvrat manželství*. Manželství může být rozvedeno, pouze pokud je soužití manželů trvale, hluboce a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Je rozlišováno mezi sporným a nesporným rozvodem, kdy otázkou je, zda dochází k rozvodu manželství se zjišťováním příčin rozvratu manželství, či bez. I přesto, že je kvalifikovaný rozvrat manželství prokázán, soudce za určitých okolností, manželství nerozvede. Jedná se o termín tzv. *klauzule proti tvrdosti*.³ Jde o dočasnou brzdu docílení rozvodu manželství, kdy je chráněn druhý z manželů či nezletilé nespovědné dítě a rozvod by se mohl jevit jako nepřiměřeně tvrdý. Ochrana před rozvodem není a ani nemůže být absolutní. V těchto situacích se hovoří o rozvodu s tvrdostní klauzulí či o ztíženém rozvodu.⁴

Rozvod manželství probíhá pouze před soudem. Některé zahraniční právní úpravy umožňují vedle soudního rozvodu i administrativní rozvod.⁵

³ § 755 OZ.

⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 114–115.

⁵ Například Francie. Převzato z: MRÁZEK, Miroslav. Francouzský rozvod manželství bez soudce. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [16. 3. 2019].

V teoretické rovině se objevovaly názory, že by v českém rodinném právu měla být uzákoněna možnost využití mimosoudního rozvodu, avšak většínou odborníků je tato koncepce odmítána a nadále zůstává tato pravomoc výhradně jen soudu.⁶

Řízení o rozvod manželství je návrhovým řízením. Zahájení řízení je možné v režimu společného návrhu manželů rovněž i v případě, kdy se druhý z manželů k návrhu připojí. K návrhu se lze připojit až do vyhlášení rozhodnutí prvostupňového soudu. Řízení probíhá v režimu nesporného rozvodu, a proto by z obsahu návrhu mělo být patrné, že rozvod se má uskutečnit bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Pokud by návrh obsahoval podpisy obou manželů, a přitom zdůrazňoval skutečnost, že účastníci nejsou dohodnuti na příčinách rozvratu manželství, nejedná se o společný návrh manželů v režimu § 384 ZZŘS.⁷

Soud obligatorně nařizuje jednání a je povinen provést výslech účastníků řízení. Od výsledku účastníků lze upustit, pokud by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi. Soud při jednání usiluje o smíření manželů. V řízení o rozvod manželství je vyloučeno vydat rozhodnutí, aniž by bylo nařízeno jednání, i kdyby účastníci souhlasili s vydáním rozhodnutí bez nařízeného jednání nebo se práva na projednání věci vzdali.⁸ Ustanovení § 389 ZZŘS je speciálním pravidlem k § 115a OSŘ. Je vhodné poznamenat, že v praxi se stávalo, že soudci nenařizovali jednání a došlo k rozvodu manželství i přesto, že zákon tuto povinnost soudcům ukládá. Tato skutečnost byla způsobena nejednotným výkladem ustanovení § 115a OSŘ, kdy soudci prvního stupně nerespektovali povinnosti nařizovat jednání, pokud bylo z obsahu spisu jasné, že účastníci navrhují, aby bylo rozhodnuto bez nařízení jednání a jednalo se o nesporný rozvod dle § 757 (dřívější § 24a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině) či i o sporný rozvod, ale skutečnosti o rozvratu manželství

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdenka KRÁLÍČKOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 447; MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 718; MRÁZEK, op. cit., s. 2.

⁷ SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 732.

⁸ LAVICKÝ, Petr, Hana ADAMOVÁ, Kateřina ČUHELOVÁ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Praktický komentář*. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015 [16. 3. 2019].

a jeho příčinách účastníci učinili nespornými. Soudci soudů prvního stupně tedy postupovali v souladu s § 115a OSŘ a rozhodli na základě předložených listinných důkazů bez nařízení jednání. Důvod takového počínání soudců lze spatřovat v přetížení soudního systému, a tedy ve snaze o rychlé vyřízení věci. S účinností předpisu ZZŘS lze bezesporu stanovit povinnost soudců nařizovat jednání v případech řízení o rozvod manželství, jelikož právní úprava byla vyňata z OSŘ a vložena do ZZŘS, který stanovuje obecnou povinnost nařizovat jednání, pokud není stanoveno předpisem jinak,⁹ a duplicitně je tato povinnost potvrzena v § 389 ZZŘS. I přesto se však současně objevuje takovýto postup soudců, které by mohl vést ke kárné odpovědnosti.¹⁰

2.1 Sporný a nesporný rozvod

Řízení o rozvod manželství nevychází z pojetí sporného a nesporného řízení, ale je koncipováno jako celek, kdy průběh řízení se odvíjí od toho, zda je rozvod založený na zjišťování příčin rozvratu, či nikoli.¹¹ Při rozvodu manželství založeném na zjišťování příčin rozvratu se lze setkat s termínem *sporného rozvodu*, zatímco rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu je tzv. *nesporným rozvodem*.

Sporný rozvod je upraven v § 756 OZ, kdy soud zjišťuje existenci a příčiny rozvratu manželství. Příčinou rozvratu manželství se zpravidla rozumí porušení manželských povinností.¹² Manželé mají povinnost spolu žít a zároveň si být věrni, prokazovat si navzájem úctu, vzájemně respektovat svoji důstojnost, podporovat se, vytvářet zdravé rodinné prostředí a současně ji i udržovat a společně pečovat o děti.¹³ Nemusí se však jednat pouze o porušení manželských povinností, příčiny rozvratu manželství mohou být založeny na objektivních či subjektivních okolnostech. V praxi se manželé nejčastěji odvolávají na manželskou nevěru, finanční neshody, rozdílné povahové vlastnosti, rozdílné zájmy, jinou metodu výchovy dětí až po vzájemné fyzické násilí.¹⁴

⁹ § 19 ZZŘS.

¹⁰ DÁVID, Radovan, Jiří GRYGAR a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Leges, 2015 [16. 3. 2019].

¹¹ ŠÍNOVÁ, ŠMÍD, 2014, op. cit., s. 214.

¹² FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, Rozchody a zánik partnerství*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 2.

¹³ § 687 OZ.

¹⁴ FRANCOVÁ, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, op. cit., s. 3.

V případě nesporného rozvodu musí existovat rozvrat manželství, příčiny rozvratu manželství soud nezkontroluje. Účastníci však vždy musejí prokázat existenci rozvratu. Před účinností současného občanského zákoníku byl nesporný rozvod založen na koncepci tzv. *zákonné domněnky rozvratu manželství*.¹⁵ V případě nesporného rozvodu musí být splněny další podmínky, kterými jsou, že ke dni zahájení řízení trvalo manželství nejméně jeden rok a manželé spolu déle jak šest měsíců nežijí; manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, jež nenabýlo plné svéprávnosti, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil; manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu. Dohoda o majetkovém vypořádání musí být písemná a podpisy musí být úředně ověřeny, přičemž dohoda musí obsahovat odkládací podmínku, kdy účinnost majetkového vypořádání se odkládá do právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Pokud bylo vypořádáváno i vlastnické právo k nemovitosti, je nutné společně s návrhem na vklad do katastru nemovitostí předložit i tuto dohodu a rozsudek soudu o rozvodu manželství.¹⁶

2.2 Příslušnost soudu a uplatňované zásady v rozvodovém řízení

Pro řízení o rozvod manželství je věcně příslušný okresní soud. Místní příslušnost soudu je stanovena na ten, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště, za předpokladu, že alespoň jeden z manželů bydlí v obvodu tohoto soudu. Pokud není naplněna první podmínka příslušnosti soudu, například proto, že manželé nikdy neměli společné bydliště v České republice či ani jeden z manželů již nebydlí v příslušném obvodu soudu, je určen příslušný soud manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení (t.j. žalovaného). Obecný soud žalovaného se určí podle § 85 OSŘ. Pokud není ani takového soudu, tak je určen příslušný soud manžela, který podal návrh na zahájení řízení.¹⁷ Přitom pojem bydliště je nutné vykládat v souladu s § 80 OZ, přičemž se vychází z tradičního pojetí, kdy rozhodující jsou

¹⁵ Srov. § 24a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině a § 756, 757 OZ.

¹⁶ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Rozvod manželství „po dohodě“ (§ 757 občanského zákoníku). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [16. 3. 2019].

¹⁷ § 3 odst. 1 a § 383 ZZŘS.

faktické, nikoli administrativní aspekty.¹⁸ Právní úprava regulace určení příslušnosti soudů v České republice je pevně stanovená a nezpůsobuje komplikace, zatímco libanonská právní úprava řízení o rozvod manželství je více komplikovaná, kdy určení příslušnosti soudu je mnohdy značně obtížné.

V současné době není mezi odbornou veřejností zcela vyřešena otázka povahy rozvodového řízení. V literatuře se objevují rozdílné názory, kdy je zejména srovnávána úprava před účinností nového občanského zákoníku a vznikem ZZŘS a po nich. Úprava řízení o rozvod manželství byla dříve řazena do OSŘ mezi sporná řízení. Současně účastníci řízení byli označováni za žalobce a žalovaného, návrh na zahájení řízení byl běžně označován za žalobu. Jelikož byla úprava řízení o rozvod manželství vložena do ZZŘS, tyto termíny již nelze takto používat. Účastníci jsou nyní nazýváni manžel, manželka a místo žaloby hovoříme o návrhu na zahájení řízení. Řízení o rozvod manželství *není nesporným řízením*. Jedná se o zvláštní řízení před civilními soudy. Povaha nesporného řízení je zahájením řízení ex offio; při dokazování musí soud dokazovat nad rámec návrhů stran, a přitom není vázán návrhy stran. Zatímco rozvodové řízení je čistě návrhovým řízením, soud není povinen provést důkazy jiné než účastníky navržené, pouze za určitých okolností může, pokud vyplývají z obsahu spisu a je potřeba zjistit skutkový stav věci. Avšak současně nejde o běžný spor mezi stranami a soud má obligatorní povinnost nařídít jednání a vyslechnout účastníky řízení.¹⁹ V případě zjištění rozvratu manželství a jeho příčin se řídí zásadou projednací s modifikacemi. Účastníci jsou povinni navrhopvat důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud však může provádět i jiné důkazy než ty, které navrhli účastníci, ale pouze pokud jsou třeba ke zjištění skutkového stavu a současně vyplývají z obsahu spisu, rovněž pokud je to v zájmu nezletilých dětí. Soud není povinen aktivně pátrat po rozhodných skutečnostech. Účastníci mají povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Soudu je uložena povinnost zjistit rozvrat manželství a jeho příčiny (v případě sporného rozvodu). Je otázkou, nakolik je tato povinnost skutečně splněna, když vezmeme v úvahu, že ze stručného

¹⁸ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR, Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění) ze dne 03. 02. 2012. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [16. 3. 2019].

¹⁹ JIRSA, Jaromír, Pavel CHARVÁT, Daniela KOVÁŘOVÁ a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Zvláštní řízení soudní. Kniha III.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 22–28.

výslechu účastníků a následně obvyklého konstatování rozdílnosti povah a představ o společném životě lze sotva uspokojivě zjistit skutečné příčiny rozvratu manželství.²⁰

3 ŘÍZENÍ O ROZVOD MANŽELSTVÍ V LIBANONSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

Libanonské rodinné právo se odvíjí od náboženství. Každá náboženská konfese, která je vládou oficiálně uznána, má právo na svou právní regulaci rodinných otázek. Problematika rozvodu manželství v libanonské právní úpravě je oproti právní úpravě v evropských zemích mnohem komplikovanější. Tato skutečnost je dána existencí multikonfesního systému osobního statusu. Tento multikonfesní systém osobního statusu se skládá z několika subsystémů osobního statusu, které jsou složeny z vlastní struktury zákonů a z vlastní struktury soudnictví. Pojem osobní status je mnohem komplexnější, je zcela závislý a bývá odvozen od jednotlivých náboženských konfesí. Náboženství je založeno na principu rovnosti. Rovnost jednotlivých konfesí je zaručena a chráněna libanonskou Ústavou, a to konkrétně čl. 9, který stanoví, že stát má respektovat všechny náboženské skupiny a zejména osobní status každého člověka, který je zařazen do své náboženské skupiny.²¹ Rovnost a nediskriminace mezi náboženství má být zaručena. Ústava byla v historii několikrát měněna, avšak článek 9 byl vždy zachován. Je to z toho důvodu, že tento článek představuje základ pro náboženské a politické uspořádání v Libanonu.²² V Libanonské republice je oficiálně uznáno 19 náboženských konfesí, přičemž každá z nich má vlastní systém rodinného práva. Řízení o rozvod manželství je tak v závislosti na systémy rodinného práva různý.

²⁰ PULKRÁBEK, Zdeněk. Příkazuje § 24 odst. 1 ZOR soudy, aby zjistil příčiny rozvratu manželství? *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 2, s. 39.

²¹ Čl. 9 Ad-dustūr al-lubnānīj sādīr fī 23. 5. 1926, ve znění pozdějších předpisů. In: *Parlament Libanonské republiky* [online]. Dostupné z: [https://www.lp.gov.lb/backoffice/uploads/files/%D8%A7%D9%84%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%20%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%A8%D9%86%D8%A7%D9%86%D9%8A\(1\).pdf](https://www.lp.gov.lb/backoffice/uploads/files/%D8%A7%D9%84%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%20%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%A8%D9%86%D8%A7%D9%86%D9%8A(1).pdf)

²² TRABOULSI, Ibrahim Alfred. *Aṣ-ṣawādīḡ wa maḡaṣīleb-lada at-tawā'if al-mašmūlah fī qānūn 2. nīsān 1951*. 2. vyd. Libanon – Juhnie: Tiskárna Bolisia, 2000, s. 19.

3.1 Vliv osobního statusu v rozvodovém řízení

Institut osobního statusu (v arab. orig. *Al-ahwál aš-šachsíja*) je termín, který pochází ze středověké Evropy. Právo osobního statusu lze charakterizovat jako rodinné právo či jako systém zákonů přijatých příslušnými orgány každé náboženské konfese, který upravuje postavení svých vlastních stoupenců.²³ Každá náboženská konfese dodržuje svá vlastní pravidla. Status občana je v Libanonské republice odvozen od otce rodiny. Při narození dochází k registraci občanského statusu jedince pod registrační číslo otce rodiny. Pokud dojde k uzavření manželství, muž obdrží své vlastní registrační číslo a jeho manželka či případní potomci jsou registrováni pod tímto číslem. Žena po uzavření manželství nezíská své vlastní registrační číslo, ale dojde k přeškrtnutí jejího jména u registračního čísla otce a k přesunutí pod registrační číslo manžela. V případě, že dojde k rozvodu manželství, jméno ženy je přeškrtnuto s uvedením poznámky, že došlo k rozvodu manželství, a opět je registrována pod registračním číslem otce.

Otázky spadající do oblasti osobního statusu podléhají různé právní regulaci odvislé od jednotlivých náboženských konfesí. Jedná se o otázky týkající se práv a povinností vyplývajících z manželství, uzavření a zániku manželství, neplatnosti manželství, adopce, opatrovnictví a dalších. Dědická práva jsou u křesťanských konfesí a judaismu vyloučena a dopadá na ně civilní právo,²⁴ zatímco u muslimských konfesí dědická práva spadají do režimu zákonů o osobním statusu.²⁵ Otázky, které spadají do oblasti osobního statusu, jsou vyjmuty z civilního práva, a proto nejsou regulovány občanským

²³ DIB, George M. *Law and Population in Lebanon* [online]. Medford Massachusetts: Law and Population Programme, The Fletcher School of Law and Diplomacy Administered with the Cooperation of Harvard University, Tufts University, 1975, ser. no. 29, s. 11 [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNAAF173.pdf

²⁴ Qánún sádír fí 2. 4. 1951 tasdíq al-qánún al-muchtass bi-tahdíd saláhíját al-marádžic al-madhhábíja li-ʿt-tawáʿif al-masíhíja wa at-táʿífa al-isráʾílija. In: *Al-mustachbar* [LBN právní informační systém]. (Dále jen „§ 1–3, 9, 10 Zákona ze dne 2. dubna 1951, o vymezení pravomocí náboženských křesťanských a Izraelské konfese, ve znění pozdějších předpisů“).

²⁵ Qánún sádír fí 16. 7. 1962 tasdíq qánún tanzím al-qadáʿ aš-šarc íj as-sunníj wa al-džac faríj wa bi-mádda wahída. In: *Al-mustachbar* [LBN právní informační systém]. (Dále jen „Zákon ze dne 16. 7. 1962, o osobním statusu pro sunnity a šíity, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún sádír fí 24. 2. 1948 al-ahwál aš-šachsíja li-ʿt-táʿífa ad-durzíja. In: *Al-mustachbar* [LBN právní informační systém]. (Dále jen „Zákon ze dne 24. 2. 1948 o osobním statusu drúzské konfese, ve znění pozdějších předpisů“).

právem. Osobní status je chráněn čl. 9 odst. 2 Ústavy, kdy se jedná o jeho speciální prvek.²⁶

Libanon jako většina arabských zemí odmítá autoritu státu ve věcech spadajících do institutu osobního statusu. Spravování osobního statusu je v pravomoci náboženských soudů. Občané Libanonu jsou rozřazeni do *náboženských skupin*. Státem je oficiálně uznáno 19 náboženských konfesí, a to na základě dekrety č. 60/L. R. ze dne 13. 3. 1936.²⁷ První skupinou jsou katolíci, ke kterým se řadí maronitská, arménská katolická, melchitská řeckokatolická, syrská katolická, latinská a chaldejská konfese;²⁸ druhou skupinou jsou ortodoxní církve, ke kterým se řadí řecká pravoslavná, arménská pravoslavná (gregoriánská), syrská pravoslavná, asyrská pravoslavná východní, východní nestoriáni, koptská pravoslavná; třetí skupinu tvoří protestanti, čtvrtou muslimové, ke kterým patří sunnitská, šítská (dža^cfaríja), alawitská, ismailitská a drúzská konfese.²⁹ Poslední skupinou je judaismus. Každá náboženská konfese má své vlastní rodinné právo.³⁰ Avšak v současné době

²⁶ *Traboulsi* je toho názoru, že osobní status představuje základní a speciální prvek Ústavy. Převzato z: TRABOULSI, op. cit., s. 19.

²⁷ Qarár raqm 60/L. R. – sádír fí 13. 3. 1936 nizám at-tawá'if ad-díníja. In: *Al-mustachbar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Dekret č. 60/L.R. ze dne 13. 3. 1963“).

²⁸ Katolická církev je společenství křesťanů vedená papežem (římským biskupem). Součástí katolické církve je latinská církev (někdy také označována jako římskokatolická) a východní katolické církve. Součástí katolické církve uznávají a jednájí v souladu s papežským primátem.

²⁹ Zařazení konfese drúzské pod islámské náboženství je kontroverzní téma a názory na zařazení této konfese se různí. Konfesi jsem zařadila pod islámské vyznání, protože je to tak stanovené v dekretu č. 60/L. R. ze dne 13. 3. 1936.

³⁰ Právní regulace neobsahuje pouze zákony o osobním statusu, ale i další právní předpisy, které regulují oblast rodinného práva.

je snížen počet zákonů o osobním statusu,³¹ a je tak aplikováno 15 zákonů o osobním statusu.³²

³¹ Konfese ismailitů není v současné době v Libanonské republice zastoupena. Katolické konfese jsou podrobeny jednomu zákonu o osobním statusu. Konfese východní nestoriánská nemá vlastní systém osobního statusu a je podrobena zákonu o osobním statusu řecké ortodoxní konfese.

³² Qánún al-ahwál aš-šachsija wa usúl al-muhákamát ladá at-tawá'if al-káthúlikija. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon o osobním statusu katolických konfesí, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún al-ahwál aš-šachsija wa usúl al-muhákamát ladá batirjarkija intákija wa sá'ir al-mašriq li-r-rúm al-urthúduks. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon o osobním statusu řecké ortodoxní konfese, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún al-ahwál aš-šachsija li-t-tá'ifa al-armanija al-urthúduksija. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon o osobním statusu arménské ortodoxní konfese, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún al-ahwál aš-šachsija li-š-sirján al – urthúduks. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon o osobním statusu syrské ortodoxní konfese, ve znění pozdějších předpisů“); Qarár raqm 39 tárih 9. 7. 1997 qánún al-ahwál aš-šachsija li-t-tá'ifa aš-šarqija al-ášúrija alurthúduksija fi lubnán. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Rozhodnutí č. 39 ze dne 9. 7. 1997 o vydání zákona o osobním statusu asyrské ortodoxní východní konfese, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún sádir fi 1949 aswál al-muhákimát lil-at-tá'ifa al-armanija al-urthúduksija. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. [cit. 30. 1. 2019]. (dále jen „zákon o arménské ortodoxní soudnictví z roku 1949, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún al-ahwál aš-šachsija wa usúl al-muhákamát ladá tá'ifat al-aqbát al-urthúduks fi lubnán. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon o osobním statusu koptské ortodoxní konfese, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún al-ahwál aš-šachsija li-t-tá'ifa al-indžilija fi surija wa lubnán. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon o osobním statusu evangelické konfese, ve znění pozdějších konfesí“); Qánún sádir fi 1. 4. 2005 usúl al-muhákamát li-t-tá'ifa al-indžilija fi Súrjia wa Lubnán. In: *Právnícká fakulta Univerzity Libanonu* [centrum právní informatiky]. (dále jen „Zákon ze dne 1. 4. 2005, o regulaci soudů evangelického společenství v Sýrii a Libanonu, ve znění pozdějších předpisů“); Zákon ze dne 16. 7. 1962, o osobním statusu pro sunnity a šiity, ve znění pozdějších předpisů; Zákon ze dne 24. 2. 1948 o osobním statusu drúzské konfese, ve znění pozdějších předpisů; Marsúm raqm 3473 - sádir fi 5. 3. 1960 tanzím al-qadá' al-madhabij ad-durzí. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon č. 3473 ze dne 5. 3. 1960, o organizaci drúzského soudnictví, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún sádir fi 13. 7. 1962 inšá' al-madžlis al-madhabij li-t-tá'ifa ad-durzija. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon ze dne 13. 7. 1962 o založení drúzské rady, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún raqm 449 sádir fi 17. 8. 1995 tanzím šu'ún at-tá'ifa al-islámija al'alawija fi lubnán. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon č. 449 ze dne 17. 8. 1995 o organizaci alawitské konfese, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún raqm 450 sádir fi 17. 8. 1995 inšá' wa tanzím al-mahákim alcalawija al-džac farija. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon č. 450 ze dne 17. 8. 1995 o založení a organizaci džac faritského alawitského soudnictví, ve znění pozdějších předpisů“); Qánún al-ahwál aš-šachsija li-t-tá'ifa al-isrá'ílija. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. (dále jen „Zákon o osobním statusu židovské (izraelské) konfese, ve znění pozdějších konfesí“).

Každá náboženská konfese má nejen právo spravovat otázky patřící do oblasti osobního statusu, ale i vytvořit vlastní struktury soudnictví, zároveň má právo vést soudní řízení a vydat pravomocný rozsudek. Režim osobního statusu či jinými slovy rodinné právo je spravováno kompetentními náboženskými soudy.³³

3.2 Řízení o rozvod manželství

Soudní aparát je v Libanonské republice rozmanitý, vedle civilních či správních soudů existují i speciální (výjimečné) soudy. Jak již bylo uvedeno, rozvodové řízení je závislé na náboženství. Z toho důvodu i jednotlivé zásady, rozvodové důvody či celkově průběh a výsledek rozvodového řízení je zcela různý u jednotlivých konfesí. Řízení o rozvod manželství bude logicky jiný u křesťanských konfesí než například u muslimských.

Typicky speciálními soudy jsou tzv. náboženské soudy (v arab. orig. *al-mahkama ar-rúbhíja*). Otázky spadající do oblasti osobního statusu jsou řešeny prostřednictvím náboženských soudů. Jedná se o delegaci spravování náboženských zákonů ze strany státních soudů.³⁴

Každá oficiálně uznaná náboženská konfese má své vlastní náboženské soudy.³⁵ Jedná se o rozsáhlou problematiku, v této části je uváděna pouze povrchová charakteristika jednotlivých řízení o rozvod manželství v rámci náboženských konfesí. Jednotlivé konfese jsou rozděleny podle náboženství na sunnity, šíity, drúzy, katolíky, příslušníky ortodoxních církví a protestanty. Podrobněji je zaměřeno na drúzské řízení o rozvod manželství. Tato konfese není v České republice příliš známa, avšak v Libanonské republice má silný vliv v politickém i společenském životě.

Jelikož neexistuje institut civilního rozvodu, stává se řízení o rozvod manželství komplikovaným procesem. Vedle institutu rozvodu (z arab. orig.

³³ SHEHADEH, Lamia Rustum. The Legal Status of Married Women in Lebanon. *International Journal of Middle East Studies* [online]. 1998, roč. 30, č. 4, s. 503 [16. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/164338.pdf?refreqid=excelsior%3Adc671271e4f4f11d42305989f6b9b5e2&seq=1#page_scan_tab_contents

³⁴ LIPSTEI, Kurt a István SZÁSZY. Interpersonal Conflict of Laws. *International Encyclopedia of Comparative Law*. The Hague, Boston and London: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen and Martinus Nijhoff Publishers, 1985, roč. III, díl 10, s. 12.

³⁵ Vyjma alawitské a ismailitské konfesí. Dle zákona č. 450 ze dne 17. 8. 1995 o založení a organizaci džma^c faritského alawitského soudnictví podléhají šíitskému soudnictví.

at-taláq) se objevuje i tzv. institut *fascb aḡ-ḡawádḡ* (z arab. překl. *zrušení manželství*). Oba instituty mají stejné důsledky a svým způsobem se jedná o synonyma. V zákonech o osobním statusu jsou uvedena příslušná ustanovení, která obsahují důvody pro využití *at-taláqu* či *fascb aḡ-ḡawádḡ*. Většina konfesí se pojmu rozvodu vyhýbá a používá pojem zrušení manželství.³⁶

Katolické konfese neuznávají myšlenku rozvodu manželství, jelikož manželství je ovládáno principem nerozlučitelnosti manželství,³⁷ pouze akceptují tzv. neplatné manželství (z arab. orig. *butlán aḡ-ḡawádḡ*).³⁸ Za určitých okolností lze manželství zrušit, a to pouze v ojedinělých a výjimečných případech. Důvody jsou v kán. 1142 a 1143 CIC. Jedná se o žádost obou nebo i jedné strany, kdy žádají o dispenz k rozvázání manželství řádně uzavřeného, ale nedokonaného. Nejedná se o právní nárok stran, ale svým způsobem o papežskou milost.³⁹ Dalším důvodem je zrušení manželství na základě *pavlovského privilegia*.⁴⁰ Třetím je zrušení (rozvázání) manželství jen ve prospěch víry, jde o tzv. *privilegium Petrinum*. Na základě tohoto privilegia může jít o nesvátočné manželství (obdržení dispensu ohledně překážky v rozdílnosti náboženství), které může být před církví zrušeno, pokud nepokřtěná strana hrubě porušuje povinnosti stanovené v kán. 1125 CIC.⁴¹ Příslušnost soudů je stanovena tak, že v každé diecézi jsou soudy prvního stupně. Křesťanské konfese katolíků mají i vedle místního odvolacího soudu i druhý odvolací soud, a to Rotu, která se nachází v Římě. Řízení o dispenz od platného a nedokonaného manželství rozhoduje pouze Apoštolský stolec a dispenz uděluje pouze papež.⁴²

Ortodoxní konfese mají vlastní úpravu manželského práva. Pravoslavné církve možnost rozvodu uznávají. Ortodoxní náboženské soudnictví je složeno ze soudů prvního stupně, které tvoří samosoudce nebo komory, již

³⁶ TRABOULSI, op. cit., s. 171.

³⁷ Kán. 1055 odst. 1 kodexu kanonického práva z roku 1983 (dále jen „CIC“). Převzato z: ZEDNÍČEK, Miroslav. *Codex iuris canonici 1983 (Kodex kanonického práva 1983)* [online]. Praha: České katolické nakladatelství, spol., s. r. o., 1993 [cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: http://pmr.op.cz/upload/varia/KODEX_KANONICKEHO_PRAVA_1983.pdf

³⁸ Jedná se o nejčastější řízení. Úprava je v kán. 1671 a násl. CIC.

³⁹ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 248.

⁴⁰ Kán. 1143–1147 CIC. Kán 1148 a 1149 CIC jsou specifické případy pavlovského privilegia. Převzato z: HRDINA, op. cit., s. 248.

⁴¹ TŘETĚRA, Jiří Rajmund a Zábaj HORÁK. *Církevní právo*. Praha: Leges, 2016, s. 288.

⁴² Kán. 1697 a násl. CIC.

tvorí předseda a dva přísedící. Složení jednotlivých soudů prvního stupně podléhá jednotlivým ortodoxním konfesím. Každá ortodoxní konfese má jeden Odvolací soud tvořený senátem.⁴³ U evangelické konfese je jeden soud prvního stupně a jeden odvolací soud. Součástí evangelického soudního aparátu je právní poradce Nejvyššího synoda, který vydává stanovisko před vydáním rozhodnutí ve věci rozvodu, opatrovnictví, adopce a v dalších otázkách s ohledem na diskreci soudců.⁴⁴

U ortodoxních, evangelických a židovských konfesí lze využít jak rozvod, tak i *fasch az-žavádž*. U každé náboženské konfese se důvody liší. Důvodem pro zrušení manželství je například nevléčitelná nemoc manželky,⁴⁵ pokus o vraždu manžela/manželky,⁴⁶ konverze na jinou víru,⁴⁷ duševní onemocnění na základě lékařských posudků,⁴⁸ cizoložství⁴⁹ a další. Rozvodovými důvody je například cizoložství,⁵⁰ pokud je prokázáno, že žena nebyla při uzavření manželství pannou,⁵¹ homosexualita,⁵² požívání či prodej návykových látek.⁵³ U židovské konfese je rozvodových důvodů mnoho a troufám si říci, že svou povahou se jedná o důvody poměrně kuriózní. Lze například uvést zápach z úst, nedodržování základních hygienických návyků, v případě onemocnění epilepsií, v případě onemocnění infekční nemocí či konverze k jinému náboženství a další.⁵⁴

43 Například lze uvést kapitulu I. a II. § 1–14 zákona o osobním statusu řecké ortodoxní konfese; § 1 zákona o osobním statusu koptské ortodoxní konfese.

44 Unequal and Unprotected Women's Rights under Lebanese Personal Status Laws. *Human Rights Watch* [online]. United States of America, 2015, s. 30 [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2015/01/19/unequal-and-unprotected/womensrights-under-lebanese-personal-status-laws>

45 Například evangelická konfese.

46 Například řecká ortodoxní konfese či arménská ortodoxní konfese.

47 Například evangelická konfese, řecká ortodoxní, arménská ortodoxní či syrská ortodoxní.

48 Řecká ortodoxní, arménská ortodoxní či evangelická konfese.

49 Například arménská ortodoxní konfese. Cizoložství je vždy nutné prokázat relevantními důkazy, kterými jsou například fotografie, videozáznam či svědectví. Převzato z: TRABOULSI, op. cit., s. 168.

50 Například řecká ortodoxní konfese, asyrská ortodoxní, koptská ortodoxní konfese. Převzato z: § 142 zákona o osobním statusu asyrské ortodoxní východní konfese; § 53 zákona o osobním statusu koptské ortodoxní konfese.

51 Například řecká ortodoxní.

52 Například řecká ortodoxní konfese a koptská ortodoxní.

53 Například arménská ortodoxní konfese. Převzato z: § 62 písm. c) Zákon o osobním statusu arménské ortodoxní konfese.

54 § 261, 356, 111, 570 a násl. zákona o osobním statusu židovské (izraelské) konfese.

V rámci muslimských konfesí je řízení o rozvod manželství jiný oproti křesťanským konfesím. Příslušnost soudů je u sunnitské konfese stanovena tak, že je 19 soudů prvního stupně a Nejvyšší sunnitský soud. Nejvyšší sunnitský soud působí jako soud odvolací a sídlí v Hlavním městě. Šíité mají 20 soudů prvního stupně a jeden Nejvyšší džafaritský soud.⁵⁵ U sunnitů a šíitů existuje několik forem manželství a na základě nich i příslušná právní úprava rozvodu manželství.⁵⁶ Obecně je rozvod manželství neodcizitelným právem muže, nikoli ženy. Muži mají téměř absolutní právo na jednostranné ukončení manželství bez řádného důvodu a mimo náboženský soud. V tomto případě je v oddělení o evidenci výpisu osobního statusu žena nadále vedena pod registračním číslem muže. Většinou však dochází k rozvodu manželství prostřednictvím náboženského soudu, aby byly vyřešeny i související právní otázky. Rozvod manželství u muslimských konfesí lze rozdělit z pohledu muže a ženy. Ženy mohou za určitých okolností rovněž docílit rozvodu manželství. Podoba rozvodového řízení bude celkově vždy odvozována od toho, kdo z manželů žádá o rozvod.⁵⁷

Závěrem je vhodné poznamenat, že skutečnost, že rozvod manželství probíhá pouze u příslušných náboženských soudů, má ten výsledek, že jsou kladeny různé požadavky pro výkon povolání soudce. Někteří soudci ani nemají právní vzdělání či dostatečnou právní praxi. Současně nikde není stanovena výše soudního poplatku za řízení. Jelikož systém náboženských soudů není součástí státního soudního aparátu, stát má velmi malou kontrolní pravomoc nad jejich činnostmi. Od zahájení řízení až po vydání pravomocného rozhodnutí je řízení v režii náboženské konfese.

3.3 Příklad: Řízení o rozvod manželství u drúzské konfese

Na rozdíl od jiných muslimských konfesí nelze u drúzské konfese docílit rozvodu manželství mimo drúzský náboženský soud.⁵⁸ Je šest drúzských soudů

⁵⁵ § 1–4 a příloha č. 1 zákona ze dne 16. 7. 1962, o osobním statusu pro sunnity a šíity.

⁵⁶ U konfese šíitů existuje tzv. institut *mut'a* (z arab. překl. *dočasně manželství*); manželství po dobu cesty (z arab. orig. *ḡawádž al-misjār*), prázdninové manželství (z arab. orig. *ḡawádž al-misjáf*), manželství zvykové (z arab. orig. *ḡawádž 'urfij*). Sunnitě rovněž uznávají polygamii. Převzato z: BEŽOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 76.

⁵⁷ Human Rights Watch, 2015, op. cit., s. 41–42.

⁵⁸ § 37 zákona ze dne 24. 2. 1948 o osobním statusu drúzské konfese.

prvního stupně a jeden Nejvyšší odvolací soud, který se nachází v Bejrútu.⁵⁹ Šest soudů prvního stupně jsou rozmístěny po celém území Libanonu.⁶⁰

V řízení o rozvod manželství je nutné předložit osobní a rodinný výpis o osobním statusu (z arab. orig. *Ikbráž qayd fardi wa ʿaeleħ*); manželskou smlouvu; jméno osoby, která zažádala o rozvod, kterým může být manžel, manželka či zástupce jednoho z manželů, jímž nemusí být nutně právní zástupce; rozvodový důvod; v určitých případech může soudce (zvaný *qáđi*) jmenovat dvě osoby jako rozhodce, a to z rodiny každého účastníka řízení (z arab. orig. *muhákem*).⁶¹ Každý z manželů může navrhnout svého rozhodce. Pokud nelze nikoho jmenovat, soudce jmenuje někoho z okolí bydliště manželů. Tato osoba musí být věrohodná, musí znát stranu sporu a v řízení o rozvod manželství se snaží o smírné vyřešení věci mezi manželi. Každá rozhodčí osoba zpracuje písemnou zprávu, kterou předloží soudci. Zprávy poskytují podrobné informace o příčinách rozvodu a sporu mezi manžely. Soudce vydává shrnutí a samotné rozhodnutí, které obsahuje shrnutí nároků každé strany, podmínky dohody mezi účastníky, pokud jí bylo dosaženo, a samotný výrok rozhodnutí. V některých případech je v rámci řízení o rozvod manželství současně řešena péče o děti, zaplacení věna či *nafaqa*, což je platba pro podporu manželky a dětí.⁶² Soud prvního stupně je tvořený samosoudcem. V soudcovské místnosti je přítomna i sekretářka a *náboženský šejkh*. Drúzská konfese stejně jako sunnitě vychází z hanafíjské právní školy. Pokud budou manželé rozvedeni, není možné spolu opět uzavřít manželství.⁶³ Je vhodné poznamenat, že se jedná o konfesi, která praktikuje endogamii, kdy manželství lze uzavřít pouze v rámci drúzského společenství. Smíšené manželství tato konfese zakazuje.

Rozvodové důvody se liší podle toho, zda o rozvod manželství žádá muž, či žena. Žena může žádat o rozvod manželství, pokud její manžel trpí

⁵⁹ Například soud prvního stupně v Bejrútu se nachází v prvním patře budovy v oblasti Wata Al-Mosietbeh. Na budově zvenku v prvním patře je velké označení v arabském jazyce „Soud osobního statusu drúzské konfese“. Nad nápisem je velká libanonská vlajka, která označuje oficiální veřejné úřady v Libanonu. Převzato z: TARABEY, Lubna. *Family Law in Lebanon, Marriage and Divorce among the Druze*. I. B. Tauris, 2013, příloha H, s. 258.

⁶⁰ Příloha č. 1 zákona č. 3473 ze dne 5. 3. 1960, o organizaci drúzského soudnictví.

⁶¹ § 47 a 48 zákona ze dne 24. 2. 1948 o osobním statusu drúzské konfese.

⁶² TARABEY, op. cit., s. 13–113.

⁶³ § 11 zákona ze dne 24. 2. 1948 o osobním statusu drúzské konfese.

nevyлéčitelnou nemocí, jako je lepra, syfilis a podobné nemoci; manžel trpí nevyлéčitelnou duševní nemocí; v případě cizoložství; pokud je muž odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu 10 let nebo více a 5 let byl uvězněn. Muž se může se svou ženou rozvést ze stejných shora uvedených důvodů a navíc, pokud s ním jeho žena odmítá provozovat pohlavní styk či pokud bez uvedení důvodu opustí společné obydlí a má v úmyslu se již nevrátit.⁶⁴

Manželé mohou podat společný návrh na rozvod manželství, a to prostřednictvím vzájemné dohody. Soudce v tomto případě vydá rozsudek o rozvodu manželství, přičemž není oprávněn zjišťovat ani požadovat vysvětlení o příčinách rozpadu manželství, pro které žádají o rozvod manželství.⁶⁵ Současně pokud je rozvodovým důvodem například nějaká nemoc, která může být vyléčitelná, soudce rozhodne o tzv. *dočasném tafriku* na dobu dvou let. Pokud soudce zjistí, že nedošlo k uzdravení manžela, po uplynutí dvou let rozhodne o tzv. *trvalém tafriku*, kterým dojde k definitivnímu zániku manželství. Jedná se o institut, který je považován za obdobu institutu rozvodu manželství.⁶⁶

4 ČESKÁ A LIBANONSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA A VLIV NÁBOŽENSTVÍ V ROZVODOVÉM ŘÍZENÍ

Jak vyplývá z předchozího obsahu, české řízení o rozvod manželství je zcela nekonfesního charakteru. Je vhodné poznamenat, že v minulosti bylo nedílnou součástí rodinného práva také náboženství. V období středověku bylo manželské právo zcela podrobena římskokatolické církvi a jeho kanonickému právu. V té době bylo nemyslitelné, že by do těchto otázek měla zasahovat světská moc. Až v období 18. století vydáním manželského patentu Josefem II. došlo k odejmutí manželských věcí církevním soudům a současně zavedení manželského státního práva. V roce 1811 byl vydán obecný zákoník občanského práva, kde byla úprava manželského práva stále založena na konfesním principu a právo manželské upraveno pro všechny občany, avšak vždy v závislosti na jejich vyznání. Základem manželského práva se stalo občanské právo, ale stále zde pronikal konfesní princip, kdy

⁶⁴ § 39–41, 43–44 zákona ze dne 24. 2. 1948 o osobním statusu drúzské konfese.

⁶⁵ § 42 zákona ze dne 24. 2. 1948 o osobním statusu drúzské konfese.

⁶⁶ § 39 zákona ze dne 24. 2. 1948 o osobním statusu drúzské konfese.

manželské právo bylo podrobena různým úpravám podle jednotlivých náboženství, i přesto, že rozhodování v této oblasti byla stanovena státním orgánům. Po pádu Rakouska-Uherska dochází k tzv. manželské novele a vydání zákona, který změnil ustanovení týkající se otázek manželských v občanském právu. Dochází ke sjednocení právní úpravy pro všechny bez ohledu na náboženské vyznání. Tato manželská novela je považována za úspěšný krok k modernizaci manželského práva.⁶⁷

V průběhu historii se česká úprava o rozvod manželství vyvíjela z *postupného dekonfesionálního* ve zcela státní nekonfesionální úpravu, což v libanonské úpravě zatím nebylo úspěšné. Kvůli této skutečnosti dosud nebyl přijat žádný zákon, který by v Libanonské republice reguloval otázky osobního statusu a současně byl aplikován na všechny náboženské konfese. Z tohoto důvodu dochází k velké diskriminaci napříč všemi náboženstvími. A to nejen vůči pohlaví, ale i mezi jednotlivými konfesemi. Lze například uvést, že konfese římskokatolická nemá institut rozvodu, ale pouze zrušení manželství, kdy docílení zrušení manželství je extrémně obtížné a povolení uděluje sám papež. Naopak u muslimských konfesí se mohou muži se svou ženou rozvést i bez uvedení důvodu. Dekret z roku 1936 uzákonil samotný institut osobního statusu a možnost jedince se podřídit se konkrétnímu náboženskému systému osobního statusu, ale i jej současně odmítnout a místo toho být v těchto otázkách podřízen občanskému právu, respektive zvolit si jednotlivý civilní osobní status.⁶⁸ Nicméně v praxi se v rodinném právu nelze podřídit civilnímu statusu. Nerovnost je vnímána nejen na základě příslušných zákonů o osobním statusu, ale i v rámci rozvodového řízení. Například samotné řízení je u jednotlivých konfesí různé, platí se jiné soudní poplatky, existuje nedostatečná a nevyrovnaná materiální a právní asistence v rámci řízení, vyskytují se průtahy v řízení či samotné soudní kontrole. Kasační soud, jenž je civilním soudem, má velmi omezenou kontrolu nad náboženskými soudy, jelikož náboženské soudy jsou administrativně a finančně nezávislé na státu.

⁶⁷ ŠMÍD, Ondřej, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 19–25.

⁶⁸ HUMAN RIGHTS WATCH. *Human Rights Watch Submission to the CEDAW Committee of Lebanon's Periodic Report 62nd Session* [online]. February 2015, s. 1 [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.ecoi.net/en/file/local/1272728/1930_1426152515_int-cedaw-ng0-lbn-19385-e.pdf

Kvůli spletitosti systému rodinného práva a docílení samotného rozvodu dochází často k uzavření manželství v zahraničí. Libanonský právní řád sice nezná institut civilního rozvodu, avšak dovoluje jeho uznání. Aby se občané Libanonu vyhnuli aplikaci konfesních zákonů – a také příslušníci některých konfesí, které nedovolují smíšené manželství, a osoby tedy nemohou uzavřít platné manželství –, uzavírají manželství v zahraničí. Uzavření manželství v zahraničí je v Libanonské republice uznáváno, přičemž pravomoc je dána civilnímu soudu. V případě využití rozvodu je aplikováno právo cizího státu, t. j. právo země, ve kterém došlo k platně uzavřenému manželství, přičemž nebude aplikováno konfesní právo.⁶⁹ Libanonští občané si nejčastěji volí Kyperský stát, ve kterém uzavírají civilní manželství, poté je aplikováno kyperské civilní právo prostřednictvím civilního práva. Další možností je také konverze k jiné konfesi a poté snazší docílení rozvodu. Například občané katolického vyznání často konvertují k Islámu, neboť docílení rozvodu je pro ně pak mnohem snazší.

Vliv náboženství hraje v řízení o rozvod manželství důležitou roli. Lze spatřit, že ve státech, u kterých je náboženství nedílnou součástí právního i společenského systému, je počet rozvodových řízení velmi nízký.⁷⁰ Zatímco u států sekulárního charakteru je značně vysoký. Právní úprava zániku manželství je v současné době čím dál tím snazší a je dovozováno, že každý jedinec má mít možnost uzavřít a současně i zrušit manželský svazek.

5 ZÁVĚR

Rozvod manželství se v současné době stává běžnou záležitostí společenského života. Právní regulace umožňující rychlé ukončení nefunkčního manželství je vítána. Je však nutné si uvědomit, že tato oblast silně ovlivňuje společnost a je potřeba zohlednit jak zájmy obecné – společenské, tak i zájmy konkrétních jednotlivců. Současně zde dochází ke střetu institutu manželství jako takého, které má být svazkem trvalým, a regulace umožňující rychlé

⁶⁹ Čl. 25 Rozhodnutí ze dne 13. 3. 1936, č. 60/L. R., ve znění Rozhodnutí ze dne 18. listopadu 1938, č. 146/L. R..

⁷⁰ Například u konfese drúzů se objevuje v literatuře číslo 829 rozvodových případů během 33 let vedených u Bejrútského drúzskeho soudu prvního stupně. Převzato z: TARABEY, op. cit., s. 103.

a bezproblémové ukončení tohoto svazku, což bývá někdy vnímáno jako lehkovážné a zlehčující samotný institut tohoto svazku.⁷¹

Je otázkou, zda je pro společnost výhodné setrvání v nefunkčním svazku. Z předchozího obsahu lze bezesporu vyvodit, že komplikovaný systém rodinného práva uplatňovaný v Libanonské republice způsobuje ve společnosti zmatek, nejistotu a roztržštěnost. Konfesní princip doprovázející řízení o rozvod manželství bez možnosti docílit rozvodu manželství v běžném civilním řízení je zcela nelogický a v budoucnu bude jistě nutná jeho reforma. Řešením by mohlo být uzákonění jednotného systému osobního statusu vztahujícího se na každou fyzickou osobu bez ohledu na náboženství. Po uzákonění jednotného systému osobního statusu by bylo možné přijmout civilní zákon o osobním statusu či vložit ustanovení regulující civilní status do občanského zákoníku. V rámci soudnictví by bylo vhodné stanovit určitý minimální stupeň vzdělání a praxi v oboru pro výkon soudce u náboženských soudů a současně úspěšné vykonání soudcovských zkoušek. Dále pak stanovit vhodný a efektivní soudní dohled nad činnostmi náboženských soudů prvního stupně. A stanovit také neměnné a rovnocenné soudní poplatky, které budou předem známy.⁷² Zákony osobního statusu reflektují tradice a hodnoty každé náboženské konfese a současně normy, které regulují chování každé náboženské konfese. Náboženské zákony jsou ve společnosti aktivní a tvoří součást pluralistického řádu právního procesu, a přestože jsou tyto zákony v rozporu s právními zásadami státu, většinou z *boje vycházejí jako vítězové*.⁷³

Literatura

Ad-dustúr al-lubnáníj sádir fí 23. 5. 1926, ve znění pozdějších předpisů. In: *Parlament Libanonské republiky*. Dostupné z: [https://www.lp.gov.lb/backoffice/uploads/files/%D8%A7%D9%84%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%20%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%A8%D9%86%D8%A7%D9%86%D9%8A\(1\).pdf](https://www.lp.gov.lb/backoffice/uploads/files/%D8%A7%D9%84%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%20%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%A8%D9%86%D8%A7%D9%86%D9%8A(1).pdf)

⁷¹ ŠMÍD, ŠÍNOVÁ a kol., op. cit., s. 16–17.

⁷² HUMAN RIGHTS WATCH. *Human Rights Watch Submission to the CEDAW Committee of Lebanon's Periodic Report 62nd Session* [online]. February 2015, s. 5–11 [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.ecoi.net/en/file/local/1272728/1930_1426152515_int-cedaw-ngo-lbn-19385-e.pdf

⁷³ TARABEY, op. cit., s. 7.

- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-8757-6557.
- DÁVID, Radovan, Jiří GRYGAR a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Leges, 2015 [16. 3. 2019].
- DIB, George M. *Law and Population in Lebanon* [online]. Medford Massachusetts: Law and Population Programme, The Fletcher School of Law and Diplomacy Administered with the Cooperation of Harvard University, Tufts University, 1975, ser. no. 29 [cit. 16. 3. 2019], s. 11. Dostupné z: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNAAF173.pdf
- DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Rozvod manželství „po dohodě“ (§ 757 občanského zákoníku). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [16. 3. 2019].
- FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, Rozchody a zánik partnerství*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-120-2
- HRDINA, Antonín. *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-152-6.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-644-9.
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Submission to the CEDAW Committee of Lebanon's Periodic Report 62nd Session* [online]. February 2015 [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.ecoi.net/en/file/local/1272728/1930_1426152515_int-cedaw-ngo-lbn-19385-e.pdf
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Unequal and Unprotected Women's Rights under Lebanese Personal Status Laws* [online]. United States of America, 2015, [cit. 16. 3. 2019]. ISBN 978-162-3132163. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2015/01/19/unequal-and-unprotected/womensrights-under-lebanese-personal-status-laws>

- JIRSA, Jaromír, Pavel CHARVÁT, Daniela KOVÁŘOVÁ a kol. *Občanské soudní řízení soudcovský komentář. Zvláštní řízení soudní. Kniba III.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-87109-48-9.
- ZEDNÍČEK, Miroslav. *Codex iuris canonici 1983 (Kodex kanonického práva 1983)* [online]. Praha: České katolické nakladatelství, spol., s. r. o., 1993 [cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: http://pmr.op.cz/upload/varia/KODEX_KANONICKEHO_PRAVA_1983.pdf
- LAVICKÝ, Petr, Hana ADAMOVÁ, Kateřina ČUHELOVÁ a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Praktický komentář. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015 [16. 3. 2019].
- LIPSTEI, Kurt a István SZÁSZY. Interpersonal Conflict of Laws. *International Encyclopedia of Comparative Law*. The Hague, Boston and London: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen and Martinus Nijhoff Publishers, 1985, roč. III, díl 10.
- Marsúm raqm 3473 - sádir fí 5. 3. 1960 tanzím al-qadá‘ al-madhhabíj ad-durzí. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8.
- MRÁZEK, Miroslav. Francouzský rozvod manželství bez soudce. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [16. 3. 2019].
- POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR, Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění) ze dne 03. 02. 2012. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [16. 3. 2019].
- PULKRÁBEK, Zdeněk. Prikazuje § 24 odst. 1 ZOR soudu, aby zjistil příčiny rozvratu manželství? *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 2. ISSN 1210-6410.
- Qánún sádir fí 2. 4. 1951 tasdíq al-qánún al-muchtass bi-tahdíid saláhíját al-marádžic al-madhhabíja li-‘t-tawá‘if al-masíhíja wa at-tá‘ifa al-isrá‘ílíja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún sádir fí 16. 7. 1962 tasdíq qánún tanzím al-qadá‘ aš-šarc íj as-sunníj wa al-džac faríj wa bi-mádda wahída. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún sádir fí 24. 2. 1948 al-ahwál aš-šachsíja li-‘t-tá‘ifa ad-durzíja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].

- Qánún al-ahwál aš-šachsíja wa usúl al-muhákamát ladá at-tawá'if al-káthúlikíja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún al-ahwál aš-šachsíja wa usúl al-muhákamát ladá batrijarkíja intákíja wa sá'ir al-mašriq li-'r-rúm al-urthúdhuks. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún al-ahwál aš-šachsíja li-'t-tá'ifa al-armaníja al-urthúdhuksíja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún al-ahwál aš-šachsíja li-'s-sirján al – urthúdhuks. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún sádir fí 1949 aswál al-muhákimát lil-at-tá'ifa al-armaníja al-urthúdhuksíja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún al-ahwál aš-šachsíja wa usúl al-muhákamát ladá tá'ifat al-aqbát al-urthúdhuks fí lubnán. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún al-ahwál aš-šachsíja li-'t-tá'ifa al-indžílíja fí suríja wa lubnán. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún sádir fí 1. 4. 2005 usúl al-muhákamát li-'t-tá'ifa al-indžílíja fí Súríja wa Lubnán. In: *Právníká fakulta Univerzity Libanonu* [centrum právní informatiky].
- Qánún sádir fí 13. 7. 1962 inšá' al-madžlis al-madhabíj li-t-tá'ifa ad-durzíja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún raqm 449 sádir fí 17. 8. 1995 tanzím šu'ún at-tá'ifa al-islámíja alcalawíja fí lubnán. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém]. [cit. 28. 2. 2019].
- Qánún raqm 450 sádir fí 17. 8. 1995 inšá' wa tanzím al-mahákim alcalawíja al-džac faríja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qánún al-ahwál aš-šachsíja li-'t-tá'ifa al-isrá'ílíja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qarár raqm 60/L. R. - sádir fí 13. 3. 1936 nizám at-tawá'if ad-díníja. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].
- Qarár raqm 39 táríh 9. 7. 1997 qánún al-ahwál aš-šachsíja li-'t-tá'ifa aš-šarqíja al-ášúríja alurthúdhuksíja fí lubnán. In: *Al-mustachar* [LBN právní informační systém].

SEDLÁKOVÁ SALIBOVÁ, Kristina. *Analýza institutu rozvodu manželství v Libanonské republice s důsledkem uznání rozvodnutí*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/b5by3/Rigorozni_prace.pdf

SHEHADEH, Lamia Rustum. The Legal Status of Married Women in Lebanon. *International Journal of Middle East Studies* [online]. 1998, roč. 30, č. 4 [16. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/164338.pdf?refreqid=excelsior%3Adc671271e4f4f11d42305989f6b9b5e2&seq=1#page_scan_tab_contents

SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-297-7.

ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-046-8.

ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-66-3.

TARABEY, Lubna. *Family Law in Lebanon, Marriage and Divorce among the Druze*. I. B. Tauris, 2013. ISBN 978-17-8076-5624.

TRABOULSI, Ibrahim Alfred. *Az-žawádž wa mafá3ileb-lada at-tavá'if al-mašmulab fí qánún 2. nísán 1951*. 2. vyd. Libanon – Jouhnie: Tiskárna Bolisia, 2000.

TRETERA, Jiří Rajmund a Zábaj HORÁK. *Církevní právo*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-192-2.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštním řízení soudním.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Contact – e-mail

388635@mail.muni.cz

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda); PhDr. Jan Cacek, Ph.D.;
Mgr. Tereza Fojtová; doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; PhDr. Alena Mizerová;
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

COFOLA 2019

ČÁST VI. – ŘÍZENÍ VE VĚCECH MANŽELSKÝCH A SOUVISEJÍCÍCH

**Eds.: prof. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D., Mgr. Martin Kornel, Ph.D.,
JUDr. Michal Janovec, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2019

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 664

1. vydání, 2019

ISBN 978-80-210-9397-3 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW



ISBN 978-80-210-9397-3

